

UDK 262.12(497.5 Zagreb)“16“(093)
262.3(497.5 Zagreb)“16“(093)
929 Petretić, Petar
Primljeno: 20. 7. 2013.
Prihvaćeno: 25. 11. 2013.
Izvorni znanstveni rad

Kako postati zagrebačkim biskupom u posttridentskome razdoblju: Petar Petretić i Zagrebačka biskupija 1648. godine

Jadranka Neralić
Hrvatski institut za povijest
Opatička 10
10000 Zagreb
Republika Hrvatska
E-adresa: neralic@yahoo.it

Marko Jerković
Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska c. 83 d
10000 Zagreb
Republika Hrvatska
E-adresa: mjerkovic@hrstud.hr

Oslanjajući se na koncilске odredbe i papine konstitucije iz 16. i prve polovice 17. stoljeća, Rimska je kurija stvorila kompleksan sustav dodjele biskupskih časti. Dosljedna provedba informativnih postupaka, u sklopu kojih su čelnici Katoličke crkve dobivali sve relevantne biografske podatke o biskupskome kandidatu, nametnula se kao glavno sredstvo papine reforme u odnosu prema lokalnim dijecezama. U ovom radu analiziramo način na koji je Rimska kurija od kasnoga srednjeg vijeka do prve polovice 17. stoljeća razvijala koncept i strukturu informativnih postupaka. Jedan se takav informativni postupak odvio 1648. godine u sjedištu Apostolske nuncijature u Beču, a odnosio se na kandidaturu Petra Petretića za zagrebačkoga biskupa. Zapisnik se čuva u dvije kopije u Tajnome vatikanskom arhivu i bogato je vrelo podataka o biskupskome kandidatu i o sustavu stjecanja biskupske časti u promatranome razdoblju. Budući da je Petretić u konačnici imenovan zagrebačkim biskupom, na temelju iskaza svjedokâ utvrđujemo koje je sve preduvjete morao ispuniti kako bi zadovoljio visoke standarde Rimske kurije. Analizirajući ovu prvu fazu Petretićeva biskupskog imenovanja, razmatramo sustav stjecanja biskupske ča-

sti od pokretanja postupka imenovanja – nakon što habsburški vladar iskoristi svoje patronatsko pravo i predstavi odgovarajućega kandidata – preko ispitivanja svjedoka pa sve do razmatranja kandidatova slučaja na Tajnome konsistoriju u Rimu. Pored profila biskupskoga kandidata donosimo i portret Zagrebačke biskupije sredinom 17. stoljeća, kakav je nakon provedenoga postupka u Beču stigao u Rim. Kao prilog radu donosimo cjeloviti prijepis informativnoga postupka provedenoga povodom imenovanja Petra Petretića za zagrebačkoga biskupa.

Ključne riječi: posttridentska katolička reforma; Apostolska nuncijatura u Beču; Rimska kurija; informativni postupak; imenovanje biskupa; Zagrebačka biskupija; Petar Petretić

Jedan od glavnih ciljeva posttridentske katoličke obnove bila je organizacija kvalitetne dijecezanske uprave. Zato je sam vrh Katoličke crkve u drugoj polovici 16. i prvoj polovici 17. stoljeća dodatnu važnost pridao upravo strožoj regulaciji postupka izbora dijecezanskih čelnika, kojima je namijenjena središnja uloga u reformi cjelokupnoga vjerskog, društvenog i kulturnog života na lokalnoj razini. Kako bi osigurala dodjelu biskupskih časti najkvalitetnijim svećenicima, Rimska je kurija zahtijevala dosljednu provedbu informativnih postupaka u sklopu kojih su odabrani svjedoci davali iskaze o biskupskim kandidatima. Njihova je svrha bila ustanoviti upravljačke sposobnosti i moralne kvalitete kandidata za biskupsku čast te utvrditi stanje u biskupiji za koju je nominiran. Papinim zalaganjem informativni su postupci u ovome razdoblju neizostavni dio sustava dodjele najviše dijecezanske časti. Kurijalna je administracija, naime, slučaj nominiranoga kandidata u Rimu razmatrala tek nakon što je u Apostolskoj nuncijaturi uspješno proveden informativni postupak. I baš su zato podaci prikupljeni na ovaj način postali mnogo više od vodiča kroz *curriculum vitae* biskupskoga kandidata. Oni su se, naime, nametnuli kao okosnica za stjecanje najpoželjnijega dokumenta u svećenikovo karijeri – papinoga pisma o imenovanju na biskupsku čast. Informativni postupak kojim su utvrđivane upravljačke sposobnosti Petra Petretića, kandidata za zagrebačkoga biskupa 1648. godine, školski je primjer takvoga, uspješno okončanoga, procesa. Kompleksna je procedura stjecanja biskupske časti za Petretića, naime, završila 1649. godine kada je primio papino pismo o biskupskome imenovanju čime je njegova biskupska služba mogla nesmetano otpočeti. No, koje je sve preduvjete morao ispuniti da bi stekao željeno papino pismo? Kako je izgledao ovaj prvi korak Petretićeva biskupskog imenovanja? Što ga je kvalificiralo za biskupsku službu? U kakvom je stanju bila Zagrebačka biskupija sredinom 17. stoljeća? Izvješće apostolskoga

nuncijska o provedenome informativnom postupku o Petru Petretiću bogato je vrelo odgovora na postavljena pitanja.¹ S jedne nam strane daje jasan uvid u one temeljne mehanizme stjecanja biskupske časti u posttridentskome razdoblju, a s druge donosi podatke potrebne za profiliranje biskupskoga kandidata koji je imao zahtjevnu zadaću oko nastavka provođenja složenoga obnoviteljskog programa ustanovljenoga na Saboru u Trentu. Štoviše, usprkos krajnjemu formalizmu i ustaljenim birokratskim rubrikama taj je kompleksni povijesni dokument Rimskoj kuriji i drugim suvremenicima približio ličnost biskupskoga kandidata odnosno obilježja njegova karaktera. Osim toga, svjedoci su javnosti predstavili i mnoštvo podataka o Zagrebačkoj biskupiji sredinom 17. stoljeća, njezinome društvenom i vjerskom životu, a najviše o katedralnome središtu. Zbog toga će se ovaj informativni postupak nametnuti kao ponajbolje svjedočanstvo o Petretićevoj osobnosti, ali i o okvirima unutar kojih su se kretale sudbine i ostvarivale ambicije katoličkoga svećenstva u Zagrebačkoj biskupiji tijekom posttridentskoga razdoblja.

Informativni postupci

Pozivajući se na vrlo staru odredbu Četvrtoga crkvenog sabora u Kartageni iz 398. godine, koja počiva na ideji *qui episcopus ordinandus est antea examinatur*, visoki su predstavnici Katoličke crkve – okupljeni 17. rujna 1562. godine na generalnoj sekciji o moralnim i disciplinarnim reformama Sabora u Trentu – istaknuli kako biskupi moraju osobito dobro poznavati bogosloviju i kanonsko pravo.² Apostolskim je legatima i nuncijima pritom povjeren zadatak da ispituju moralne i intelektualne kvalitete svih kandidata za više crkvene službe, a prvenstveno onih za mjesto biskupa ispražnjenih biskupija.³ Ove su se tridentske odredbe izravno na-

¹ Zapisnik informativnoga postupka o Petru Petretiću provedenoga u Apostolskoj nuncijaturi u Beču u: Archivio Segreto Vaticano (dalje: ASV), Archivio della Nunziatura di Vienna, Processus canonici 90, ff. 1-25. Kopija: ASV, Archivio Concistoriale, Processus concistorialis 50, ff. 979r-999r (1003r).

² Niccolò Del Re, *La Curia Romana. Lineamenti storico-giuridici*. Sussidi eruditi 23, Roma, 1970., 356-357: "Congregazione dell'esame dei vescovi"; Louis Jadin, "Procès d'information pour la nomination des évêques et abbés des Pays-Bas, de Liège et de Franche-Comté d'après les Archives de la Congrégation Consistoriale. 1re Partie: 1564-1637" u: *Bulletin de l'Institut historique Belge de Rome VIII* (1928): 5-263, osobito 5-37; te Remigius Ritzler, "Die bischoflichen Informativprozess in den ‚Processus Consistoriales“" u: *Römische Historische Mitteilungen* 2 (1957-8): 204-220.

³ Stephanus Ehses (prir.), *Concilii Tridentini Actorum*. "Pars Quinta Complectens Acta ad praeparandum Concilium, et sessiones anni 1562 a prima (XVII) ad sextam (XXII)", Freiburg im Breisgau, 1919., 965. Canon secundus: "Quicumque posthac ad ecclesias cathedrales erit assumendus, is non solum natalibus, aetate, moribus, vita ac aliis, quae a sacris canonibus requiruntur, plene sit praeditus, verum etiam in sacro ordine antea, saltem sex mensium spatio, constitutus. Quarum rerum instructio, si eius notitia nulla aut recens in Curia fuerit, a Sedis Apostolicae legatis seu nuntiis provinciarum, aut eius ordinario,

slanjale na papine i koncilске zahtjeve s početka 16. stoljeća. Na Petom je lateranskom saboru konstitucijom *Supernae dispositionis arbitrio* 5. svibnja 1514. godine utvrđeno da se za svako biskupsko imenovanje treba odrediti posebno povjerenstvo koje će ispitati kvalitete kandidata.⁴ Ono je trebalo proučiti dokumentaciju o kandidatu i iskaze svjedoka. Ukoliko tim kandidatom ne bi bili zadovoljni, mogli su pokrenuti novi postupak i ponovno ispitati svjedoke. Procedura je mogla uključivati i osobni dolazak kandidata u Rim (Kuriju). Za proučavanje dokumentacije bio je zadužen prvenstveno kardinal-zaštitnik, *cardinalis protector nationis*,⁵ koji je u suradnji s još trojicom kardinala – po jednim iz razreda kardinala biskupa, prezbitera i đakona⁶ – pregledavao i analizirao pristigle spise o biskupskome kandidatu. Nakon uvida u dokumentaciju kardinal-zaštitnik na Tajnom je konsistoriju pred papom i ostalim kardinalima podnosio izvješće (*cardinalis ponens*). Pontifikat Lava X. (Giovanni de' Medici, 1513.-1521.) osobito je znakovit za provedbu informativnih postupaka i zbog toga što su tada ustanovljeni glavni elementi koje svako izvješće kardinala-zaštitnika mora sadržavati. Prije svega, utvrđivala se legitimnost izbora i imenovanja te prezentacije kandidata u slučaju da ga je na biskupsku čast postavio svjetovni vladar. Potom se moralo utvrditi stanje ispražnjene biskupije ili opatije (u slučaju imenovanja poglavara redovničke zajednice) te nje-

---

eoque deficiente a vicinioribus ordinariis sumatur. Scientia vero praeter haec eiusmodi polleat, ut muneris sibi iniungendi necessitati possit satisfacere; ideoque antea in universitate studiorum magister sive doctor aut licentius in sacra theologia vel iure canonico merito sit promotus, aut publico alicuius academiae testimonio idoneus ad alios docendos ostendatur. Quodsi regularis fuerit, a superioribus suae religionis similem fidem habeat. Praedicti autem omnes, unde instructio seu testificatio erit sumenda, haec fideliter et gratis referre teneantur; alioquin eorum conscientias graviter oneratas esse scient, ac Deum et superiores suos habebunt ultores.” U literaturi više kod: Walf Knut, *Die Entwicklung des päpstlichen Gesandtschaftswesens in dem Zeitabschnitt zwischen Dekretalenrecht und Wiener Kongreß (1159-1815)*, Münchener Theologische Studien III. Kanonistische Abteilung 24. Band. München, 1966.

⁴ O ovoj konstituciji i njezinoj važnosti za druge aspekte katoličke obnove: John C. Olin, *The Catholic Reformation: Savonarola to St Ignatius Loyola*. Fordham University Press, 1992., 54-55.

⁵ Ulogu kardinala-zaštitnika (protektora) regulirat će i kurijalna administracija: Carolus Cocquelines (prij.), *Bullarum privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum amplissima collectio cui accedere Pontificum omnium Vitae, Notae et Indices opportuni*, sv. V/I, Rim 1751., čl. 11, str. 270: “Processus autem sic formati, & ad Curiam transmissi, a Cardinale, cui proponendi munus incumbit, & a tribus Prioribus Ordinum Cardinalibus, ut moris est, iuxta formam concilii praedicti subscribentur, & expediuntur. Volumus autem, ut Cardinalis relator, moneat promovendum, si praesens in Curia fuerit, ut juxta Concilium Lateranen. novissime celebratum, omnes Cardinales, sive majorem partem Collegii adeat antequam Ecclesiam proponat, ut quae a referente Collega sint audituri, oculata fide quantum ad personam promovendi attinet, cognoscere possint.” O razvoju uloge kardinala-zaštitnika: Josef Wodka, *Zur Geschichte der nationalen Protektorate der Kardinalen an der römischen Kurie*, Publikationen des ehemaligen Österreichischen Historischen Instituts in Rom. Bd. 4. 1. Teil., Leipzig, 1938.

⁶ O nastanku, razvoju, djelatnosti i ulozi kardinalskoga zbora od ranoga srednjeg vijeka do 1503. godine vidi: Jürgen Dendorfer – Ralf Lützenschwab (Hrsg.), *Geschichte des Kardinalats im Mittelalter*. [Päpste und Papsttum. Band 39], Stuttgart, 2011.

zino značenje za društvenu i vjersku zajednicu. Na koncu je bilo potrebno dobiti izvješće o sposobnostima i moralnim kvalitetama predloženoga kandidata.

Pontifikati Pavla III. (Alessandro Farnese, 1534.-1549.) i Pavla IV. (Gian Pietro Carafa, 1555.-1559.) predstavljaju novi iskorak u definiranju postupka utvrđivanja odlika potrebnih za obnašanje biskupske službe. Za pontifikata pape Pavla III. precizirane su kvalitete koje se traže od kandidata, a apostolskim se nuncijima izričito povjerava organizacija informativnoga postupka. Papa Pavao IV. kriterije je još i postrožio – dekretom od 17. srpnja 1555. godine zabranio je izdavanje oprosta od neodgovarajuće životne dobi, *dispensatio de defectu aetatis*⁷ pri dodjeljivanju velikih nadarbina (biskupija), a 23. kolovoza zatražio je osnivanje kardinalske komisije koja bi ispitivala kandidate.⁸ Stvarna je provedba papinih nastojanja nailazila na poteškoće ponajprije u Francuskoj i Belgiji, a onda i u ostalim europskim zemljama gdje su biskupi pružali jak otpor aktivnostima nuncija pokušavajući im uskratiti pravo provedbe informativnoga postupka, a nastojeći svojim susjednim biskupima dati veće ovlasti prilikom utvrđivanja kandidatovih kvaliteta. Papinska je kurija na ovaj izazov odgovorila pozivajući se dijelom na otprije potpisane ugovore s europskim državama, a dijelom na nove posttridentске odredbe. Tako se, na primjer, u odnosima s njemačkim zemljama papa uvijek mogao pozvati na takozvani “Fürstenkonkordat” iz 1447. godine, a potom i na Bečki konkordat iz 1448. godine, kojima se ističe i regulira važnost i uloga nuncija u izboru biskupa i nadbiskupa te opata izuzetih od plaćanja poreza.⁹ U nastojanjima da ostvari svoj autoritet Kurija bi, umjesto preko nuncija, uz pomoć kurijalnoga ureda Dataria povremeno sama obavila informativni postupak. U Vatikanskoj se tajnom arhivu čuva serija *Processi dei Vescovi* arhiva Konsistorijalne kongregacije, koja pokazuje da su postupci u Rimu obavljani na isti način kao i oni u apostolskim nuncijaturama pojedinih država.¹⁰ Na taj je način Kurija

⁷ ASV, Archivio del Sostituto del Concistoro, Atti Concistoriali, 1551-1558, ff. 525-526.

⁸ ASV, Archivio del Sostituto del Concistoro, Atti Concistoriali, 1551-1558, ff. 534-538, zapisnik sjednice konsistorija održane u petak, 23. kolovoza u rimskoj palači Sv. Marka (danas Palazzo Venezia). Papino razmišljanje o osnivanju kardinalske komisije na f. 538: “Idem Sanctissimus fecit verbum de deputandis aliquibus ex reverendissimis circa modum capiendi infomationes de personis promovendis ad ecclesiam regimina”. Više: Ludwig von Pastor, *Storia dei Papi dalla fine del medio evo, sv. VI.: Storia dei papi nel periodo della riforma e restaurazione cattolica. Giulio III, Marcello II e Paolo IV (1550-1559)*. Versione italiana di mons. prof. Angelo Mercati, Desclée & C. editori, Rim, 1922., 364-365.

⁹ Heribert Raab, *Die Concordata Nationis Germanicae in der kanonistischen Diskussion des 16. bis 19. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Geschichte der episkopalistischen Theorie in Deutschland*, Wiesbaden, 1956.; Andreas Meyer, “Das Wiener Konkordat von 1448 – eine erfolgreiche Reform des Spätmittelalters” u: *Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken* 66 (1986): 108-152.

¹⁰ Kao primjer informativnoga postupka obavljenoga u Rimu, upravo u ovome periodu, poslužit će zapisnik povodom izbora novoga trogirskog biskupa. Naime, početkom mjeseca travnja 1650. godine, nakon smrti posljednjega biskupa Pace Giordana, a po nalogu pape Inocenta X. kardinal Angelo Giori

dotatno pojačavala svoju ulogu u provođenju informativnih postupaka, a ujedno izbjegavala potencijalne diplomatske poteškoće. Ovakav postupak obavljen u Kuriji mogao je biti učinkovitiji i korisniji za izbjegavanje eventualnih nejasnoća – ako bi kandidatura predstavljala bilo kakvu sumnju ili iziskivala veći oprez u provedbi postupka dodjele biskupske časti, moglo se bolje regulirati odašiljanje kurijalne potvrde imenovanja (*approbatio*). S druge strane, u slučaju određivanja većih biskupskih pristojbi moglo se računati na učinkovitiju provedbu papine volje. Osim toga, Kurija je prilikom postupka mogla zatražiti dodatne potrebne podatke, ali i posve neovisno donijeti svoju odluku.

Nadovezujući se na predtridentske i tridentske zaključke u vezi utvrđivanja kvalitete biskupskih kandidata, papa Grgur XIV. (Niccolò Sfondrati, 1590.-1591.) i papa Urban VIII. (Maffeo Barberini, 1623.-1644.) donijeli su nove odredbe o informativnim postupcima. Papa Grgur XIV. konstitucijom *Onus Apostolicae servitutis* od 15. svibnja 1591.,¹¹ a onda i papa Urban VIII. bulom *Si processus* iz 1627. godine¹² također su zatražili zaštitu svojih poslanika, nuncijske i legatske za-

---

započeo je informativni postupak o stanju biskupije i osobi biskupskoga kandidata Francesca Coccalinija. Svjedočili su Damiano Pacifico i Giovanni Andrea Melchiorius iz Kongregacije blaženoga Petra iz Pize, Trogiraniin Ivan Maria *de Leonardis*, student na Kolegiju za širenje vjere i Hieronimus Biganeus, Bartolomejev sin i student Kolegija *Transmarinorum* u Rimu. (ASV, Arch. Concist., Processus Consist. 53, ff. 1135r-1147v). U postupku koji je po nalogu pape Aleksandra VII. 7. ožujka 1663. godine u Rimu pokrenuo kardinal Flavio Chigi nakon smrti biskupa Coccalinija (Umro 22. studenoga 1661. godine.) o kvalitetama kandidata Ivana Pavla Garzonija svjedočio je i Trogiraniin *Johannes Lucius quondam Petri filius* (povjesničar Johannes Lucius - Lučić (!), sada već šezdesetogodišnjak). (ASV, Arch. Concist., Processus Consist., 65. ff. 676r-686r, Lučićevo je svjedočenje zabilježeno na ff. 681-684).

¹¹ *Bullarum privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum* VI/I, čl. 16., 268-271: "Illud autem in hoc saluberrimo, & pernecessario negotio, quod est de episcopis eligendis, & praeficiendis videtur esse praecipuum, ut instructio, examen, & inquisitio, de fide, vita, moribus, doctrina, & prudentia promovendorum, tam accurate fideliter, ac serio institutatur, ut omnis fallaciae fuco semoto, certo confidere valeamus, tales a Nobis Christi gregi pascendo esse propositos... habita igitur cum Venerabilibus Fratribus nostris S.R.E. Cardinalibus matura deliberatione, ac de eorum unanimi consilio, & assensu, praesenti nostra perpetuo valitura Constitutione decernimus, ut cum extra Romanam Curiam, examen, instructio sive inquisitio facienda erit, nemo omnino cujuscumque status, gradus, conditionisve fuerit, inquisitionem praedictam sibi arrogare praesumat, sed integrum hoc negotium iis, qui a praedicto Tridentino Concilio designantur, Apostolicae videlicet Sedis legatis, seu Nunciis Provinciarum, aut ejus de quo inquisitio fit, Ordinario, eoque deficientem, Ordinariis vicinioribus relinquatur..."

¹² *Bullarum Privilegiorum ac Diplomatum Romanorum Pontificum amplissima*, sv. VI/I, Romae 1758., čl. 234., 73-79. donosi konstituciju pape Urbana VIII. od 14. kolovoza 1627. godine, koja vrlo detaljno regulira sve korake u odnosu na osobe koje su dužne organizirati informativni postupak (*legatos Sedis Apostolicae vel Nuncios Provinciarum in locis in quibus commorantur*); o kvaliteti pozvanih svjedoka koji će svjedočiti o kandidatu za novoga biskupa (*circa qualitates testium vocandorum et examinandorum quoad personam promovendi*), načinu izvođenja postupka; o pitanjima koja se odnose na kvalitetu kandidata i stanje Crkve kojom će, bude li izabran, upravljati. Osim toga, regulira se i nastavak postupka nakon završenoga razgovora sa svjedocima: "Cum totum examen, seu Inquisitio de persona promovenda, & informatio de statu Ecclesiae, seu Monasterii perfectae fuerint, Notarius eas, una cum scripturis,

duženih za provedbu informativnih postupaka te osiguranje njihove nesmetane djelatnosti. Grgur XIV. svojom je konstitucijom donio i opća pravila kojima je regulirano delikatno pitanje postavljanja biskupa, pitanje koje je Sveta Stolica sebi prisvajala još od 14. stoljeća pozivajući se na tri prava: slobodno imenovanje (*collatio*), potvrđivanje kandidata kojega bi izabrao kaptol i kanonsku instituciju (*istitutio*) koja je slijedila nakon predavljanja svjetovnoga vladara (*presentatio*).¹³ Uz to su odredbe Grgura XIV. i Urbana VIII. bile od presudne važnosti i za konačno oblikovanje strukture i regulacije tijekom informativnih postupaka o biskupskim kandidatima u posttridentskome katoličkom svijetu. Sukladno njihovim konstitucijama informativni je postupak morao sadržavati sljedeće elemente:

- istragu
- svjedoke
- pitanja o kvaliteti kandidata
- pitanja o stanju biskupije
- dokumente koji se prilažu dosjeu
- ispovijest vjere (*professio fide*)
- ispitivanje provedenoga postupka koje se obavlja u Rimu
- izvješće kardinala-zaštitnika na Konsistoriju

Iz odredbi pape Grgura XIV. i pape Urbana VIII. vidljivo je da je Kurija na temelju nepristranih svjedočanstava željela dobiti konkretne podatke o dotadašnjemu životu kandidata, ali i steći dojam o njegovoj osobnosti i sposobnostima da upravlja biskupijom. Bila je to prava obnoviteljska težnja papinstva da postavi kvalitetne duhovne vođe na čelo dijecezanskih administracija u osvit novoga katoličkog doba osvježenoga tridentskim reformama.¹⁴ S druge strane, Kurija je inzistirala i

---

& documentis publicis, & authenticis, ac Professione Fidei instrumentum publicum rediget. Si Processus Inquisitionis confectus fuerit extra Romanam Curiam Praelatus, qui eam confecerit, ad Pontificem clausum, & obsignatum transmittet, si Ecclesia, vel Monasteria non sint ad nominationem, vel praesentationem Imperatoris, vel alicujus Regis: si vero de hujusmodi nominatione, vel praesentatione, transmittet processum ad Cardinalem illius Regni, vel Provinciae Protectorem, in qua est Ecclesia, vel monasterium providendum. Ipse autem Praelatus, vel per literas separatas, simul tamen cum processu mittendas, vel per subscriptionem hujusmodi processus significabit, quanta fides testibus examinatis, eorumque dictis, & scripturis productis suo iudicio habenda sit, simul etiam quid de promovendo ipse sentiat. Processus sic formatus, & transmissus primum a Cardinale, cui illum in Consistorio referendi munus incumbet, deinde a tribus Cardinalibus Prioribus Ordinum subscribetur: & postea fiet relatio in Consistorio.”

¹³ Jadranka Neralić, *Put do crkvene nadarbine. Rimski kurija i Dalmacija u 15. stoljeću*, Split: Književni krug, 2007., 5.

¹⁴ O promjenama u shvaćanju religije, vjerskoga života i kulturnim tijekovima prije, za vrijeme i nakon Tridentskoga sabora vidi: Judith Hook, “Religion in the age of the baroque” u: Geoffrey Barraclough (ur.), *The Christian World. A Social and Cultural History of Christianity*, London: Thames & Hudson, 2003. (prvo izdanje 1981.).

na tome da prikupi podatke o biskupiji koju bi kandidat trebao preuzeti – informativni je postupak tako bio odličan pokazatelj stanja u biskupiji na temelju kojega su Kurija i kandidat već prije početka novoga biskupskog mandata mogli saznati što treba reformirati, postoje li sredstva za reformu, u kojoj je mjeri razvijena dijecezanska infrastruktura (s obzirom na župe, kaptole i samostane) te kako pristupiti katoličkoj obnovi sukladno tridentskim zaključcima. Posebnu su težinu pritom imali priloženi dokumenti: vladarska isprava o imenovanju, prisega vjere, dokumenti o stanju u biskupiji i slično, na temelju kojih se u Kuriji utvrđivala istinitost podataka i pravovaljanost biskupskoga imenovanja. Tako provedeni postupak trebao je jamčiti da će na biskupsko mjesto doći kvalitetan kandidat spreman suočiti se sa svim izazovima dijecezanske uprave.

*

Upravo se na Konstitucije pape Grgura XIV. i njihove dopune (proglašene za pape Urbana VIII.) pozvao i apostolski nuncij u Beču Kamilo Melzi¹⁵ prilikom provedbe informativnoga postupka o kandidaturi Petra Petretića za zagrebačkoga biskupa.¹⁶ Postupak je počeo u srijedu 15. travnja 1648. godine kada je apostolski nuncij okupio svjedoke – “odlične crkvene i svjetovne predstavnike” i od njih zatražio da nad Evanđeljem polože prisegu kako će vjerodostojno i istinito svjedočiti o kvalitetama predloženoga kandidata.¹⁷ Ovaj se čin, kao i cjelokupni informativni postupak o Petru Petretiću, odvijao u samome središtu Beča, u palači na trgu “Am

¹⁵ *Camillus Meltius* rođen je u plemićkoj obitelji u Milanu 1590. godine. Kanonsko i građansko pravo studirao je u Bolonji, Paviji i Parmi, a diplomirao je 1614. godine. U Rimskoj je kuriji djelovao kao *referendarius* u uredu *Utriusque Signaturae*. Papa Urban VIII. imenovao ga je nadbiskupom Kapue 18. veljače 1636. godine i tu je čast zadržao do smrti. Bio je apostolski nuncij na dvoru toskanskoga nadvojvode u Firenzi od 1641. do 1643. godine, a od 2. travnja 1644. do 6. rujna 1652. godine apostolski je nuncij na bečkome dvoru. Papa Aleksandar VII. (Fabio Chigi, 1655.-1667.) imenovao ga je tajnikom Kongregacije za biskupe i redovnike (*Congregazione dei Vescovi e Regolari*), a 9. travnja 1657. godine kardinalom prezbiterom s naslovnom crkvom S. Marcello. Umro je u Rimu 21. siječnja 1659. godine u dobi od 72 godine i pokopan u crkvi San Andrea al Quirinale. Vidi: Patritius Gauchat, *Hierarchia Catholica Medii et Recentioris Aevi*, sv. IV., Münster, 1935. (dalje: *Hier. Cath.* IV), 33, 44, 134; Henry Biaudet, *Les Nonciatures Apostoliques permanentes jusqu'en 1648*, Helsinki, 1910., tab. 241; Lisi Karttunen, *Les Nonciatures Apostoliques permanentes de 1650 a 1800*, Ženeva, 1912., 237. tab. 12.; Donato Squicciarini, *Nunzi apostolici a Vienna*, Città del Vaticano, 1998., 126-127.

¹⁶ Pozivanje na ranije papine konstitucije: ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Processus Canonici 90, f. 1r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 979r.

¹⁷ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Processus Canonici 90, f. 1r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 980r. Usp. o proceduri informativnih postupaka na primjerima bosanskih i srijemskih biskupa: Antun Dević, “Uvodni tekst”, *Fontes: izvori za hrvatsku povijest* 4 (1998): 11-13. (Vidi i cijeli svezak posvećen informativnim postupcima i izvješćima o stanju u navedenim biskupijama.)

Hof” gdje je od 1630. godine bila smještena rezidencija Bečke nuncijature.¹⁸ Na toj je adresi apostolski nuncij tijekom dva i pol tjedna (Zadnji je svjedok ispitan 3. svibnja.) prikupljao potrebnu dokumentaciju i ispitivao svjedoke koji su svjedočili o moralnim kvalitetama Petra Petretića, njegovim upravljačkim sposobnostima i stanju Zagrebačke biskupije u kojoj bi novi biskup nastavio provoditi program katoličke obnove utvrđen na Saboru u Trentu.¹⁹ Svjedoci su bili: četrdeset-osmogodišnji Toma Ivanović, upravitelj imanja grofa Nikole Zrinskoga i kraljev

---

¹⁸ U palači na trgu “Am Hof” u središtu Beča sjedište se Apostolske nuncijature nalazilo od 1630. do 1913. godine. Palaču je papi Urbanu VIII. poklonila obitelj grofa Michaela Adolfa Althana. Rezidencija je 1913. godine preseljena u palaču koju su projektirali Antonio de Toma i Pietro Palumbo. D. Squicciarini, *Nunzi apostolici a Vienna*, 118. U hrvatskoj historiografiji informaciju prenosi: Ivana Jukić, “Istražni postupak zagrebačkog biskupa Emerika Esterházyja godine 1708. – poimanje suvremenika o biskupovoj osobnosti i slika stanja biskupije” u: *Povijesni prilozi* 26 (2004): 135-157, ovdje 136, i bilješka 2.

¹⁹ Katolička je obnova u Zagrebačkoj biskupiji započela s biskupom Jurjem Draškovićem (1563.-1578.) odmah po okončanju Tridentskoga sabora. Drašković je, naime, i sâm bio sudionik ovoga obnoviteljskog sabora gdje je obnašajući čast pečuskoga biskupa nastupio kao “orator pro regno Hungariae”. Upravo je boraveći u Trentu imenovan zagrebačkim biskupom 1563. godine te je po dolasku u Zagreb započeo složeni obnoviteljski program. U duhu obnoviteljskih nastojanja s jedne je strane potaknuo sjemenišno obrazovanje u Zagrebu, dok je s druge strane organiziranjem crkvenih sabora 1570. i 1574. godine (a prema Farlatiju još i 1573.: Daniele Farlati, *Illyricum Sacrum*, Venecija, 1775., sv. V, 543.) na lokalnoj razini nastojao otvoriti put tridentskim idejama. Njegovi su nasljednici do kraja 16. i u prvoj polovici 17. stoljeća nastojali i dalje provoditi tridentske postulate. Spomenimo samo neke glavne smjerove obnoviteljskoga programa u Zagrebačkoj biskupiji do Petretićeva preuzimanja biskupske časti. Biskup Gašpar Stankovački (1588.-1596.) i biskup Nikola Zelnicaj Stepanić (1598.-1602.) predvodili su dijecezanske sabore 1591. odnosno 1602. godine i radili na materijalnoj obnovi biskupije. Za vrijeme biskupa Šimuna Bratulića (1603.-1611.) u Zagreb su došli isusovci, koji su 1607. otvorili gimnaziju u Gradecu, čime je katolička obnova dobila novi zamah. Program graditeljske obnove katedrale, biskupskoga dvora i kaptolskoga kompleksa osobito je poticao biskup Petar Domitrović (1611.-1628.), posebno nakon udara groma i požara 1624. godine. Za vrijeme biskupa Bratulića i Domitrovića pokrenuti su i opsežni pokušaji oko sjedinjenja katolika i pravoslavaca u hrvatskim zemljama, program karakterističan za posttridentska nastojanja Katoličke crkve. Domitrović je, također u duhu tridentskih postulata, poticao čak – buduće svećenike da se školuju kod gradečkih isusovaca, a zajedno s kanonikom Benediktom Vinkovićem osnovao je novu školsku instituciju Hrvatski zavod u Beču 1624. godine. Biskup Franjo Ergelski (1628.-1637.) nastavio je s obnovom katedrale te je predvodio dva crkvena sabora u biskupiji: 1630. i 1634. godine. Za njegova je vremena pod vodstvom isusovaca organizirana Katedra za moralnu teologiju čime je unaprijeđen školski sustav u biskupiji. Biskup Benedikt Vinković (1637.-1642.), osim što je sudjelovao u osnutku bečkoga školskog zavoda, sastavio je i prva pravila ove organizacije. Kao biskup sazvao je sinodu 1642. te je – baš kao i njegov nasljednik Martin Bogdan (1642.-1647.) – intenzivno radio na sjedinjenju pravoslavnih i katolika te je također nastavio obnovu katedrale. Već i na temelju ovoga zbirnog pregleda glavnih obnoviteljskih smjerova vidljivo je kako je Petar Petretić stjecanjem zagrebačke biskupske časti naslijedio i veoma solidnu osnovu za daljnji razvoj katoličke obnove u duhu tridentskih i posttridentskih postulata i nastojanja. Početne informacije o obnoviteljskim nastojanjima zagrebačkih biskupa od okončanja Tridentskoga sabora do imenovanja Petra Petretića za zagrebačkoga biskupa vidi u radovima u zborniku: Franko Mirošević (ur.), *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, Zagreb, 1995. (dalje: *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*), 255-331 (autori su: Jozo Sopta, Ante Sekulić i Mijo Korade).

prefekt s pisarskim ovlastima; Ivan Potak, dvadesetosmogodišnji upravitelj Hrvatskoga kolegija u Beču i četrdesetčetverogodišnji Thomas Grosser, isusovac i upravitelj isusovačkoga Sjemeništa sv. Pankracija, također smještenoga u Beču.²⁰ S Tomom Ivanovićem, prvim od pozvanih svjedoka, razgovor je obavljen dan nakon položene prisege, u četvrtak 16. travnja. S idućim se svjedokom o Petretićevim kvalitetama razgovaralo četiri dana poslije, u ponedjeljak 20. travnja, a s Grosserom dva tjedna kasnije, u ponedjeljak 4. svibnja. Svjedoci su prema ustaljenome obrascu odgovarali na dvije skupine pitanja: trinaest je pitanja postavljeno o samome kandidatu Petretiću, a isto toliko o materijalnom i duhovnom stanju u Zagrebačkoj crkvi. Pitanja o biskupskome kandidatu odnosila su se na različite biografske podatke i moralne vrline: gdje je rođen, koliko mu je godina, je li rođen u zakonitome braku i od "časnih i katoličkih" roditelja, je li u odgovarajućoj kanonskoj dobi za preuzimanje biskupske časti (trideset i više napunjenih godina), je li i kada primio sve potrebne svete redove, gdje se školovao, je li stekao akademske stupnjeve iz kanonskoga prava ili bogoslovije i koje te koje je crkvene dužnosti obavljao tijekom svoje svećeničke karijere. Svjedoke se ispitivalo i o kandidatovome obavljanju dušobrižničke skrbi, o tome je li vodio moralan i častan život, je li bio uključen u kakve javne ili privatne skandale, kakav je odnos imao s kanonicima, što se o njemu priča i kakav je u komunikaciji s drugima. Potom su svjedoci odgovarali na pitanja o stanju u biskupiji: o smještaju biskupije i katedralnoga središta (grada), koliko u katedralnome središtu ima kućanstava, kojoj je metropoliji biskupija podređena, koliko ima kaptola, kakva je unutarnja organizacija kaptola, koji su kanonički prihodi, ima li biskup odgovarajući dvor i prihode, koliko je župa, samostana, hospitala i bratovština u katedralnome gradu, ima li katedralno središte *mons pietatis*,²¹ održava li se u katedralnome gradu redovita pastoralna skrb, posjeduje li katedrala sve potrebno za bogoslužje, ima li kor, or-

²⁰ Ne treba čuditi pozivanje za svjedoka upravitelja Sjemeništa sv. Pankracija. Veze između toga sjemeništa i Zagrebačke biskupije definitivno su postojale u prvoj polovici 17. stoljeća. O tome svjedoči kaptolsko izvješće iz 1624. godine u kojemu se navodi koji su pitomci iz Zagreba pohađali sjemenište te kako su se uzdržavali. Osim toga, može se pretpostaviti da su i nakon osnutka Hrvatskoga kolegija postojale određene veze između tih dvaju zavoda. O izvješću o zagrebačkim pitomcima u Sjemeništu sv. Pankracija: Kamilo Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču 1624.-1784.*, Beč-Zagreb, 1996., 65-67. Što se pak Tome Ivanovića tiče, valja istaknuti kako je on već imao iskustvo svjedočenja u informativnim postupcima o kandidatima za zagrebačku biskupsku čast. On je, naime, 1643. godine svjedočio o moralnim kvalitetama Martina Bogdana. Vidi: Antal Molnár, *A Zágrábi püspökség és a Magyarországi katolikus egyház a 17. században*, Budimpešta, METEM 2012., 60. (Na istome mjestu dobivamo i zanimljiv podatak kako je sâm Petar Petretić 1637. godine kao svjedok sudjelovao u informativnome postupku o Benediktu Vinkoviću, također kandidatu za zagrebačku biskupsku čast.)

²¹ Konstitucijom *Inter multiplices* na desetoj je sekciji Petoga lateranskog sabora, održanoj 4. svibnja 1515. godine, određeno da svaka biskupija mora imati *mons pietatis* – karitativnu zalagaonicu koja će siromašnima na zalog posuđivati novac.

gulje i zvona, ima li sjemenište i koliko se mladića u njemu školuje te čije su relikvije pohranjene u riznici katedrale. Uz svaki je odgovor pridružena klauzula prema kojoj je bilo naznačeno govore li svjedoci ono što osobno znaju ili pak što su od drugih čuli. Drugim riječima, svjedoci su morali navesti izvor svojih informacija. Ako su, na primjer, pouzdano znali neki podatak o kandidatu, uz odgovor je stajala napomena *ex certa scientia*. Ali, ako su podatak od nekoga čuli, uz odgovor bi stajala napomena *ex causa scientiae quia audivi* ili pak *quia audivi ab ipso* (u slučaju da su podatak doznali od samoga biskupskog kandidata). U nekim su slučajevima svjedoci morali dodatno pojasniti svoj odgovor. Osim iskaza o kandidatovim kvalitetama i stanju u Zagrebačkoj biskupiji čitavom je postupku priložena potrebna dokumentacija. Prva i najvažnija priložena isprava za pokretanje informativnoga postupka bila je isprava cara i kralja Ferdinanda III. (1608.-1657.) izdana u Pragu 4. veljače 1648. godine o biskupskome imenovanju Petra Petretića.²² Osim kraljeve isprave apostolskome je nunciju stiglo i izvješće Zagrebačkoga kaptola o stanju zagrebačke katedralne crkve, koja je osobito velike štete pretrpjela u požaru koji je Zagreb poharao 1645. godine i o planiranim troškovima za pojedine hitnije popravke.²³ Također, apostolski je nuncij primio i potvrdu da je Petretić položio prisegu (ispovijest) vjere (*professio fidei*).²⁴ Osim toga, posebno treba istaknuti kako je biskupski kandidat Petretić uredno podmirio obvezu uplate pristojbe u iznosu od devedeset zlatnika, koju je Apostolskoj nuncijaturi isplatio za provedbu informativnoga postupka i sastavljanje njegovoga zapisnika.²⁵ A nakon što je apostolski nuncij Kamilo Melzi saslušao svjedoke i prikupio sve potrebne dokumente, završen je "bečki" dio procedure informativnoga postupka. Budući da je utvrđeno kako Petretić posjeduje potrebne predispozicije za obavljanje biskupske službe u Zagrebačkoj biskupiji, zaključeno je kako nema nikakvih prepreka da stupi među elitnu skupinu dijecezanskih prvaka. To je značilo da su ostvareni svi preduvjeti za razmatranje Petretićeva slučaja u samoj Kuriji. No, od polaganja prisege svjedoka u sjedištu Apostolske nuncijature u Beču sredinom travnja 1648. godine pa do službenoga imenovanja Petra Petretića zagrebačkim biskupom proteći će točno devet i pol mjeseci. Za njega je to nedvojbeno bio iznimno dug period iščekivanja, ali je zorno svjedočanstvo o ozbiljnosti kojom je posttridentska papina administracija pristupala biskupskim imenovanjima. S druge pak strane, nakon uspješno obavljenoga prvog dijela informativnoga postupka

²² ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Processus Canonici 90, ff. 4r-5r.

²³ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Processus Canonici 90, ff. 21r-22r; 23r-24r.

²⁴ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Processus Canonici 90, nenumrirani ff. nakon 24v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 996r-v.

²⁵ ASV, Indice 1055/II. Archivio Nunziatura di Vienna: Processi canonici dei vescovati e delle abbazie, f. 33v: *Taxae cancellariae Nuntiaturae Apostolicae Viennensis pro confectioe Processus Canonici solvendae a R. D. Promovendis*: f. 225r: 1648. godine *Petrus Petretisch: Zagradiensis: aureos 90*.

sâm je Petretić bio posve uvjeren da će njegov izbor proteći bez ikakvih poteškoća. Na to sugerira činjenica da je 20. lipnja 1648. godine podnio odeknuće na svoj zagrebački kanonikat i kanonički predij²⁶ učinivši tako i zadnje potrebne pripreme za ulazak u biskupsku službu, a sveukupna prikupljena dokumentacija o Petru Petretiću i stanju u Zagrebačkoj biskupiji Apostolskoj je kancelariji u Rimu i Konsistorijalnoj kongregaciji odaslana 30. svibnja 1648. godine.²⁷ Pristigla je dokumentacija detaljno pregledana te je cijeli slučaj nakon pomnoga ispitivanja predan na razmatranje kardinalu-zaštitniku zaduženome za njegovo predstavljanje na Konsistoriju. Od tada je Petretićeva crkvena sudbina ovisila samo o odgovoru pape i kardinalâ okupljenih na Tajnome konsistoriju. Konsistorij na kojemu je i službeno potvrđeno imenovanje Petra Petretića zagrebačkim biskupom održan je u ponedjeljak 1. veljače 1649. godine u apostolskoj palači na Kvirinalu. Slučaj je predstavio kardinal-zaštitnik Girolamo Colonna²⁸ nakon čega je Petar Petretić i

²⁶ Ta je njegova odluka zabilježena u kaptolskoj knjizi o optiranju predija: 1648. Iunii 20. Post installationem ad episcopatum reverendissimi domini Petri Petretich electi Zagrabiensis et resignationem sui canonicatus facta est optio predii eiusdem domini ubi est Budak. Kaptolski arhiv Zagreb, *Optiones praediorum, tlakarum & piscatorum 1639.-1677.*, Protokoli br. 69, f. 11.

²⁷ Konstitucijom *Immensa* od 22. siječnja 1588. godine papa Siksto V. (Felice Peretti, 1585.-1590.), koji je iz temelja reformirao Rimsku kuriju, osnovao je Konsistorijalnu kongregaciju i utvrdio joj kompetencije i organizaciju. Činila su je nekolicina kardinala kojima je pridruženo i nekoliko službenika, a dužnost joj je bila pripremiti i ispitati poslove koji će se razmatrati na sjednici Konsistorija. Kardinali ove Kongregacije pripremali su izvješća o osnivanju novih biskupija, crkvenih provincija i kaptola te njihovo eventualno ukidanje ili razdiobu. Predlagali su potvrdu novih biskupa ili opata koje su preporučivali vladari kao i biskupa koje su izabrali kaptoli. Osim toga, u njihovoj je kompetenciji bilo i postavljanje (*designatio*) pomoćnih biskupa sa ili bez prava nasljeđivanja te dodjela palija. Kongregacija je bila zadužena i za razmatranje molbi koje su se odnosile na posjedovanje inkompatibilnih crkvenih nadarbina. Kompetencije Kongregacije proširene su 1591. godine kada su joj dodijeljeni informativni postupci o moralnim i intelektualnim kvalitetama kandidata na ispražnjena biskupska sjedišta. Ovoj je Kongregaciji pripadala dužnost sakupljanja svih neophodnih informacija o pojedinim kandidatima. U slučajevima kandidata redovnika obraćala bi se njegovim nadređenima, a u slučajevima kandidata iz redova dijecezanskoga klera obraćala bi se odgovarajućim lokalnim predstavnicima Svete Stolice. O rezultatima svoje istrage obavijestila bi posebnu kardinalsku komisiju ostavljajući papi pravo i mogućnost konačne odluke. Kongregacija se vrlo brzo nakon smrti svoga osnivača počela osipati jer su nasljednici mnoge kompetencije prenosili na pojedine konkurentske kurijalne urede. Papa Klement VIII. (Ippolito Aldobrandini, 1592.-1605.) sredinom 1592. godine Kongregaciji za ispite biskupa (*Congregazione per l'Esame dei Vescovi*) dao je zadatak provjere i potvrde podobnosti kandidata, dok je Urban VIII. 1636. godine osnovao novu kongregaciju – *Congregazione della Residenza dei Vescovi*, kojoj je povjerio kontrolu stvarnoga rezidiranja biskupskih ordinarija u njihovim biskupijama. Papa Pio X. (Giuseppe Melchiorre Sarto, 1903.-1914.) pitanje imenovanja biskupa neko je vrijeme prepustio uredu *Sanctum Uffizium*, a onda ga je konstitucijom *Sapienti consilio* od 29. lipnja 1908. godine ponovno vratio Konsistorijalnoj kongregaciji. I danas se o pitanju izbora biskupa vode informativni postupci u Apostolskoj nuncijaturi. Sljedeći se korak odvija u Kongregaciji za biskupe i redovnike, a konačnu odluku papa donosi u zajednici s kardinalima okupljenima na Tajnome konsistoriju.

²⁸ Papa Urban VIII. proglasio je Rimljanina Girolama Colonna kardinalom tijekom četvrte kardinalske promocije 30. kolovoza 1627. godine, a kardinalom prezbiterom Sv. Agneze *in Agone* (Piazza Navona)

službeno od Svete Stolice potvrđen za zagrebačkoga biskupa.²⁹ Poslije papine potvrde Petretiću je još jedino preostalo da Apostolskoj komori uplati potrebne pristojbe za imenovanje. S jedne se strane od njega tražilo da plati određenu svotu za sastavljanje bule o imenovanju, a s druge pak (a to je bio mnogo veći izdatak) morao se prvo obvezati na uplatu, a potom i uplatiti “zajedničke pristojbe” (*servitium commune*) koje su iznosile jednu trećinu godišnjega prihoda biskupije. Prema podacima iz 1604. godine pristojba zagrebačkoga biskupa iznosila je dvije tisuće zlatnih florena,³⁰ a to je bila svota koja je Apostolskoj komori uplaćivana od 1420. godine.³¹

imenovan je 28. veljače 1628. godine da bi nakon nekoliko kardinalskih promocija 21. studenoga 1661. godine – za pontifikata Aleksandra VII. (1655.-1667.) – postao kardinalom-biskupom Tuskula. Petretićev je slučaj na Konsistoriju predstavljao kao kardinal-đakon Sv. Eustahija. (Na to je mjesto promoviran 12. prosinca 1644. godine.) Umro je u dominikanskome samostanu u Finale Marina 4. rujna 1666. godine u dobi od 63 godine. *Hier. Cath.* IV, 22, 39.

²⁹ ASV, Archivio Concistoriale, Acta Camerarii 19. f. 141r-v: “Feria 2^a die prima februarii Romae in Aula Paulina Palatii Montis Quirinalis fuit Consistorium secretum in quo, referente reverendissimo domino cardinale Columna, Sanctitas Sua ecclesiae Zagabriensi vacanti per obitum Martini Bogdon ultimi illius episcopi providit de persona Petri Petretisk, a Caesarea Maestate uti Hungariae rege nominati, illumque eidem ecclesiae in episcopum praefecit et pastorem curam etc. comittendo cum dispensatione super defectu gradus et decreto quod antequam possessionem dicte ecclesiae adipiscat fidei professionem emittere et ad Urbem infra praefixum tempus transmittere teneatur ac praebendas theologalem et poenitentialem instituat, Montemque Pietatis erigi curet, eius conscientiam super his onerando. Absolvens etc. Cum clausulis etc.” U to se vrijeme kardinali na Tajnom konsistoriju okupljaju jednom tjedno (uglavnom ponedjeljkom i upravo u apostolskoj palači na Kvirinalu koja je sagrađena sredinom 16. stoljeća. Antonio Ippolito Meniti, *I papi al Quirinale. Il sovrano pontefice e la ricerca di una residenza*. Roma, Viella, 2004., 21: “Tra le tante, significative conseguenze di tali mutamenti fu il ridimensionamento del Concistoro che era solito riunirsi almeno una volta la settimana per discutere col pontefice spesso in modo non formale, e che invece ora, per quanto con la stessa sostanziale regolarità veniva solo convocato per ascoltare e ratificare decisioni già assunte in altra sede.”; 153: “La congregazione dell’Esame dei vescovi si convocava solo dinnanzi al pontefice, quella dei Negozi concistoriali si riuniva di rado, ed era retta dal cardinal decano che convocava nella propria abitazione. Quando però si teneva il Concistoro, ovvero almeno una volta la settimana o di lunedì o di mercoledì o di venerdì, la detta congregazione dei Negozi concistoriali si convocava dopo desinare nello stesso giorno in cui s’era riunito il concistoro (che iniziava i propri lavori sempre nella prima mattina).” Vrlo sličan zapis možemo pročitati i u seriji *Acta Miscellanea* 40. ff. 130v-131r, istoga fonda. Tamo nalazimo i nekoliko novih podataka koje bilježnik zadužen za zapisnik serije *Acta Camerarii* ne donosi: da je biskup Martin Bogdan umro *extra Romanam Curiam*, da je kandidat *Petretic presbiter* u Zagrebačkoj biskupiji i da je *philosophiae et theologiae peritus et omnia alia requisita habet* te da se od njega traži da poradi oko popravaka koje treba izvršiti na katedrali i biskupskoj rezidenciji.

³⁰ *Hier. Cath.* IV, 375 (bilješka 1: “A. 1604: Civitas Zagabrien. in Sclavonia sub dominio serenissimi imperatoris habet eccl. cathedr. S. Stephano dicatam et archiepi. Colocen. suffr., valor ann. fr. mens. ep[iscop]alis 600 duc., taxa 2000 flor. (...)”).

³¹ Zagrebački su biskupi od 1304. do 1420. godine Apostolskoj komori za zajedničke pristojbe uplaćivali četiristo zlatnih florena, a naglim povećanjem biskupija se u financijskome smislu izjednačila s nadređenom joj Kaločko-bačkom metropolijom. Vidi: *Hier. Cath.* I, 537; *Hier. Cath.* II, 271; *Hier. Cath.* III, 338; Josip Ante Soldo, “Takse ‘servitium commune’ kod nas kroz XIV. i polovicom XV. stoljeća”, *Arhivski vjesnik* 9 (1966), 322-323; Jasna Marković, “Plaćanja pristojbi zagrebačkih biskupa Apostol-

Činom papine potvrde Petra Petretića zagrebačkim biskupom na Konsistoriju održanome 1. veljače 1649. godine uspješno je okončana duga procedura kojom je Rimski kurija utvrđivala upravljačke sposobnosti i moralne kvalitete predložena kandidata. Petretić je tada i službeno stekao pravo preuzeti upravu nad Zagrebačkom biskupijom, što je bio izazov s kojim se mogla nositi moralna osoba čvrstoga karaktera i s dugogodišnjim iskustvom obavljanja odgovornih crkvenih dužnosti. Svjedoci su u svojim iskazima bili složni – Petretić je bio kadar odgovoriti svim zahtjevima biskupske službe i nastaviti provoditi program katoličke obnove.

Profil biskupskoga kandidata i portret biskupije

Nesumnjiva je vrijednost podataka koje crpimo iz informativnoga postupka o Petru Petretiću. Iskazi svjedoka donose niz podataka važnih za biografiju budućega biskupa, opis njegovih dotadašnjih aktivnosti i utjecaj na društveni, kulturni i vjerski život biskupije odnosno društvene zajednice s kojom je bio u svakodnevnome doticaju. Na taj način na površinu izvire nova slika povijesti Zagrebačke biskupije u posttridentskome razdoblju, obogaćena osobnim iskustvima svjedoka uključenih u postupak. Ipak, osim osobnoga dojma svjedoka apostolskim je nuncijima od presudne važnosti bilo dobiti što objektivnije iskaze. Zato se pozivanjem svjedoka u različite dane nastojalo onemogućiti usklađivanje svjedočanstava. Osim toga, na svjedočenje su pozivani svjedoci koji su poznavali kandidata, ali ih s njime nisu povezivali osobni odnosi.³² Tako su i svi svjedoci u Petretićevu postupku morali potvrditi kako su ga poznavali, ali mu nisu bili prijatelji, rođaci ili pak neprijatelji.³³ Bio je to pokušaj Rimske kurije da o kandidatu stekne što jasniju i objektivniju sliku odnosno cjelovitiji i podacima iz

---

skoj komori u 14. i 15. stoljeću”, *Tkalčić – Godišnjak Društva za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije* (dalje: *Tkalčić*) 3 (1999): 273-274. Isprava o povećanju pristojbe imenovanja zagrebačkih biskupa: Andrija Lukinović, *Povijesni spomenici zagrebačke biskupije. Monumenta historica episcopatus Zagrabien-sis*, sv. V, dok. 430., 581: *Die decima ianuarii 1420. in consistorio secreto, omnibus cardinalibus approbantibus, fuit ecclesia Zagrabien-sis taxata ad florenos duo milia; nam prius erat taxata ad florenos quadringentos et includuntur in eis duo milia.*

³² Konstitucijom *Onus Apostolicae servitutis* papa Grgur XIV. regulirao je i izbor svjedoka koji su pozvani na ovakav informativni razgovor. Oni koji će svjedočiti o katoličkoj vjeri kandidata, njegovome životu, vrlinama, obrazovanju i sposobnostima da vodi i upravlja Crkvom morali su biti ozbiljni, savjesni, mudri i učeni kako bi o kandidatu mogli dati valjan, ispravan, iskren i vjerodostojan sud. Stoga se isključuju rođaci i prijatelji, ali i neprijatelji i protivnici. Svakoga se svjedoka ispituje zasebno, s upozorenjem da ne smije lažno svjedočiti, dodavati podatke u prilog kandidatu, prešućivati im podatke ili ispravljati istinu. *Bullarum privilegiorum ac diplomatum Romanorum Pontificum* V/I, čl. 16., 268-271.

³³ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, ff. 6r; 11r; 15v; Archivio Concistorialis, Processus Concistorialis 50, ff. 983r; 986v; 990r.

“prve ruke” obogaćen portret predloženoga kandidata. A profiliranje biskupskoga kandidata u posttridentskome razdoblju kakvo nam donose informativni postupci započeli bi utvrđivanjem kandidatova podrijetla. Apostolskoga je nuncija zanimalo što svjedoci znaju o Petretićevu mjestu rođenja i njegovoj obiteljskoj, društvenoj, etničkoj i konfesionalnoj pozadini. Prva su dva svjedoka – Toma Ivanović i Ivan Potak, što po vlastitome znanju, a što po čuvenju, naveli kako je rođen u zakonitome braku te da su mu roditelji bili Hrvati, časni ljudi i dobri katolici.³⁴ Ivanović još dodaje i da je Petretić rođen ondje gdje su svi katolici (*ubi omnes sunt catholici*), pojačavajući tako dojam o katoličkoj sredini u kojoj je odrastao biskupski kandidat. Treći svjedok, pater Grosser, jedini nije bio toliko siguran u svojim odgovorima: on je izjavio kako ne zna točno je li Petretić rođen u zakonitome braku i jesu li mu roditelji katolici. Ipak, izrazio je svoje duboko uvjerenje da su Petretićevi roditelji bili Hrvati i katolici, a nipošto “heretici”.³⁵ Svjedoci, međutim, ne otkrivaju mnogo o Petretićevu društvenom statusu i obitelji. Jedino je Toma Ivanović naveo da je Petretićeva majka pokojna i da je umrla u Zagrebu te pridodaje kako od živućih rođaka zna za kandidatovu tetu, plemkinju koja živi u okolici Zagreba. Isti svjedok kazuje i kako je Petretićev otac bio vojnik, kraljevski plaćenik, a da mu je majka bila *honestae conditionis*.³⁶ Nadalje, odgovarajući na pitanje o mjestu Petretićeva rođenja, Toma Ivanović kazuje da je kandidat rođen u predgrađu Kostanjevice između Štajerske i Kranjske. Ivan Potak, pak, navodi da je od drugih čuo kako je Petretić rođen “ili u gradu Kostanjevici ili u njegovim predgrađima”, dok Grosser navodi kako ne zna u kojemu je točno mjestu rođen. Prema tome, premda ne posve precizni, iskazi svjedoka ipak dovoljno jasno ukazuju kako je njegovo rodno mjesto neposredna okolica žumberačke Kostanjevice. Štoviše, čini se da konkretno mjesto Petretićeva rođenja valja tražiti u Sošicama, mjestu u blizini Kostanjevice, na što je ukazao zagrebački kanonik i crkveni povjesničar Toma Kovačević (1664.-1724.), sastavljač Kataloga zagrebačkih biskupa.³⁷ Činjenica da je Kovačević iznio toliko

³⁴ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici, 90, f. 6r-v (Ivanovićevo svjedočanstvo); f. 11r (Potakovo svjedočanstvo); ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 983r (Ivanovićevo svjedočanstvo); ff. 986v-987r (Potakovo svjedočanstvo).

³⁵ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, ff. 15v-16r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 990v.

³⁶ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici, 90, f. 6v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 983r.

³⁷ Rukopis Tome Kovačevića pod nazivom *Catalogus praesulum Zagrabienisium* nalazi se u Arhivu Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti (dalje: Arhiv HAZU) pod signaturom II.a.70. Ovaj je rukopis prepisao kanonik Ljudevit Ivančan u prvoj polovici 20. stoljeća. Njegov prijepis do danas nije objavljen, a strojopisna se kopija nalazi u Ostavštini Ljudevita Ivančana u Nadbiskupijskome arhivu u Zagrebu (dalje: NAZ). Osim ovoga, u Ostavštini Ljudevita Ivančana u NAZ-u nalazimo i druga Kovačevićeva

precizan podatak o ubikaciji mjesta Petretićeva podrijetla navodi na mišljenje da je on raspolagao nekim konkretnim izvorom u kojemu je pronašao potrebne informacije ili je pak tradicija o podrijetlu biskupa Petretića postojala u ondašnjim zagrebačkim društvenim i crkvenim krugovima.

Nakon odgovora o podrijetlu svjedoci su kazivali koliko je kandidat star te je li bio u odgovarajućoj kanonskoj dobi za stjecanje biskupskoga naslova. Svi su se svjedoci složili da Petretić ima više od trideset godina odnosno da zadovoljava kanonske propise o životnoj dobi potrebnoj za ulazak u biskupsku čast. Nadalje, svi su svjedoci, po vlastitome znanju ili pretpostavljajući, izjavili kako Petretić ima više od četrdeset godina. Štoviše, svjedok Toma Ivanović kazuje kako mu je sâm Petretić rekao da ima 45 godina. (*Ipsemet mihi dixit se agere de presenti annum 45.*³⁸) Isto tako, svjedoci su se složili da je Petretić zaređen u potrebne svete redove odnosno da je svećenik. Toma Ivanović pritom navodi da je Petretić zaređen "prije mnogo godina" i da je svećenički red primio u Beču dok je bio voditelj tamošnjega sjemeništa.³⁹ S druge strane, Ivan Potak dodao je kako je "promovirani" stekao svećeničko zaređenje prije petnaest do šesnaest godina.⁴⁰ To konkretno znači da je Petretić bio zaređen za svećenika 1632. ili 1633. godine odnosno u dobi od 29 do 30 godina.

djela koja se u izvorniku čuvaju u Arhivu HAZU. U ovome radu koristimo Kovačevićeva djela iz Ostavštine Ljudevita Ivančana pa stoga paginaciju rukopisa prenosimo iz Ivančanovih prijepisa. Kovačević o mjestu Petretićeva rođenja navodi: "Cognomento Petreticius in districtu Sihembergh / . vulgo Sumberg./ Villa Sossicze honestis parentibus natus.," Toma Kovačević, *Catalogus praesulum Zagrabensium*, Ostavština Ljudevita Ivančana, NAZ, 153. U kasnijoj historiografiji ovaj je podatak više ili manje korektno prenošen. Tako Daniele Farlati za mjesto Petretićeva rođenja navodi: *Sessiczi, qui vicus est territorii Sihemberghensi (...)*. D. Farlati, *Illyricum Sacrum*, 580. Ivan Kukuljević Sakcinski, pak, kazuje kako je Petretić rođen u mjestu "Šešici" Žumberačkoga kotara. Ivan Kukuljević-Sakcinski, "Književnici u Hrvatah s ove strane Velebita, živivši u prvoj polovini XVII. vieka" u: *Arkiv za povjestnicu jugoslavensku*, knj. IX (1868): 312. Konačno, Mijo Korade donosi korisno pojašnjenje: "(...) Petretić se rodio oko 1604. godine u žumberačkom mjestu Sošice od siromašnih roditelja. Međutim, suvremenici navode da se rodio u predgrađu slovenskoga grada Kostanjevica (natus suburbio civitatis Konstanitza in confinii inter Styria et Carniolam), što znači isto, jer su Sošice pripadale konstanjevičkom posjedu." Mijo Korade, "Biskup Petar Petretić", *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, 333. Osim toga, Patrick Gauchat također prenosi podatak da je Petretić rođen "in suburbio civitatis Kostanitz in confinibus inter Styriam et Carniolam", *Hier. Cath.* IV, 376. U novijim istraživanjima Zlatko Kudelić prenosi podatak da je Petretić rođen oko 1604. u Sošicama. Zlatko Kudelić, "Izješće zagrebačkog biskupa Petra Petretića o Svidničkoj (Marčanskoj) biskupiji caru Leopoldu I. iz 1667.": *Povijesni prilozi* 26 (2004): 69-97, ovdje 69 (bilješka 1).

³⁸ O Petretićevoj dobi: ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 6v (Ivanović); f. 11r (Potak); f. 16r (Grosser); ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 983v (Ivanović); f. 987r (Potak); f. 990v (Grosser).

³⁹ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 6v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 983v.

⁴⁰ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 11v; Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 987r.

Na pitanja o obrazovanju kandidata Petretića odgovori također nisu bili uvijek precizni, ali su ipak vjerno prenijeli njegov životni put, barem nakon odlaska na školovanje u glavni grad Monarhije. S druge strane, svjedoci, nažalost, ne donose mnogo podataka o najranijemu školovanju. Toma Ivanović jedino navodi kako se kandidat školovao u Zagrebu. Premda uopćen, taj se Ivanovićev podatak odnosi na Petretićeve prve školske korake koje mu je omogućio zagrebački biskup Petar Domitrović (1611.-1628.). On je, naime, primio mladoga Petretića u svoju kuriju i osigurao mu sve potrebne uvjete za školovanje u isusovačkoj gimnaziji na Gradecu.⁴¹ I tek nakon prvih stečenih znanja, koje je od pripadnika Družbe Isusove stekao u Gradecu, Petretić se otputio na studij bogoslovije u Beč. Prvi nedvojbeni trag o njegovome boravku u Hrvatskome kolegiju, sjemeništu koje je skrbrilo za obrazovanje hrvatskih mladića u Beču, donosi nam knjiga prisega ove školske institucije. Petretić je, naime, kao novi pitomac prisegnuo 20. studenoga 1629. godine, čime je i službeno postao članom sjemeništa.⁴² I tamo je onda, kako to kazuju svjedoci u informativnome postupku, stekao potrebna znanja iz bogoslovije, najuglednije znanstvene discipline katoličkoga svijeta posttridentske Europe.⁴³ Ipak, premda su o Petretićevu poznavanju bogoslovije i kanonskoga prava svi svjedoci govorili potvrdno, nisu mogli posve precizno utvrditi detalje o njegovome školovanju. Tako Toma Ivanović navodi kako ne zna je li Petretić stekao akademski stupanj iz kanonskoga prava ili bogoslovije, ali ipak ističe da ima mnogo iskustva u građanskom i kanonskom pravu.⁴⁴ Isti svjedok nadalje navodi da je čuo kako je Petretić studirao u Beču bogosloviju tri godine.⁴⁵ Pater Grosser naveo je da ne može sa sigurnošću reći je li Petretić stekao kakve akademske naslove iz kanonskoga prava ili bogoslovije, ali je čuo da je u Beču studirao i završio filozofiju. Onda opet po sjećanju kazuje da je Petretić studirao bogosloviju dvije godine,

⁴¹ Vidi: Korade, "Biskup Petar Petretić", 333. Iscrpno o isusovačkome kolegiju odnosno skrbi o školstvu u Zagrebu: Miroslav Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv. I: *Rad u XVI stoljeću. Zagrebački kolegij*, Zagreb, 1969., 79-508 (o gimnaziji 109-140). O biskupu Domitroviću općenito i nastojanjima oko provođenja posttridentske obnove: Korade, "Biskup Petar Domitrović", *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, 297-305.

⁴² O Petretićevu polaganju prisega: Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču*, 86. (O povijesti Hrvatskoga kolegija u Beču od prve financijske zaklade ustanovljene 1584. godine za obrazovanje zagrebačkih pitomaca do prve velike unutarnje organizacije njegova rada 1626.-1629.: *isto*, 38-58).

⁴³ O položaju bogoslovije u onovremenome visokoobrazovnom i znanstvenom sustavu ilustrativno: Hook, "Religion in the Age of the Baroque", 225: "Theology was regarded as the 'Queen of Sciences' because it was assumed that knowledge of the natural and supernatural worlds was co-extensive, that metaphysics was really but a superior and more advanced branch of physics."

⁴⁴ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 7r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 984r.

⁴⁵ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 7r-v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 983v: "(...) *audivi tamen (...) dedisse operam theologiae per tres annos hic Viennae.*"

ali ne zna s kakvim uspjehom.⁴⁶ Dodaje, nadalje, kako je bio vješt u kanonskome pravu (*versatum in canonibus*). Po pitanju Petretićeva višega školovanja konkretniji je iskaz Ivana Potaka. On svjedoči kako je Petretić tri godine studirao bogosloviju u Beču. Naziva ga “teologom”, ali pridodaje i da *non est insignitus in aliquo gradu in iure canonico vel in Sacra Theologia*. To nam može sugerirati da Petretić nakon trogodišnjega studija nije stekao viši stupanj iz bogoslovije ili kanonskoga prava. Potak kazuje i da Petretić ima veliko znanje iz kanonskoga prava unatoč tome što ga nije studirao. Razlog je tome, kako Potak nadalje svjedoči, to što je Petretić sâm privatno učio kanonsko pravo.⁴⁷

U vezi crkvenoga puta i napredovanja Petra Petretića iskazi variraju sukladno znanju i osobnim iskustvima svjedoka. I dok u svjedočanstvu patera Grossera nalazimo podatke samo o Petretićevu napredovanju unutar Zagrebačkoga kapto-la (On navodi kako je bio zagrebački kanonik, arhidakon, dekan i prepošt.),⁴⁸ iskazi druge dvojice svjedoka mnogo su iscrpniji. Oni navode da je Petretić bio upravitelj zagrebačkoga sjemeništa u Beču. Uistinu, kao jedan od polaznika Hrvatskoga kolegija Petretić je nepune dvije godine bio i njegov upravitelj. Postavljanje upravitelja iz redova polaznika Kolegija bila je ondašnja uobičajena praksa čime se na djelotvoran način osiguravalo da upravitelj bude u svakodnevnome kontaktu s ostalim članovima institucije odnosno osoba dobro upoznata s njezinim radom. Zanimljivo je napomenuti da je Petretić dužnost upravitelja preuzeo 28. svibnja 1631. godine zamijenivši na funkciji upravitelja Kolegija svoga budućega konkurenta za biskupsku čast Nikolu Dijaneševića. (Usporedi tekst dalje.) Svoju je funkciju u Hrvatskome kolegiju Petretić obnašao do 17. svibnja 1633. godine.⁴⁹ Kroničar Hrvatskoga kolegija u Beču Vuk Kukuljević pretpostavlja da je Petretić bio upraviteljem do 14. listopada 1634., no Kamilo Dočkal utvrđuje kako to ipak nije izgledno jer se sustav vođenja računa sjemeništa 1634. godine

⁴⁶ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 16v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 991r: “(...) *necnon Sacrae Theologiae si bene memini per duos annos tantum non possum scire quo fructu supradictam operam dederit studiis (...)*”

⁴⁷ “(...) *non dederit operam iuri canonico in scholis, attamen ita eidem operam dedit per privatum studium.*” ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 12r; Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 987v. Podaci Tome Kovačevića o Petretićevu obrazovanju skromni su, ali potvrđuju njegovo školovanje prvo u Zagrebu, a zatim u Beču. Kovačević potvrđuje i godinu upisa u Hrvatski kolegij te kazuje da je Petretić studirao bogosloviju i filozofiju: *Adolescens Zagrabiae liberalibus disciplinis eruditus mox Philosophiae ac Theologiae operam dedit. Hocque sacrum studium Viennae, Alumnis A.º 1629. adscriptus.* Kovačević, *Catalogus praesulum Zagrabiensium*, Ostavština Ljudevita Ivančana, NAZ, 153.

⁴⁸ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 16v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 991r.

⁴⁹ Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču*, 87, 89.

temeljito razlikuje od onoga kakav je primjenjivao Petretić.⁵⁰ Razdoblje Petretićeve uprave bilo je prosperitetno za Kolegij. Naime, godine 1632. zagrebački je prepošt (i budući zagrebački biskup koji će tu čast obnašati u periodu od 1637. do 1642. godine) Benedikt Vinković – u ime Zagrebačkoga kaptola – za dvije tisuće rajnskih forinti kupio palaču grofa Nikole Esterházyja, koja se nalazila između Hrvatskoga kolegija i ugarskoga zavoda Pazmaneum,⁵¹ a u koju se potom proširio Hrvatski kolegij. Nikola Esterházy bio je ugarski palatin koji je palaču prethodno kupio od isusovaca za 2500 rajnskih forinti.⁵² Prema svjedočenju Tome Ivanovića i Ivana Potaka Petretić je nakon upraviteljske dužnosti u Hrvatskome kolegiju otišao u Zagreb gdje je obavljao funkciju upravitelja škole i sjemeništa.⁵³ Ipak, Petretić je i nadalje ostao vezan uz Hrvatski kolegij u Beču. Pozivajući se na ranije događaje, računi Hrvatskoga kolegija u Beču iz 1647. godine bilježe da su kaptolski izaslanici, komarnički arhiđakon Ivan Somogy i kanonik Petar Petretić, 14. listopada 1634. godine odredili da svi članovi zavoda osim kruha i vina, za uzdržavanje trebaju dobivati i dnevnice u iznosu od dva groša. Osim toga, kanonik Petretić u Beču je boravio i 1637. godine, ponovno najvjerojatnije radi rješavanja raznih ekonomskih pitanja u radu Kolegija.⁵⁴

Toma Ivanović i Ivan Potak potom su svjedočili o Petretićevu napredovanju u okviru Zagrebačkoga kaptola. Oni kazuju da je Petretić bio kaptolski dekan, a nakon toga kalnički arhiđakon te, konačno, predstojnik kaptola odnosno veliki zagrebački prepošt.⁵⁵ Svoje iskaze, nažalost, nisu precizirali vremenskim koordinatama, no svjedočanstva su im točna premda nepotpuna. Petretić je, naime, zagrebačkim kanonikom imenovan 1632. godine, dakle još za boravka u Beču. U razdoblju od 1635. do 1639. godine obnašao je dužnost upravitelja zagrebačkoga sjemeništa.⁵⁶ Nakon toga bio je zadužen za ekonomske poslove Kaptola.

⁵⁰ Kronika Vuka Kukuljevića nalazi se u Arhivu HAZU: Wolfgangus Kukulyevich. *Historia Collegii Croatici Viennae fundati*, IV.c.18. te u prijepisu, među ostavštinom Ljudevita Ivančana u NAZ (podatak o Petretićevoj upravi p. 13). Mišljenje i argumentacija: Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču*, 96-97.

⁵¹ Ugarski školski zavod Pazmaneum ustanovio je ostrogonjski nadbiskup Péter Pázmány, središnja ličnost posttridentske obnove na području Ugarske. Više o njemu u: István Bitskey, "Péter Pázmány" u: István Zombori – Pál Cséfalvay – Maria Antoinetta De Angelis (ur.), *A Thousand Years of Christianity in Hungary. Hungariae Christianae Millemium*, Budimpešta, Hungarian Catholic Episcopal Conference, 2001. (dalje: *A Thousand Years of Christianity in Hungary*), 101-102.

⁵² Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču*, 87-88.

⁵³ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 7v (Ivanović), f. 12r-v (Potak); ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 983v (Ivanović); f. 987v (Potak).

⁵⁴ Dočkal, *Hrvatski kolegij u Beču*, 103, 116; Korade, "Biskup Petar Petretić", 333.

⁵⁵ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, ff. 7v; 12r-v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, ff. 983v-984r; f. 987v.

⁵⁶ Posebno je ovdje vrijedno svjedočanstvo Ivana Potaka koji je bio sjemeništarac u Zagrebu dok je Petretić bio njegovim upraviteljem: *Cognosco Promouendum, et cognosco hac occasione quia dictus*

On je, naime, 1639. godine obnašao dužnost kaptolskoga dekana, a nosio je i titulu *magister fori*. Nakon isteka jednogodišnjega dekanskog mandata 1640. godine preko zagrebačkoga biskupa Benedikta Vinkovića stekao je čast kalničkoga arhidakona. Bila je to peta po redu čast među arhidakonima, a s njome su mu pripale i upravna i sudska vlast te obveza vizitiranja župa i nadgledanja pastoralnoga rada u arhidakonatu. U razdoblju od 1641. do 1644. godine još se titulira i kao *director causarum* i *magister vinearum*, što sugerira da se u Kaptolu bavio i sudovanjem te da je upravljao kaptolskim vinskim zalihama. Vrhunac napredovanja u okvirima kanoničke zajednice uslijedio je 1643. godine kada ga je zagrebački biskup Martin Bogdan po preporuci cara i kralja Ferdinanda III. imenovao velikim prepoštom Zagrebačkoga kaptola. Na službi se zadržao do svoga biskupskoga imenovanja.⁵⁷ Bila je to prva čast u Kaptolu, ali i prva dijecezanska nakon biskupske. Petretić je otada upravljao cjelokupnom kanoničkom zajednicom u vjerskim i pastoralnim te administrativnim i jurisdikcijskim poslovima. Apostolskoga je nuncija zatim zanimalo i kako je kandidat obnašao svoju kanoničku kao i općenito crkvene službe: je li bio marljiv crkveni djelatnik i dušobrižnik te je li moralna osoba. Kao i u prethodnim slučajevima, najmanje podataka donosi iskaz trećega svjedoka. Pater Grosser nije mogao ponuditi odgovor na pitanje o Petretićevim obvezama dušobrižništva i uprave nad nekom crkvom. Isto tako, nije mu bilo poznato je li umiješan u kakvu aferu privatne ili javne naravi, međutim, istaknuo je njegov osobito kvalitetan rad u Kaptolu.⁵⁸ S druge strane, Toma Ivanović i Ivan Potak bili su složni u izjavama kako Petretić nije bio umiješan niti u jedan skandal; kazuju kako nije povrijedio ugled i čast svojih crkvenih funkcija te da je predano obavljao crkvene službe. No, iskazi se razilaze po pitanju dušobrižništva – Ivanović navodi kako zna da je Petretić bio dušobrižnik te pridodaje kako je kao arhidakon, poput ostalih arhidakona Zagrebačke crkve, pod svojom upravom imao do dvadeset župa.⁵⁹ Potak, pak, čini

---

Promouendus postquam studuit Viennae rediit Zagrabiam, et ibi factus est prima vice magister et deinde praefectus seminarii et ego de hoc tempore factus sum alumnus seminarii et studui sub illo, ista sunt gesta ante 15 annos citra, circiter. ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 11r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 986v. O zagrebačkom sjemeništu, jednoj od središnjih institucija proizašlih u kontekstu posttridentske obnove, više: Stjepan Razum, "Zagrebačko sjemenište sredinom XVIII. stoljeća" u: *Tkalčić* 12 (2008): 401-466 (o osnutku: 408-411).

⁵⁷ O Petretiću kao zagrebačkome kanoniku i njegovu napredovanju u kaptolskoj hijerarhiji vidi: Ljudevit Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima*, strojopis, sv. II (ukupno sv. I-IV, Zagreb, 1912.-1924.), NAZ, 530-531. Kratko i: Kovačević, *Catalogus praesulum Zagrabiensium*, Ostavština Ljudevita Ivančana, NAZ, 153-154.

⁵⁸ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, ff. 16v-17r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, ff. 991r-991v.

⁵⁹ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 7v; Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 984r.

se točnije, navodi da Petretić zbog naravi svojih dužnosti nije uvijek bio u mogućnosti obnašati dušobrižničku skrb.⁶⁰ Toma Ivanović i Ivan Potak navode i kako je Petretić prilikom obnašanja kanoničkih dužnosti bio službenik (*officialis*) zagrebačkoga biskupa. Svjedoci se razilaze u iskazu o trajanju ove službe: prema Ivanoviću trajala je dvije, a prema Potaku četiri godine,⁶¹ no apostolskome je nunciju bilo važno čuti kako je Petretić u biskupskoj službi radio vrlo kvalitetno i uzorito. Premda to svjedoci ne spominju, Petretić je kao zagrebački kanonik – osim ekonomskih, pravnih i dušobrižničkih poslova te odlaska u Hrvatski kolegij radi unapređenja njegova rada – na korist Kaptola radio i tijekom dugotrajnih sukoba s kaptolskim podložnicima. Petretić je, naime, 1634. godine boravio u Beču gdje je na Dvoru zastupao interese Kaptola u sporu s pobunjenim kmetovima s područja kaptolskoga vlastelinstva Kraljevec istočno od Zagreba (pobuna štibrenaca) i s područja sisačkoga vlastelinstva. Nakon što su se oni požalili na kanoničko ugnjetavanje i nasilja kanoničke i banske vojske, Petretić je u rujnu od Dvora zatražio da se saslušaju argumenti i druge strane (Kaptola). Saslušanje kmetova pri kraljevskome dvoru okončano je na Petretićevu intervenciju, a rasprava je produžena do podnošenja izvješća banske komisije.⁶² I konačno, Petretić je ponovno zastupao interese Kaptola u vezi s pobunom štibrenaca 1637. godine, ovoga puta na sjednici Ugarskoga sabora u Požunu, nakon čega je buna ugušena.⁶³

Zadnji podatak koji imamo o Petretićevim crkvenim službama donosi Ivan Potak, koji navodi kako je Petretić nakon smrti biskupa Martina Bogdana preuzeo ulogu vikara u biskupiji. I to je ujedno jedina informacija koju svjedoci donose o Petretiću iz razdoblja sedisvakancije, koje protječe od smrti biskupa Bogdana do kraljeva imenovanja novoga biskupa. Svjedoci, doduše, navode podatak kako je biskupska čast u Zagrebu ispražnjena od prosinca prethodne godine (1647.), ali je razdoblje Petretićeve vikarske uprave i općenito slijed događaja do početka informativnoga postupka potpuno zanemareno. A ta uzbudljiva “pretpovijest”, koja će

⁶⁰ ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 987v.

⁶¹ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 7v (Ivanović), f. 12v (Potak); ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 984r (Ivanović); f. 988r (Potak).

⁶² Na posjedima Kaptola nedaleko od Zagreba izbile su tri seljačke bune poznate kao bune štibrenaca. (Štibrom su se nazivala sela kaptolskih podložnika nad kojima su kanonici imali neposredno vlasništvo, a nalazila su se istočno i jugoistočno od Zagreba.) Prva je buna izbila 1608.-1610., druga 1633.-1637., a treća 1654. godine. Detaljno o njima: Josip Adamček, *Bune i otpori. Seljačke bune u Hrvatskoj u XVII stoljeću*, Zagreb, 1987., 55-120 (o Petretićevoj gore navedenoj ulozi kaptolskoga zastupnika: 105). O sisačkome ustanku i Petretićevoj ulozi: *Isto*, 120, 160.

⁶³ D. Farlati, *Illyricum sacrum*, 580; Korade, “Biskup Petar Petretić”, 333. Tada je u Beču aktivan sudionik u rješavanju bune štibrenaca i njihovu smirivanju bio zagrebački prepošt i budući zagrebački biskup Benedikt Vinković. Adamček, *Bune i otpori*, 115-116.

biti obilježena pokušajima da se stekne naklonost – najprije kanoničke subraće, a potom i samoga kralja – otpočela je u noći između 10. i 11. prosinca 1647. godine. Evo što se događalo tijekom ova dva dana! U predvečerje 10. prosinca biskup Bogdan izmolio je časoslov, nakon čega je kanonike pozvao na večeru i s njima dugo razgovarao o različitim pitanjima koja su se odnosila na Zagrebačku biskupiju. Tom je prigodom zagrebačkome kanoničkom zboru zahvalio što su ga imenovali prepoštom (1638.), a kasnije izabrali za zagrebačkoga biskupa (1643.). Zasižno ozbiljno bolestan, predosjećajući skorbu smrt, od kanonika je zatražio da se pobrinu oko izbora njegova nasljednika. Iste ga je večeri shrvala groznica pa je već idućega jutra napustio ovozemaljski život.⁶⁴ Prema Kovačeviću i Farlatiju biskup Bogdan umro je u dobi od 64 godine.⁶⁵ Bio je to kraj kraćega biskupskog mandata (1643.-1647.) i prilika ambicioznim kanonicima Zagrebačkoga katedralnog kaptola da istaknu svoju kandidaturu za ispražnjenu biskupsku čast. Među njima su se nametnula tri kandidata – uz Petra Petretića koji je kao veliki prepošt stajao na čelu katedralnoga kaptola, kanonici su razmotrili kvalitete i kandidirali drugoga po redu u kaptolskoj hijerarhiji, lektora Jurja Rattkaya Velikotaborskoga i kanonika-kustosa Nikolu Dijaneševića. Osim što su sva tri kandidata pripadala najuglednijemu i najutjecajnijemu krugu kaptolskih članova, dvojica su imala zaštitu svjetovnih patrona. Najjaču je podršku imao lektor plemićkoga podrijetla Juraj Rattkay, za koga se u Beču kod kralja zalagao palatin Ivan Drašković.⁶⁶

⁶⁴ Podatke o okolnostima smrti biskupa Martina Bogdana donosi Baltazar Adam Krčelić, *Historiarum cathedralis ecclesiae Zagrabienensis*, sv. II. Koristili smo rukopis koji se čuva u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, Zbirka Kušević, LVA 20 i rukopis, f. 128. Zahvaljujemo prof. dr. Pavlu Knezoviću na ustupljenome rukopisu i svim savjetima koje nam je uvijek velikodušno davao.

Na istome mjestu Krčelić bilježi kako je biskup Bogdan zadržao prirodnu boju lica još tri dana nakon smrti pa kanonici nisu bili sigurni je li umro. No, tada je postalo jasno da se neće vratiti među žive te je položen u grob: *Tandem non reviviscens delatus ad tumulum est*. Napomenimo da je prvi svezak ovoga Krčelićeva djela objavljen kao *Povijest stolne crkve zagrebačke*, Institut za suvremenu povijest, Zagreb, 1994., a nastavak u kojemu donosi podatke o zagrebačkim biskupima od 1603. do 1667. u historiografiji se može naći i pod nazivom *Historia celebris ecclesiae Zagrabienensis continuata* (Sándor Bene, "Ideološke koncepcije o staleškoj državi zagrebačkog kanonika" u: Juraj Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove Kraljevstava Dalmacije, Hrvatske i Slavonije* (preveli: Zrinka Blažević, Vladimir Rezar, Boris Nikšić, Teodora Shek Brnardić, Irena Miličić; prijevod redigirao: Darko Novaković; bilješke: Mijo Korade), Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2001., 10, bilješka 26). O događajima koji su prethodili i slijedili nakon smrti biskupa Martina Bogdana još i: Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima*, 502; Korade, "Biskup Martin Bogdan", u: *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, 330; *Hier. Cath.* IV, 376; te ranije: Kovačević, *Catalogus praesulum Zagrabienensium*, Ostavština Ljudevita Ivančana, NAZ, 153; Farlati, *Illyricum sacrum*, 580.

⁶⁵ Kovačević, *Catalogus praesulum Zagrabienensium*, Ostavština Ljudevita Ivančana, NAZ, 153; Farlati, *Illyricum sacrum*, 580.

⁶⁶ Juraj Rattkay pripadao je najužemu krugu suradnika bana Ivana Draškovića početkom i sredinom četrdesetih godina 17. stoljeća. Osobno je svjedočio i najvećemu političkom uspjehu svoga zaštitnika kada je na Ugarskome saboru u Požunu održanome 1646. godine izabran za palatina. Više o kandidatu

Petretića je, pak, podupirao personal Kraljevskoga sudbenog stola Toma Mikulić, koji je možda i više nego iz uvjerenja na Petretićevu stranu stao iz osobnih razloga. S Jurjem Rattkayom su, naime, Toma Mikulić i njegov sin (Aleksandar) ranije vodili i izgubili jedan sudski spor.⁶⁷ Osim ovoga, još je jedan razlog utjecao na Mikulićevo pristajanje uz Petretića. Naime, za ispražnjenu su se bansku čast 1647. godine natjecala dva kandidata: Nikola Zrinski i Toma Mikulić. Nakon što je za bana imenovan Nikola Zrinski, Mikulić je zadovoljštinu pokušao pronaći u sprječavanju Rattkaya, u dobrim odnosima sa Zrinskima, da stekne biskupsku čast.⁶⁸ Dakle, ovaj nam slučaj jasno pokazuje kako je za biskupsko imenovanje bilo potrebno steći što jaču podršku djelatnika kraljevskoga dvora. Dijaneševićeve patronske veze ostaju skrivene te je moguće da ih nikada nije ni imao u onoj mjeri u kojoj su ih imali njegovi konkurenti. Ta je okolnost stoga nedvojbeno utjecala da nije ušao u ozbiljniju igru za stjecanja biskupskoga mjesta. Svi su se ovi burni događaji, ključni za daljnju sudbinu posttridentske Zagrebačke biskupije, odigrali do početka veljače 1648. godine kada je car i kralj Ferdinand III. biskupom imenovao zagrebačkoga velikog prepošta Petra Petretića. Njemu je – osim predstojničkoga položaja u Kaptolu i Mikulićeve pomoći – nedvojbeno u prilog išla i iznenadna smrt Ivana Draškovića, čime je lektor Juraj Rattkay ostao bez ključne patronske podrške. Službena kraljevska isprava kojom je Ferdinand III. imenovao Petra Petretića zagrebačkim biskupom izdana je 4. veljače⁶⁹ te je ubrzo prosljeđena Rimskoj kuriji, koja je zatim pokrenula postupak organizacije informativnoga postupka.

Uočava se, dakle, kako informativni postupak ne sadrži detalje o kanoničkoj ulozi u postupku imenovanja biskupskih kandidata. Za profiliranje kandidata i pokretanje procedure informativnoga postupka kurijalnoj je administraciji bio

---

Jurju Rattkayu Velikotaborskome, njegovu životu, crkvenim i državnim djelatnostima te o literarnome radu: Bene, "Ideološke koncepcije o staleškoj državi", 4-103 (Biografski podaci, osobito 4-25; podatak o službi za bana/palatina Ivana Draškovića: 9). U ovome izdanju biografske podatke o Rattkayu donosi i: Korade, "Kronologija života Jurja Rattkaya", 1-3. O kanonicima Jurju Rattkayu i Nikoli Dijaneševiću: Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima*, 527-529 (Dijanešević) i 544-547 (Rattkay). Zanimljivo je da se Juraj Rattkay u svome djelu ne osvrće na razvoj događaja i međusobne odnose trojice kandidata. Kako bi kao kanonik katedralnoga kaptola i nadalje nastavio dobru suradnju s novim biskupom, premda kratko, o Petretiću se izrazio vrlo pohvalno: "(...) Petar Petretić, zagrebački biskup i nasljednik Martina Bogdana, čovjek učen i slavan po poznavanju prava (...)". Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove*, 291.

⁶⁷ Donosi: Krčelić, *Historiarum cathedralis ecclesiae Zagrabensis* II, f. 134v. Prenose: Kukuljević-Sakcinski, "Književnici u Hrvatah", 312-313, 327; Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima*, 531; Korade, "Biskup Petar Petretić", 333. Krčelićevo viđenje donosi i kritički ga razmatra: Bene, "Ideološke koncepcije o staleškoj državi", 10.

⁶⁸ Bene, "Ideološke koncepcije o staleškoj državi", 9-10.

⁶⁹ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, ff. 4r-5r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, ff. 981r-982v.

presudan onaj trenutak kada je jednoga kandidata službeno imenovao kralj, okolnost prvenstveno povezana uz shvaćanje uloge vladara u postupku imenovanja dijecezanskih čelnika na području Hrvatsko-Ugarskoga Kraljevstva. Kada se, naime, u perspektivi dugoga trajanja povijesti razmotri uloga hrvatsko-ugarskoga kralja u sustavu imenovanja crkvenih dužnosnika, uočavaju se ustaljene strukture koje su se u posttridentsko doba prenijele iz srednjega vijeka. Habsburški su se vladari tijekom ranoga novog vijeka redovito nastojali koristiti pravom patronata u postupku dodjele biskupskih časti, za što nalazimo podlogu u srednjovjekovnoj praksi hrvatsko-ugarskih kraljeva. Oni su radi ostvarivanja kontrole nad crkvenim prilikama nastojali na crkvene časti, posebno one najviše i najuglednije, postaviti svoje kandidate. Zapaženiju su ulogu po tome pitanju u 14. stoljeću imali vladari anžuvinske dinastije koji su, stvarajući modernu srednjovjekovnu centraliziranu državu, dodjelom crkvenih nadarbina klerike čvršće vezivali uz svoj dvor.⁷⁰ No, još je veći uspjeh donijela crkvena politika kralja Sigismunda Luksemburškoga (1387.-1437.), kojemu je na crkvenome saboru u Konstanzi 1417. godine potvrđen vrhovni patronat (kraljev nadpatronat), što mu je, barem u teoriji, omogućavalo dodjelu svih crkvenih časti u Kraljevstvu.⁷¹ Ovo je pravo, naslijeđeno iz srednjovjekovnoga razdoblja, pružilo priliku habsburškim vladarima da prilikom izbora novih biskupa prema Rimu i Papinskoj kuriji nastupe kao institucija s neospornim patronskim autoritetom. Kraljev je patronat posebno dolazio do izražaja u kontekstu stalnih sukoba s Osmanlijama jer je kraljevo postavljanje biskupa služilo i očuvanju ideje o cjelovitosti teritorija, odnosno ideološkome homogeniziranju razjedinjene države.⁷² I sve dok su obje strane, i papa i habsburški vladar, jedna drugoj priznavale naslijeđena prava prilikom imenovanja biskupa, sustav je bio djelotvoran i nije narušavao ustanovljene odnose i ravnotežu snaga.⁷³ Koliko je bilo važno ne za-

⁷⁰ Marko Jerković, "Načini stjecanja kanonikatâ Zagrebačkog kaptola u 14. stoljeću" u: *Croatica Christiana periodica* 36/70 (2012): 19-23.

⁷¹ O odnosu kralja Sigismunda prema Crkvi: Péter Erdő, "The Papacy and the Kingdom of Hungary During the Reign of Sigismund of Luxemburg (1387-1437)", *Hungarian Catholic Episcopal Conference*, 2001., u: *A Thousand Years of Christianity in Hungary*, 63-68. O Sigismundovoj ulozi na saboru u Konstanzi: Elemér Mályusz, *Kaiser Sigismund in Ungarn 1387-1437*, Budimpešta, Akademiai Kiado, 1990., 97-100.

⁷² Ideju iznosi: Antal Molnár, "The Relations between the Holy See and Hungary during the Ottoman Invasion (1526-1699)", u: *A Thousand Years of Christianity in Hungary*, 94 (vidi i dalje: 95-97).

⁷³ O imenovanjima biskupa na biskupske katedre u Ugarskome Kraljevstvu tijekom središnjih desetljeća 16. stoljeća, o ulozi kaptola i apostolskih nuncija, o diplomatskim igrama, pregovaranjima i podmetanjima na relaciji Nuncijatura – habsburški vladar – Rimski kurija vidi: Jadranka Neralić, "Kronologija uspona Antuna Vrančića na crkvenoj hijerarhijskoj ljestvici: vatikanski izvori", u: Vilijam Lakić – Milivoj Zenić (ur.), *Zbornik o Antunu Vrančiću. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa o Antunu Vrančiću*, Šibenik, 11.-12. lipnja 2004. Gradska knjižnica "Juraj Šišgorić", Šibenik, 2005., 89-111.

nemariti pravo neke od strana svjedoči slučaj suvremen odvijanju Petretićeva informativnoga postupka. Iste 1648. godine papa Inocent X. povjerio je upravu Slavonije skradinskome biskupu fra Pavlu Posiloviću. Na to je, međutim, reagirao Ferdinand III., koji je – pozivajući se na patronsko pravo koje je baštiniio kao hrvatsko-ugarski kralj – od Kongregacije za širenje vjere uspio ishoditi odgodu provedbe papina nauma sve dok sâm kralj ne iskaže svoju suglasnost.⁷⁴ Posilović je kasnije ipak postao vikarom u Slavoniji. Veći poremećaj u odnosima između pape i kralja zbio se krajem 17. i početkom 18. stoljeća zbog zategnutih odnosa Josipa I. (1678.-1711.) s papom Inocentom XII. (1691.-1700.), a potom i vojnoga sukoba s papom Klementom XI. (1700.-1721.). Tada je Josip I. iznio svoj zahtjev da pravo imenovanja biskupa pripada kralju neovisno o papi.⁷⁵ No, u svakome slučaju, u hrvatskim je krajevima u posttridentinskome razdoblju imenovanje biskupa ovisilo o dva središta moći – papi i kralju pa zato i ne čudi što su kandidati za nasljednika biskupa Martina Bogdana nastojali ostvariti dvorsku podršku odnosno naklonost najviših struktura svjetovne moći u habsburškoj državi. Čvrstu ucijepljenost vladareve uloge u postupak imenovanja novoga biskupa potvrđuje nam nadalje i slučaj Petretićeva biskupskoga posvećenja. U Požunu 1649. godine za zagrebačkoga ga je biskupa posvetio Juraj Lippay de Zombro, ostrogonski nadbiskup i *primas* Ugarske, uz asistenciju još dvojice biskupa ugarskoga crkvenog uređenja: srijemskoga i đurskoga biskupa,⁷⁶ a ovom

⁷⁴ Bazilije Pandžić, (ur.), *Acta Franciscana Hercegovinae*, sv. I. 1206.-1699., Mostar, 2009., dok. 166., 385-386; dok. 167., 387-388; dok. 168., 389. Ovaj spor između cara i kralja Ferdinanda III. te pape Inocenta X. oko Posilovićeva imenovanja razmatraju: Rudolf Barišić – Marko Jerković, “Vjerske prilike na zapadnom obodu Osmanskoga Carstva za života Ivana Ančića”, u: Pavao Knezović (ur.), *Zbornik o Ivanu Ančiću Dumljaninu*, Zagreb, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2011., 13. Detalje o Posilovićevu kasnijem vikarskom djelovanju u Slavoniji: Franjo Emanuel Hoško, “Biskupsko djelovanje Pavla Posilovića u Slavoniji” u: Pavao Knezović (ur.), *Zbornik o Pavlu Posiloviću*, Šibenik-Zagreb, Gradska knjižnica “Juraj Šizgorić”, 2001., 107-118.

⁷⁵ Zbog takvoga je kraljevog stava, na primjer, u postupku o kandidatu za zagrebačkoga biskupa 1708. godine Emeriku Esterházyju nedostajalo pismo kojim vladar kao patron službeno preporuča kandidata Svetoj Stolici. O utjecaju politike Josipa I. prema papama početkom 18. stoljeća i njezinome odrazu na informativni postupak o Emeriku Esterházyju: Jukić, “Istražni postupak zagrebačkog biskupa Emerika Esterházyja”, 139.

⁷⁶ Više o posvećenju za biskupa: Farlati, *Illyricum sacrum*, 581; Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima*, 531. Kukuljević-Sakcinski, “Književnici u Hrvatah”, 313. Kovačević pak navodi da je Petretić inauguriran na mjesto zagrebačkoga biskupa 20. lipnja 1648. godine u zagrebačkoj katedrali. On nadalje kazuje kako je ceremonija posvećenja u Požunu obavljena nakon što je Petretić stekao papinu potvrdu imenovanja. Kovačević, *Catalogus praesulum Zagrabienisium*, Ostavština Ljudevita Ivančana, NAZ, 154. No, kako je rečeno, Petretić je 20. lipnja samo podnio odreknuće na kanonikat znajući da je procedura njegova postavljanja za biskupa u tijeku. Možda je taj događaj kanonička zajednica uistinu popratila kakvom svečanijom ceremonijom, no teško je povjerovati da bi se formalna inauguracija dogodila prije službenoga papina imenovanja. Što se tiče identifikacije biskupa koji su posvetili Petretića, treba reći kako je Juraj Lippay de Zombro bio ostrogonski nadbiskup od 4. prosinca 1645. (prethodno je bio vesprenski biskup)

su svečanom činu prisustvovali brojni crkveni i svjetovni uglednici, među kojima i sam car i kralj Ferdinand. Nedvojbeno je osobna Ferdinandova prisutnost snažila veze između kralja i crkvene hijerarhije, odnosno stvarala dodatnu kohezivnu snagu između svjetovne i duhovne sfere. Na taj je način stvaran i kompleksan imaginarij, odnosno percepcija o kralju kao o neizostavnoj instituciji u postupku stjecanja vodećih crkvenih časti. Bio je to sustav koji je koristio i biskupima i kralju. S jedne je strane vladar dobivao mogućnost izravne uključenosti u odabir vjernih i sposobnih ljudi, koji su kao biskupi ujedno pomagali i u državničkim poslovima. S druge pak strane, biskupi su zbog vladareve uključenosti u crkvena pitanja od najviše državne razine dobivali snažnu podršku u obavljanju biskupskih dužnosti, ali i za daljnje crkveno napredovanje. Petretićev je slučaj i po tome pitanju indikativan. Njegova kvalitetna dvadesetogodišnja biskupska uprava priskrbila mu je daljnju podršku državnoga vrha, koja je rezultirala imenovanjem za kaločko-bačkoga metropolita.⁷⁷ Na ovo ga je metropolitansko mjesto 7. srpnja 1667. godine promovirao car i kralj Leopold I. (1658.–1705.), no tada već ozbiljno bolestan Petretić nije mogao preuzeti dodijeljenu mu čast. On je, naime, tijekom ljeta 1667. godine boravio na liječenju u Varaž-

---

do smrti prije 22. kolovoza 1667. (kada je imenovan njegov nasljednik Juraj Szelepchényi). No, identifikacija dvojice biskupa koji su pomagali ostrogonskome nadbiskupu prilikom Petretićeva posvećenja nije posve jasna. D. Farlati ustvrdio je kako je ostrogonskome nadbiskupu prilikom Petretićeva posvećenja pomagao srijemski biskup po imenu Petar Mariani, a taj su podatak zatim preuzeli ostali povjesničari. Uzmemo li u obzir podatke Patricka Gauchata, *Hier. Cath.* IV, situacija je ponešto drugačija. Treba reći kako je Petra Mariana kralj imenovao srijemskim biskupom tek 1653. godine. Još prije njega, 6. ožujka 1652. imenovan je Andrija de Franciscis, koji, prema tome, također nije mogao asistirati Lippayu 1649. godine. U obzir zapravo dolazi Benedikt Kisdy, kojega je kralj imenovao 23. listopada 1643. godine. Identifikacija đurskoga biskupa također je problematična. Za razliku od Farlatija i Kukuljevića, koji navode da se radilo o Jurju Diškoviću, Ivančan smatra da je bila riječ o Jurju Draškoviću. U svome djelu o hrvatsko-dalmatinsko-slavonskim kraljevima i banovima autor Juraj Rattkay bilježi da je đurski biskup u vrijeme održavanja trnavskoga crkvenog sabora 1648. bio Juraj Drašković koji je na saboru zbog nedostojnoga ponašanja "zajedničkim glasom sinode lišen dobara svoje crkve na tri godine". (Napomenimo i da je sam Rattkay kao izaslanik Zagrebačkoga kaptola sudjelovao u radu ovoga sabora.) Usp. Rattkayevе zapise o trnavskome crkvenom saboru u: Rattkay, *Spomen na kraljeve i banove*, 290–291. Uskraćivanje, međutim, prihoda nije značilo i smjenu s biskupske službe pa je moguće da je upravo Juraj Drašković kao đurski biskup sudjelovao u posvećenju Petra Petretića za zagrebačkoga biskupa. Ipak, valja upozoriti da Patrick Gauchat u *Hier. Cath.* IV navodi kako je između Nikole Dallósa, koji je imenovan 25. lipnja 1629. godine i Jurja Széchényija, imenovanoga 7. prosinca 1667. godine, đursko biskupsko mjesto bilo ispražnjeno (*vac. multis abhinc annis*). U tome slučaju pomoćnik ostrogonskoga nadbiskupa, koji je bio prisutan prilikom posvećenja Petra Petretića, možda je bio tek izabran (i zasigurno od kralja imenovan), ali od Svete Stolice nepotvrđen đurski biskup. O ostrogonskim nadbiskupima te srijemskim i đurskim biskupima: *Hier. Cath.* IV, 207, 317, 323.

⁷⁷ Kovačević, *Catalogus praesulum Zagrabienisium*, Ostavština Ljudevita Ivančana, NAZ, 154: ... *Leopoldus Imperator, dum Petreticium ad sublimiorem Archiepiscopatus Colocensis ordinem eveherit...* Zanimljivo je da je Petretićevo premještanje u Kaločko-bačku metropoliju potvrđeno već na Konsistoriju održanome 3. kolovoza 1667. godine u Rimu: ASV, Arch. concist., Acta Misc. 42, f. 53v.

dinskim Toplicama, središtu kaptolskoga vlastelinstva, da bi 12. listopada preminuo u Zagrebu i bio pokopan u zagrebačkoj katedrali kod oltara sv. Luke.⁷⁸ I ovi detalji iz biografije Petra Petretića dodatno potvrđuju stabilnu vladarevu ulogu u sustavu biskupskih imenovanja u Monarhiji 17. stoljeća otkrivajući one dubinske strukturalne razloge koji su utjecali na to da se dodjela biskupske časti formalno pokrene tek od onoga trenutka kada vladar, kao osoba s dugom patronskom tradicijom, predloži novoga kandidata. Bio je to sustav sa srednjovjekovnim korijenima, ovijen ranonovovjekovnim duhom.

*

Drugi dio iskaza svjedokâ donosi podatke o stanju u Zagrebačkoj biskupiji. Zapravo, mnogo je to više izvješće o Zagrebu, osobito njegovome kaptolskom dijelu, nego o cijeloj biskupiji. Vjerska, upravna i društvena pitanja o područjima izvan Zagreba uopće se ne razmatraju te su ostala naselja u iskazima jedva usputno spomenuta. Toma Ivanović, na primjer, samo navodi da se biskupija proteže po cjelokupnome Kraljevstvu Slavonije i da su u njoj gradovi Varaždin, Koprivnica, Križevci, Karlovac, Petrinja, Ivanić “i druga brojna mjesta”.⁷⁹ Ono što je, pak, Rimsku kuriju zanimalo bio je sâm grad odnosno katedralno središte u kojemu će rezidirati novi biskup. Naime, bilo je važno saznati što više o stanju u srcu biskupije, u upravnome središtu kontinuirane posttridentske obnove. Tako svjedoci apostolskome nunciju najprije kazuju kako Zagrebačka crkva ima status biskupije i da je podređena Kaločko-bačkoj metropoliji.⁸⁰ Potom navode

⁷⁸ Datum smrti: *Hier. Cath.* IV, 376. Podatke o smrti i mjestu ukopa: Kovačević, *Catalogus praesulum Zagrabienisium*, Ostavština Ljudevita Ivančana, NAZ, 155. Prenosi i Farlati, *Illyricum sacrum*, 583. Vidi i: I. Kukuljević-Sakcinski, “Književnici u Hrvatah”, 316; Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima*, 533. Korade, “Biskup Petar Petretić”, 339. Petretić je na zagrebačkoj biskupskoj časti naslijedio Martin Borković (1667.-1687.). Procedura njegova imenovanja uspješno je okončana 11. lipnja 1668. godine (ASV, Arch. Concist., Acta Camerarii 21, f. 207v; Acta Misc. 42, f. 73v), a svoje se biskupske pristojbe obvezao uplatiti preko zastupnika, prokuratora Franje Manorika 13. kolovoza 1668. godine. Josip Barbarić – Jožo Ivanović – Josip Kolanović – Andrija Lukinović – Jasna Marković – Stjepan Razum (prij.), *Camera Apostolica. Annatae, Introitus et exitus, Obligationes pro communibus servitiis, Obligationes et solutiones-additamenta (1302-1732)*, sv. 2, Zagreb-Rim 2001., dok. 1158., 632. O Martinu Borkoviću: Ante Sekulić, “Biskup Martin Borković” u: *Zagrebački biskupi i nadbiskupi*, 341-361; Stjepan Razum, “Biskupijska skupština (sinoda) Zagrebačke biskupije iz 1669. godine: prva biskupijska skupština biskupa Martina Borkovića” u: *Tkalčić* 8 (2004.[i. e. 2005.]): 7-112; *Isti*, “Biskupska skupština (sinoda) Zagrebačke biskupije iz 1673. godine: druga biskupijska skupština biskupa Martina Borkovića” u: *Tkalčić* 10 (2006): 9-104.

⁷⁹ Još oskudnije vijesti donose ostali svjedoci. Potak navodi da se u biskupiji nalaze gradovi Zagreb, Varaždin, Križevci *et plura praesidia*, dok Grosser kazuje da je dijeceza *valde ampla et se extendit intra Turcas*. ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, ff. 10v, 15r, 19r; Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 986r, 990r, 993r.

⁸⁰ Zagrebačka je biskupija nakon svoga osnutka koncem 11. stoljeća prvo bila sufraganska dijeceza ostrogonskoga nadbiskupa, no već je tijekom 12. stoljeća došla pod jurisdikciju kaločko-bačkog metropolita. O tome: Franjo Šanjek, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata*

da je grad Zagreb smješten u Kraljevstvu Slavonije te se sastoji od dva dijela: jedan je kaptolski, a drugi *Civitas Regia* odnosno kraljevski grad Gradec. Kaptolski je dio u nizinskome predjelu, dok je Gradec na brdu, a razdvojeni su rijekom. Nadalje, Toma Ivanović donosi podatak da se u kaptolskome dijelu nalazi pedeset kuća u kojima žive katolici, ali ne zna koliko ima kuća u Gradecu (premda i sâm tamo ima nekretninu).⁸¹ Potak, koji svoje podatke temelji na zadnjemu boravku u Zagrebu od prije devet godina, kaže kako kaptolski dio povrh kanoničkih ima još oko pedeset do šezdeset kuća.⁸² Dodaje da kanonici uz kuću imaju i vrt te da u Zagrebu žive katolici. Isti svjedok donosi i vrlo zanimljivu usporedbu s Trnavom i Požunom, koja svjedoči o stupnju urbanoga razvoja Gradeca: *civitas maior* [Gradec] *est magna convenienter quasi uti Tyrnavium vel Possonium* te procjenjuje da Gradec ima preko tristo kuća!⁸³ Osim toga, svjedoci su potvrdili da biskup ima odgovarajući stambeni prostor – on živi u kaptolskome dijelu gdje ima svoju kuriju koja se zove *Arx*.

Svjedoci potom donose podatke o kaptolima te kanoničkim i biskupovim prihodima. Znaju da pri katedrali djeluju dva kaptola: katedralni Zagrebački i kolegijalni Čazmanski. Potak još dodatno obrazlaže da su članovi Čazmanskoga kaptola izbjeglice iz svoje domovine (*fugitivi a sua patria*),⁸⁴ odnosno svoga kraja, i da su stoga rezidirali u Zagrebu. Taj Potakov navod zapravo je referencija na bijeg čazmanskih kanonika pred Turcima oko 1548. godine.⁸⁵ Čazmanski je kaptol otada djelovao pri zagrebačkoj katedrali; njegovi su kanonici preuzeli

(7.-20. st.), Zagreb, 1996., 120; Stanko Andrić, "Upravna zasebnost i društvene osobitosti srednjovjekovne Slavonije" u: Milan Kruhek (gl. ur.), *Hrvatsko-mađarski odnosi 1102.-1918.*, Zbornik radova, Zagreb, 2004., 91.

⁸¹ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 8v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, ff. 984v-985r.

⁸² Godine 1663. u kaptolskome dijelu nalazimo sljedeće stanje: povrh kanoničkih kurija bilo je još šezdeset kuća unutar kaptolskih zidina, na Dolcu i Opatovini (broj kuća koji se poklapa s gornjim svjedočanstvom). No, još se navode i 53 kuće Pod zidom i na Potoku (odnosno izvan užega kaptolskog područja), a još je postojalo i naselje Nova Ves, koje je pripadalo kaptolskoj jurisdikciji. Popis kućanstava iz 1664. godine još je precizniji – u kaptolskome je dijelu bilo šezdeset kuća, u Podgrađu (dio Pod zidom) trinaest, na Potoku ispod crkve Sv. Marije četrdeset te u Novoj Vesi čak 73. Podatke vidi u: Lelja Dobronić, *Biskupski i kaptolski Zagreb*, Zagreb, 1991., 189-191.

⁸³ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 13r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, ff. 988r-988v.

⁸⁴ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 13v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, ff. 988v-989r.

⁸⁵ Čazmanski su kanonici rezidirali u Zagrebu do 1806. godine. Već iduće godine završeno je preseljenje u nekadašnji pavlinski samostan u Lepoglavi gdje su preuzeli pastoralne obveze. No, već 1811. godine Čazmanski je kaptol preseljen u Varaždin. Vidi: Josip Buturac, "Iz povijesti Čazmanskoga kaptola" u: Hrvoje Tartalja – Valentin Putanec – Mirko Valentić (ur.), *Čazma u prošlosti i danas. Zbornik radova čitanih na simpoziju o 750. obljetnici osnivanja Čazme održanog u Čazmi studenoga 1976.*,

ulogu pomoćnoga katedralnog svećenstva, ali su zadržali i svoje zasebnosti. I svjedoci su bili svjesni da čazmanski kanonici čine odvojen svećenički kolegij te su naznačili kako je Čazmanski kaptol institucija sa svojim vlastitim dostojanstvenicima, kanonicima i arhivom. Što se tiče broja kanonika, Ivan Potak navodi da Zagrebački kaptol raspolaže s 32 kanonička mjesta. Potakov je podatak identičan onome koji o broju zagrebačkih kanonika donose Statuti Zagrebačkoga kaptola na snazi još od 1334. godine (prva redakcija) odnosno 1354. godine (druga redakcija).⁸⁶ Iskaz Tome Ivanovića sugerira da je broj kanonika u posttridentskome periodu varirao. On, naime, navodi da Zagrebački kaptol inače ima 24 kanonika, ali ih u vrijeme davanja njegova iskaza nema više od dvadeset.⁸⁷ Izvješće, pak, o stanju u katedrali i kaptolu, koje su sastavili sami zagrebački kanonici i priložili ovome informativnom postupku, navodi kako kanonika ima 28, što znači da im se broj smanjio naspram srednjovjekovnoga perioda, ali je 1648. godine ipak brojao više od dvadeset kanonika. Što se tiče ustrojstva obaju kaptola, svjedoci znaju da se kanonici dijele u nekoliko skupina. Potakov iskaz ponovno prenosi stanje zabilježeno u Statutima katedralnoga kaptola – on kazuje da su na čelu dostojanstvenici: veliki prepošt, lektor, kantor i čazmanski prepošt; slijede arhiđakoni pa kustos i potom kanonici koji se nazivaju magistrima. Ista takva struktura Kaptola – osim u njegovim Statutima iz 14. stoljeća⁸⁸ – bila je zabilježena i nedugo nakon Tridentskoga sabora. Zapisnik, naime, s crkvenoga sabora od 8. ožujka 1574. godine, koji je sazvao zagrebački biskup Juraj Drašković (1563.-1578.),⁸⁹ pokazuje identičnu ustaljenu organizacijsku formu kaptolske hijerarhije. No, izvješće koje su kanonici poslali apostolskome nunciju svjedoči da su sami katedralni članovi u najugledniju skupinu kaptolskih djelatnika sredinom 17. stoljeća ubrajali i kustosa. Ovu je promjenu zamijetio Toma Ivanović, koji među *dignitates* ubraja kustosa, ali onda griješi izostavljajući čazmanskoga prepošta. On, međutim, dodaje koristan komentar da kaptolski “brojni” arhiđakoni pod svojom jurisdikcijom imaju župe i obvezu njihova vizitira-

Čazma, 1979., 78; Ante Gulin, *Hrvatski srednjovjekovni kaptoli. Loca credibilia sjeverne i središnje Hrvatske*, Zagreb, 2001., 103.

⁸⁶ Statute je objavio Ivan Krstitelj Tkalčić, *Povijesni spomenici zagrebačke biskupije (Monumenta historica episcopatus Zagrabienensis)*, Zagreb, 1874. (dalje: MHEZ II). Podatci o broju kanonika: MHEZ II, 13.

⁸⁷ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 9r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 985r.

⁸⁸ Unutarnju organizaciju Kaptola vidi u: MHEZ II, 74-99.

⁸⁹ Zapisnik s ovoga crkvenog sabora: Ivan Krstitelj Tkalčić, “Prilog za povjest zagrebačkih sinoda u XV. i XVI. vieku” u: *Starine JAZU* 16 (1884): 117-129. O popisu svećenstva Zagrebačke biskupije utvrđenom na tom saboru: Marko Jerković, “Iz Levakovićeve ostavštine: popis svećenstva Zagrebačke biskupije”, u: Pavao Knezović (ur.), *Zbornik o Rafaelu Levakoviću*, Zagreb, 2010., 275-288.

nja.⁹⁰ Što se tiče arhiđakonskih časti, broj je ostao nepromijenjen – godine 1648. bilo je deset arhiđakona (kao i u srednjovjekovnome razdoblju), dok je jednostavnih kanonika bilo trinaest (četiri manje nego u srednjemu vijeku). Osim njih pri katedrali je djelovalo još dvanaest prebendara i četrdeset članova pripadnika pomoćnoga katedralnog svećenstva: šesnaest do dvadeset zaređenih u niže redove te oni koji su pohađali sjemenište.⁹¹ Iz iskaza svjedoka nadalje doznajemo i da su kanonici bili dužni svojim sredstvima uzdržavati orguljaša, pjevače i svoje službenike. No, u Zagrebačkome kaptolu nisu ustanovljene *praebenda theologalis* i *praebenda poenitentiaria*, što znači da nisu postojale zasebne prebende koje bi bile namijenjene uzdržavanju jednoga teologa i ispovjednika u Kaptolu.⁹² S jedne je strane to nadoknađeno zakladom iz koje su se plaćali isusovci kod kojih su kanonici učili moralnu bogosloviju. S druge je strane jedan kanonik bio periodično zadužen (na primjer na velike blagdane) saslušati ispovijedi svoje subraće.⁹³ Nakon toga svjedoci ističu veliku važnost katedralnoga kaptola na polju organizacije školstva. Potvrđuju da Zagrebačka crkva ima svoje sjemenište u Zagrebu koje je, prema Potakovim riječima, tada imalo osamna-

⁹⁰ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 9r; 13v; 18r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, ff. 985r-985v (Ivanovičevi podatci); ff. 988v-989r (Potakovi podatci o unutarnjemu uređenju katedralnoga kaptola). Više o obvezama arhiđakona: Andrija Lukinović, *Kanonske vizitacije Zagrebačke nadbiskupije. I. Gorski arhiđakoniat, sv. I: 1639.-1726.*, Zagreb, 2006., 9-15, 25-26.

⁹¹ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 21v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 994v: *Personae canonicorum in universum sunt 28, ex quibus quinque dignitates: praepositus maior, lector, cantor, praepositus Chismensis, et custos, qui etiam thesaurarius nominatur. Archidiaconi decem: cathedralis, Dubicensis, Camarcensis, Goricensis, Kemlek, Vaska, Chiesmensis, Bexin, Varasdiensis, Vrbacz; canonici vero simplices 13. Praeter hos sunt etiam in hac ecclesia duodecim praebendarii, seu beneficiati actu sacerdotes, sicque in universum 40 sacerdotes huic ecclesiae inserviunt demptis aliis clericis in minoribus constitutis, qui ordinarie 16 interdum etiam 20 habentur, et aluntur in seminario.*

⁹² Praksa izdvajanja po jedne prebende za teologa i penitencijara nakon Tridentskoga sabora bila je obveza kaptolâ te je postala dodatnim jakim sredstvom katoličke obnove među kanonicima. O tome zorno svjedoči i unutarnja organizacija katedralnoga kaptola u Santiagu de Compostelli gdje se uočava kako je kanonički zbor u 16. stoljeću pojedinim kanonicima namijenio neke dodatne specifične službe poput lektora, magistra, lektora Svetoga pisma, doktora, penitencijara, kapelana i inkvizitora. O unutarnjemu uređenju kompostelanskoga kaptola Sv. Jakova detaljno: Arturo Iglesias Ortega, *La Catedral de Santiago de Compostela y sus capitulares: funcionamiento y sociología de un cabildo en el siglo XVI*, A Coruña, 2012., 45-280.

⁹³ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 14r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 989r: (...) *non adest praebenda theologalis in ipso capitulo, sed unus ex antecessoribus episcopis fecit quandam foundationem apud patres Iesuitas ad effectum ut adesset in Collegio illorum unus lector qui legeret theologiam moralem, ut fit de praesenti. Non est praebenda poenitentiaria sed solet deputari unus canonicus peritus cum facultate absolvendi a casibus reservatis et in festivitibus tam canonici quam praebendarii Casmenses solent audire confessiones.*

est do dvadeset pitomaca (štićenika). Potom navode kako Zagrebački kaptol upravlja sjemeništem odnosno Hrvatskim kolegijem u Beču. Potak, koji je tada bio upravitelj ovoga bečkog školskog zavoda, donosi podatak da je u vrijeme davanja iskaza u Hrvatskome kolegiju bilo osam do deset upisanih školaraca. Svjedoci još znaju i da katedralni kaptol Zagrebačke biskupije ima jedan *seminarium* u Bologni, koji mogu pohađati i crkvene osobe i svjetovnjaci te da može popunjavati dva mjesta Kolegija Germanicum u Rimu.⁹⁴

Svjedoci zatim donose nekoliko podataka o kanoničkim i biskupovim prihodima. Doznajemo kako su kanonici ubirali vinske i žitne plodove te da je iznos godišnjih prihoda varirao ovisno o položaju u Kaptolu. Tako su godišnji prihodi jednostavnih kanonika u Zagrebačkome kaptolu iznosili preko stotinu florena, dok je veliki zagrebački prepošt imao prihod od tristo florena. Sâm je Petar Petretić rekao Tomi Ivanoviću da prepoštov godišnji prihod doseže oko tristo florena.⁹⁵ Arhiđakoni su još primali i dio prihoda na ime katedratika, tradicionalnoga dijecezanskog poreza. Izvješće samih zagrebačkih kanonika o stanju u biskupiji, koje nalazimo u ovome informativom postupku, potvrđuje prihod velikoga prepošta i donosi preciznije podatke o prihodima ostalih kanonika: lektor ima prihod od četiristo florena, kantor 160, kustos tristo, dok prihodi arhiđakona variraju od dva do 218 florena. Čazmanski prepošt te dubički i vaškanski arhiđakoni ne ubiru svoje prihode jer su njihova dobra zauzeli Turci. Jednostavni kanonici – osim prihoda od stotinu florena – posjeduju i jedan predij s kolonima (kmetovima).⁹⁶ Osim toga, svjedoci nam donose podatke o biskupovim primanjima. Ivan Potak, procjenjujući biskupska primanja na iznos od oko četiri tisuće florena, navodi da su prihodi zagrebačkoga biskupa bili dostatni za život i da je biskup također ubirao plodove od žitnoga i vinskoga uroda.⁹⁷

⁹⁴ O bolonjskome školskom zavodu i njegovoj ulozi u obrazovanju Hrvata: Damir Barbarić, "Bolonjski ugarsko-ilirski zavod u kulturnoj povijesti Hrvatske" u: *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 14/1-2 (1988): 55-75. O vezama Kolegija Germanicum i Hrvata: Stjepan Sirovec, *Hrvati i Germanicum: u povodu 450. obljetnice Papinskog zavoda Germanicum et Hungaricum u Rimu: 1552.-2002.*, Zagreb-Beč, 2004. O ulozi Zagrebačkoga kaptola u organizaciji školstva tijekom posttridentskoga perioda i: A. Molnár, *A Zágrábi püspökség*, 36-40.

⁹⁵ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 9r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, ff. 985r-985v.

⁹⁶ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, ff. 21v-22r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 995r. Raspodjela prihoda po arhiđakonima: katedralni 160, komarnički četrdeset, gorički 140, kalnički trideset, čazmanski dva, bekšinski 218, varaždinski pedeset, vrbovečki devedeset. Podatke tablično prenosi i: A. Molnár, *A Zágrábi püspökség*, 27-28.

⁹⁷ O arhiđakonskim i biskupskim primanjima: ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 13v, 18r-18v; 21v-22r; Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis, 50, ff. 989r-989v. O procjenama biskupskih primanja i: A. Molnár, *A Zágrábi püspökség*, 18.

Kanonička procjena biskupovih primanja bila je još skromnija – oni su, naime, naveli da biskup ima novčani prihod od oko četiristo florena i 2600 florena u žitnim, vinskim i drugim plodovima. Te su pak procjene podosta manja od one kakvu nam donosi Rimski kurija, koja je sveukupnu vrijednost Zagrebačke biskupije procjenjivala na šest tisuća zlatnih florena.⁹⁸ Čini se, dakle, da kurijalna administracija i gospodarska stvarnost Zagrebačke biskupije tijekom 17. stoljeća nisu ni izbliza bile usuglašene.

Svetoj su Stolici važni i podaci o župama, redovništvu, hospitalima i bratovština te vjerskom i karitativnom životu katedralnoga grada i njegove okolice. Toma Ivanović i Ivan Potak navode kako se u kaptolskome dijelu Zagreba nalazi župna crkva Blažene Djevice Marije, dok se u Gradecu nalazi župna crkva Sv. Marka i obje imaju svoju krstionicu. Grosser se slaže s patronimom gradečke župe, ali navodi da se u Kaptolu nalazi i župna crkva posvećena sv. Ivanu. No, svjedoci nisu pogriješili – obje župne crkve, i ona Blažene Djevice Marije kao i ona Sv. Ivana Krstitelja bile su djelatne u vrijeme davanja iskaza. Župa posvećena Blaženoj Djevici Mariji u kaptolskome dijelu Zagreba nalazila se na Dolcu. Tamo je postojala od 1511. godine, u crkvi koja je do tada pripadala cistercitema. Župa sv. Ivana Krstitelja nalazila se u Novoj Vesi, a osnovana je još 1347. godine. Novovešku je župu osnovao sam sastavljač Statuta Zagrebačkoga kaptola, gorički arhiđakon Ivan, da bi ju zatim obdario sa zemljom i desetinom radi uzdržavanja crkve i župnika.⁹⁹ Nadalje, svi svjedoci kazuju da se u kaptolskome dijelu nalazi samostan franjevac stroge opservancije, dok u Gradecu djeluje Isusovački kolegij i kapucini. Doznajemo i da se u vrijeme davanja iskaza podizao samostan za redovnice klarise (*pro monialibus credo Sancti Francisci*). Ivanović zatim navodi da pri katedralnoj crkvi djeluje Bratovština Tijela Kristova i da se izvan grada nalazi jedan hospital. Potak pak kaže kako u katedrali nema bratovština, ali da pri župnoj crkvi u kaptolskome dijelu i kod franjevaca djeluju bratovštine

⁹⁸ Budući da su biskupi morali uplaćivati trećinu godišnjega procijenjenog prihoda biskupije na ime pristojbe za biskupsko imenovanje, do izračuna vrijednosti biskupije dolazi se umnoškom iznosa koji su biskupi bili obvezni plaćati Papinskoj kuriji. Kako su zagrebački biskupi Apostolskoj komori od 1420. godine plaćali dvije tisuće zlatnih florena biskupske pristojbe (Usporedi tekst ranijega poglavlja ovoga rada gdje navodimo kako je ista svota tražena od zagrebačkih biskupa i početkom 17. stoljeća.), ukupna vrijednost prema procjeni Kurije bila je šest tisuća zlatnih florena. O biskupskim pristojbama, drugim crkvenim porezima i načinu njihova prikupljanja i procjenjivanja u kasnome srednjem vijeku detaljno: J. Neralić, *Put do crkvene nadarbine*, 57-99.

⁹⁹ O župnoj crkvi Blažene Djevice Marije i novoveškoj Sv. Ivana Krstitelja (i općenito o povijesnome razvoju kaptolskoga naselja Nova Ves) detaljno: Dobronić, *Biskupski i kaptolski Zagreb*, 211-220; 142-170, 261-273. Kaptolsko darivanje župe u Novoj Vesi bilježi i diplomatička građa: Tadija Smičiklas et al. (ur. i prir.), *Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije. Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, sv. XI, Zagreb, 1913., dok. 293., 387-388.

te da su kod isusovaca i u župnoj crkvi sv. Marka aktivne “kongregacije” koje okupljaju građane i učenike. Dodaje kako izvan gradskih zidina postoje kaptolski, biskupski i gradečki hospitali.¹⁰⁰ Grosser ne zna ima li bratovština u kaptolskome dijelu, ali navodi da zna za jedan gradečki hospital. Svi su se svjedoci složili da u Zagrebu ne postoji *mons pietatis*.¹⁰¹

O katedralnoj crkvi svjedoci navode kako je posvećena sv. Stjepanu kralju te da je solidno građena.¹⁰² Svjedoci donose podatak i da su kanonici, biskupi i visoko plemstvo pokapani u katedrali, a ne na zasebnome groblju. Nadalje navode da riznica katedrale posjeduje relikvije koje se brižljivo čuvaju te ih nabrajaju: cjelovito tijelo jednoga od nevine dječice (*unum integrum corpus pueri innocentis*); glava sv. Stjepana kralja s dvije kosti i dva zuba; desna podlaktica sv. Ladislava kralja i njegov palij; ruka sv. Petra mučenika (Iz izvješća kanonika o biskupiji saznajemo da je također riječ o podlaktici.) te prst sv. Ivana Krstitelja. Relikvije se čuvaju s dužnim poštovanjem u relikvijarima od srebra, drveta ili pozlaćenima, a tijelo nevina dječaka čuva se u lijesu obloženome kristalom i srebrom.¹⁰³

¹⁰⁰ Kao potvrda da Rimska kurija ima podatke o postojanju jednoga hospitala i njemu pridruženoga groblja u Gradecu poslužit će molba od 25. veljače 1477. godine zabilježena u ASV, Reg. Suppl. 748., ff. 55v-56r: “Beatissime pater, dudum deuota creatura uestra episcopus Drenauien., per capitulum ecclesie Zagrabien. ad exercendi pontificalia in ciuitate et diocesi Zagrabien. sede uacante electus, hospitale S. Marie Annunciate montis Gressenci dicte diocesis unacum cimiterio eidem hospitali unite pro corporibus defunctorum inhumandis alias tamen note conseruarunt et dedicarunt ac inibi plura pauperum et aliorum defunctorum corpora inhumata seu ecclesiastice sepulture tradita sunt prout indies traduntur. Cum autem, Pater Sancte, deuotus orator uester Bructius Martini, ipsius hospitalis rector, dubitet consacrationem et dedicationem predictis pro eo quod sedes ipsa tunc ipsam vacabat, ut prefertur, etiam causis viribus non subsistere ac etiam super premissis per loci ordinarium indebite molestatur, supplicat S.V. idem orator quatenus sibi in super hiis oportunis prouidere sibi que specialem gratiam facientes conseruationem, creationem et dedicationem predictis rationis habentes et gratias eidem Brientio (!) et proprie existenti rectori ut pauperum et aliorum defunctorum corpora in dicto cimiterio inhumari ac ecclesiastice tradi sepulture possit et valeat concedatur et indulgetur misericorditer dignemini de gratia speciali, constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque in contrarium facientes non obstantiis quibuscumque cum clausulis oportunis. Concessum ut petitur sine preiudicio in presentia domini nostri pape. Io. Vasion. Et cum concessione et indulto huiusmodi. Et quod verior specificatio premissorum in confectione litterarum fieri possit. Concessum. Io. Vasion. Datum Rome apud sanctum Petrum quinto Kalendas Martii anno sexto.”

¹⁰¹ O župama, redovništvu, bratovštinama i hospitalima: ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, ff. 10r-v, 14v-15r; 19r; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 986r (Ivanović); ff. 989v-990r (Potak); ff. 992v-993r (Grosser). Usporedi o bratovštinama, hospitalima i općenito o vjerskome životu u Zagrebačkoj biskupiji na temelju informativnih postupaka iz 17. stoljeća: Molnár, *A Záhgrábi püspökség*, 47-55.

¹⁰² ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, ff. 8v; 13r-v; 17v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 985r; 988v; 991v.

¹⁰³ O stanju u katedralnoj crkvi i relikvijama: ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 9v, 14r-v, 18v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 985v (Ivanović); ff. 989r-989v (Potak); f. 992v (Grosser). Posebno je detaljan Potakov iskaz o relikvijama: *Adsunt reliqu-*

Izvrješće kanonika o stanju u katedrali, koje je također priloženo informativnome postupku, slaže se s podacima o relikvijama te još dodaje da se u katedrali čuva dio Kristova križa.¹⁰⁴ Svjedoci zatim kazuju da katedrala posjeduje malene orgulje i sve što je potrebno za bogoslužje. Katedrala je, međutim, pretrpjela golemu štetu za vrijeme požara koji je pogodio Zagreb u noći s 29. na 30. ožujka 1645. godine. Požar je, naime, prvo izbio u Gradecu, a odatle se onda proširio na kaptolski dio. Na Gradecu je požar zahvatio crkvu Sv. Marka, okolne kuće, isusovački konvikt i kolegij te crkvu Sv. Katarine i školu. U kaptolskome je dijelu zahvatio franjevačku crkvu i samostan, kanoničke kurije, katedralu i biskupski dvor, Opatovinu i Vlašku ulicu. Požar je osobito snažno pogodio katedralu – izgorio je krov, crkveni svod je popucao, a zvona su se rastalila.¹⁰⁵ Nije bio pošteđen ni katedralni interijer pa nam tako Grosser kazuje da su, između ostaloga, uništeni kor i orgulje.¹⁰⁶ Čini se da su kanonici u međuvremenu uspjeli obnoviti zvona, jer svjedoci kazuju kako katedrala ima zvonike i kvalitetna zvona. Novčana sredstva potrebna za ostale popravke kanonici su procijenili na deset tisuća florena: petsto florena trebalo je za obnovu kanoničkih *stalluma* i biskupske stolice (*thronum*) u katedrali; devetsto za obnovu šest oltara (po 150 za svaki); 1600 za nove orgulje; tri tisuće za popravak stupova, kora, zidova i njihovoga oslikavanja te majstora i materijala za obnovu; dvije tisuće za svod; a za odjeću, što svakodnevnu, što za onu koja se odijeva u posebnim prigodama (posebno na velike blagdane) još dvije tisuće florena.

Ovi podaci – zajedno s onima o uređenju kaptola, prihodima kanonika i biskupa te o kućanstvima u Gradecu i katedralnome gradu – dodatno obogaćuju sliku Zagreba polovicom 17. stoljeća. Ta je slika uglavnom uprizorenje dijela

---

ae sanctorum et in spetie adest unum integrum corpus pueri innocentis, adest caput S. Stephani Regis cum duabus costis et duobus dentibus, adest brachium dexterum S. Ladislai regis, adest pallium eiusdem, adest manus S. Petri martiris, et digitus S. Iohannis, et alia. Asservantur istae reliquiae cum convenienti dignitate in thecis argenteis vel ligneis deaureatis et similibus.

¹⁰⁴ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 21v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, f. 994v.

¹⁰⁵ Valja nadodati da je požar po svemu sudeći uzrokovao jedan gimnazijalac koji je pripit zaspao u potkrovlju te je pritom zaboravio ugasiti svjetiljku. Detalje o požaru vidi kod: Lj. Ivančan, *Podaci o zagrebačkim kanonicima*, 501; M. Vanino, *Isusovci i hrvatski narod*, sv. I, 425; M. Korade, "Biskup Martin Bogdan", 328-329.; L. Dobronić, *Biskupski i kaptolski Zagreb*, 42-43. To, međutim, nije bio jedini požar koji je u 17. stoljeću poharao Zagreb. Već je, naime, u požaru 1624. godine katedrala pretrpjela veliku materijalnu štetu. (Požar je zahvatio katedralnu crkvu nakon udara groma.) O stanju katedralne crkve nakon požara 1624. i 1645. godine i njezinoj obnovi vidi kratko u starijemu radu: Janko Barlè, "Stanje zagrebačke katedrale god. 1648." u: *Katolički list*, Zagreb, 2. XII. 1909., 523-525; 9. XII. 1909: 535-536.

¹⁰⁶ ASV, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. canonici 90, f. 17v; ASV, Archivio Concistoriale, Processus Concistorialis 50, ff. 991v-992r.

svakodnevnoga života kanonika, a dijelom i zagrebačkoga društva općenito. Rimska je kurija tako stekla jasniji uvid u način djelovanja crkvenih institucija, u društvene odnose u biskupiji i u vjerski imaginarij. Bila je to sjajna podloga na temelju koje se onda još uspješnije i dalje mogao koordinirati obnoviteljski program posttridentske Katoličke crkve.

Zaključak

Informativni postupci pomoću kojih je Rimska kurija utvrđivala upravljačke sposobnosti i moralne kvalitete biskupskih kandidata u posttridentskome su razdoblju postali jednim od temeljnih administrativnih oruđa katoličke obnove. Oslanjajući se na praksu koja se počela razvijati početkom 16. stoljeća, papa Grgur XIV. i papa Urban VIII. godine 1591. odnosno 1627. cjelokupnu organizaciju informativnih postupaka podigli su na još višu razinu. Njihovim konstitucijama točno je određena forma postupka koja se nametnula kao glavno sredstvo prikupljanja potrebnih informacija o nominiranim biskupskim kandidatima. Informativni postupak o kandidatu za zagrebačkoga biskupa Petru Petretiću obavljen je 1648. godine u rezidenciji Apostolske nuncijature u Beču. Pokrenut je nakon pisma cara i kralja Ferdinanda III. od 4. veljače kojim je Svetoj Stolici službeno predložen biskupski kandidat. Habsburški su se vladari, naime, kao hrvatsko-ugarski kraljevi pozivali na patronatsko pravo odnosno na mogućnost postavljanja biskupa u svome Kraljevstvu. Time su i pred Rimskom kurijom nastupali kao institucija koja ima zakonito pravo pokretanja postupka imenovanja biskupa. Petretićev je informativni postupak zadovoljio sve administrativne kriterije: ispitana su tri svjedoka koja su svjedočila o kandidatu i Zagrebačkoj biskupiji te su priloženi potrebni dokumenti, prije svega kraljevo pismo s prijedlogom kandidata i kaptolsko pismo kojim je posvjedočeno da je kandidat položio prisegu, to jest ispovijest vjere (*professio fide*). Poslije uspješno provedenoga “bečkog” dijela informativnoga postupka razmatranje Petretićeva slučaja nastavljeno je u Rimu. Nakon što je komisija na čelu s kardinalom-zaštitnikom utvrdila da je Petar Petretić uistinu najbolji kandidat, papa i kardinali okupljeni na Tajnome konsistoriju 1. veljače 1649. godine potvrdili su ga zagrebačkim biskupom. Ovaj uspješno okončan postupak zoran je pokazatelj obnoviteljskih nastojanja Rimske kurije posttridentskoga razdoblja i visokih kriterija koje je kandidat za biskupsku čast morao zadovoljiti. Uistinu, iskazi svjedoka o Petru Petretiću vrlo su slojevita i bogata riznica podataka na temelju kojih je život biskupskoga kandidata bio predložen središnjoj instituciji katoličanstva. Iskazi su tim vredniji jer su svjedoci, slijedeći obrazac informativnoga postupka, uvijek navodili izvor informacija zbog čega se točno može raslojiti što su znali iz prve ruke, a što prenosili od drugih. Prije svega, do-

znajemo da je Petretić rođen u zakonitome braku, da su mu roditelji bili katolici i Hrvati te da je odrastao u katoličkome okruženju na kostanjevičkome posjedu, po svemu sudeći u Sošicama. Školovao se u gradečkoj gimnaziji kod isusovaca da bi potom tri godine studirao bogosloviju u Beču. Boraveći u Hrvatskome kolegiju dvije je godine bio njegov upravitelj, a ondje je dočekaio i kanoničko imenovanje. Potom se vratio u Zagreb gdje je u sklopu Zagrebačkoga kaptola obnašao razne službe: školske, ekonomske, sudske, diplomatske, administrativne, arhiđakonske, a onda i one najviše upravne. Od 1643. godine bio je zagrebački prepošt i biskupski službenik, a poslije smrti biskupa Bogdana 1647. godine vikar biskupije. Iz iskazâ o Petretićevu životu prvenstveno je vidljivo da je bilo potrebno uvjeriti Rimsku kuriju u dobre upravljačke i organizacijske sposobnosti kandidata. Čak i u onim slučajevima u kojima svjedoci u svojim iskazima nisu bili posve precizni, kurijalnoj je administraciji bilo važno čuti kakav su dojam stekli o kandidatu i kakva su njihova osobna iskustva. Tako formulirani i izneseni stavovi poslužili su kao osnovni medij na temelju kojega su pripadnici kurijalne administracije zaduženi za razmatranje Petretićeva slučaja mogli izgraditi svoj dojam o kandidatu. To je posebno došlo do izražaja prilikom iskaza o karakteru kandidata te njegovu odnosu prema drugim crkvenim dužnosnicima i vjernicima općenito. Odgovori svjedoka bili su posve usuglašeni – svi se slažu kako je Petretić uzorno obavljao sve povjerene dužnosti te posjedovao vještine potrebne za upravljanje biskupijom i suradnju s ostalim pripadnicima dijecezanske hijerarhije. Svjedočanstva imaju dodatnu vrijednost jer Rimskoj kuriji predstavljaju stanje u Zagrebačkoj biskupiji, ponajprije u njezinome katedralnom središtu. Svjedoci su ukratko skicirali geografski položaj Gradeca i Kaptola, procijenili broj kućanstava, nastojali što vjernije rekonstruirati interijer katedrale, ustanoviti koje su župe, samostani, bratovštine i hospitali djelatni sredinom 17. stoljeća te kako je uređena unutarnja organizacija Kaptola. Pokušali su ustanoviti razmjere materijalne štete uzrokovane požarom iz 1645. godine i proniknuti u vjerski senzibilitet zagrebačke društvene zajednice. Bila je to slika o gradu čija je katedralna zajednica predstavljala konstantu kontinuirane katoličke obnove posttridentskoga razdoblja. Takva je slika o biskupiji stigla u Rim. Ona je zajedno s profilom biskupskoga kandidata služila održanju aktivne interakcije i jačanju veza između središnje institucije katoličanstva i svećeničke zajednice Zagrebačke biskupije. Tako organiziran komunikacijski sustav omogućavao je Rimskoj kuriji stalnu i učinkovitu primjenu svoga reformnog programa, istodobno pruživši priliku i svim kandidatima za najviše crkvene časti kao i katoličkome svećenstvu Zagrebačke biskupije općenito što kvalitetniju i neposredniju povezanost sa Svetom Stolicom kao glavnim vrelom svih obnoviteljskih nastojanja posttridentskoga razdoblja.

Prilog: informativni postupak proveden povodom imenovanja Petra Petretića

U Tajnome vatikanskom arhivu čuvaju se dvije kopije informativnoga postupka pokrenutoga povodom imenovanja Petra Petretića na mjesto zagrebačkoga biskupa. Jedna se nalazi kao dio građe Arhiva Bečke nuncijature, Archivio della Nunziatura di Vienna, Processus Inquisitionis, Processus Canonici 90, 1648. Sastoji se od 32 lista sa starom, rukom pisanom numeracijom (1-25). Uz ovaj su spis priloženi i brojni originali. Na ff. 4r-5r autentičan je prijepis isprave cara i kralja Ferdinanda III. od 4. veljače 1648. kojom za mjesto novoga zagrebačkog biskupa ističe Petra Petretića. Sastavio ju je pečuški biskup Juraj Széchényi, a kancelar Nuncijature Petar Pierucci ovjerio je prijepis i osnažio ga svojim utisnutim pečatom. Na ff. 21r-22r nalazi se spis "Status seu constitutio Cathedralis Ecclesiae Zagrabien." koji je po volji Kaptola sastavio, potpisao i utisnutim pečatom osnažio Franjo Jančijević (*Janchieuich*), lektor i kanonik Zagrebačkoga kaptola, a neki je nepoznati službenik u gornjemu desnom kutu prve stranice spisa dodao bilješku "Die 6. Maii exhibita in Cancellaria Apostolica". Još jednu verziju "Status seu Constitutio Cathedralis Ecclesiae Zagrabien" nalazimo na ff. 23r-24r, s potpisima i utisnutim pečatima Franje Jančijevića, Ambrozija Jaskaja (*Jazkaj*) i Andrije Zupanića (*Supanich*). Tome je spisu na f. 24v službenik Apostolske kancelarije koja djeluje pri Bečkoj nuncijaturi dopisao sljedeću bilješku: "Die 30 Maii 1648. Venerunt litterae responsoriae a domino praeposito maiori Zagrabienense una cum fidei professione in manibus eiusdem tanquam in hoc subdelegato usque a dicto domino Promouendo emissa, quarum tenor est qui sequitur, uidelicet". Na nenumeriranome listu koji slijedi iza f. 24v rukopisni je spis nastao 20. svibnja 1648. godine u kancelariji Zagrebačkoga kaptola, koji je vlastoručno potpisao Franjo Jančijević, a službenik kancelarije Bečke nuncijature u gornjemu desnom kutu dopisao je bilješku: "Die 30 Maii 1648. exhibita in Cancellaria Apostolica". Slijedi tiskani tekst prisege vjernosti, koju su vlastoručno potpisali Petar Petretić, Franjo Jančijević, Ambroz Jaskaj, Nikola Medak, a u zagrebačkoj rezidenciji prepošta i kanonika Petra Petretića 18. svibnja svojim potpisom i utisnutim pečatom osnažio ju je bilježnik Zagrebačkoga i Čazmanskoga kaptola Franjo Mikefalvi (*Mikefaluaij*).

Druga se kopija nalazi u Arhivu Konsistorijalne kongregacije sa sljedećom signaturom: Archivio Concistoriale, Processus Consist., 50. U ovome se svežnju nalaze kopije informativnih postupaka održanih tijekom godina 1648.-1651. po abecednome redu imena biskupije P-Z. Ovdje će zainteresirani istraživač na ff. 231r-256v naći informativni postupak proveden 8. svibnja 1650. godine u rimskoj rezidenciji kardinala Marcella Lante della Rovere (koji je vlastoručno pot-

pisao i povoljan ishod za Petra Petretića) povodom imenovanja dubrovačkoga nadbiskupa Francesca Perottija. Svežnjić s informativnim postupkom za zagrebačkoga biskupa Petra Petretića sastoji se od 25 strojno numeriranih listova, 979-1003 (a tekst postupka zauzima ff. 979r-999r). Firentinac Petar Pierucci, pravni savjetnik i kancelar apostolskoga nuncija u Beču Camilla Melzija, osobno je nazočio ispitivanju svjedoka i sastavio zapisnik postupka. Prijepis je, međutim, po njegovu nalogu sačinio pisar koji je uživao njegovo povjerenje (vjerojatno Thomas Goeddeus a Sarto čiji se potpis nalazi na dnu f. 998v, odnosno na f. 25v bečke kopije) te je spis vlastoručno potpisao (f. 998r) i osnažio svojim utisnutim pečatom. Kancelar Pierucci sastavio je i Potvrđnicu o obavljenome postupku koju je 3. lipnja potpisao apostolski nuncij Melzi i osnažio vlastitim utisnutim pečatom (f. 998r-v). Cijeli su postupak svojim vlastoručnim potpisima osnažili i kardinali Girolamo Colonna (†4. rujna 1666.), Marcello Lante della Rovere (†19. travnja 1652.) i Aloisio Capponi (†6. travnja 1659.) nakon što je imenovanje potvrđeno na sjednici Konsistorija (f. 999r). Osim ova dva posljednja lista, koji nose vlastoručne potpise i utisnute pečate apostolskoga nuncija i njegova kancelara, u ovome se svežnjiću kao jedina "originalna isprava" nalazi samo tiskom objavljena prisega vjere, koju su vlastoručno potpisali Petar Petretić, Franjo Jančijević, Ambroz Jaskaj i Nikola Medak te bilježnik Zagrebačkoga i Čazmanskoga kaptola Franjo Mikefalvi.

***

Za objavu u ovome radu kao osnovni tekst informativnoga postupka uzeli smo onaj koji se čuva u fondu Arhiva Nuncijature u Beču, zato što je on izvorno nastao kao prvi korak u postupku i sadrži originalne notarske dokumente koji su cijelome spisu priloženi već u vrijeme formiranja postupka. Tekst koji se čuva u fondu Konsistorijalnoga arhiva i povijesno i arhivistički jest uredna kopija nastala za potrebe sjednice kardinalskoga zbora na kojoj je odlučen izbor Petra Petretića za novoga zagrebačkog biskupa.

U uglatim zagradaama donosimo obje numeracije: folijacija od 0r do 25v odnosi se na tekst postupka iz Arhiva Bečke nuncijature, dok se folijacija 979r-999r odnosi na tekst postupka koji se čuva u Arhivu Konsistorijalne kongregacije. U našoj transkripciji slijedimo grafiju koju primjenjuje pisar (kancelar) koji je sastavio spis pohranjen u Arhivu Apostolske bečke nuncijature. Karakteristično je za ovaj spis dosljedno pisanje grafema /u/ i /v/ (Promouendus, uel, vniuersus, ualde, uinum, ciuitas, priuatus, uidi, audiui,); dvoglasnika ae, oe: (praedictus, praebenda, aetas, suae, conscientiae, coemeterium) te način bilježenja leksema Zagrabiensis, parochia, corus, eumdem i scola (dok kopija Konsistorijalnoga arhiva koristi Zagabriensis i Zagrabiensis, parrochia, chorus, eundem i schola).

Grafičke razlike između dva teksta u našoj ediciji nismo posebno označili, ali smo pozornost obratili na veća odstupanja u tekstovima, odnosno, ako u jednoj od kopija nedostaje dio teksta u odnosu na drugu – takve razlike donosimo unutar izlomljenih zagrada.

A: Archivio Segreto Vaticano, Archivio della Nunziatura di Vienna, Proc. Canonici 90, ff. 1r-25v,

B: Archivio Segreto Vaticano, Archivio Consistoriale, Processus consist. 50, ff. 979r-1003v.

[f. 0r/979r] <n°. 206; n° 291;>¹⁰⁷ 1648. Processus inquisitionis super qualitatibus vitae et moribus Reuerendi Domini Petri Petretisch canonici et praepositi maioris ecclesiae Zagrabiensis a Sacra Caesarea Maiestate Ferdinando III. ad episcopatum Zagrabiensem vacantem per mortem Reuerendissimi Domini Martini Bogdan nominati, formatus ab Illustrissimo et Reuerendissimo Domino domino Camillo Meltio archiepiscopo Capuano, Sanctissimi Domini Nostri domini Innocentii, diuina prouidentia pape X^{mi}, apud Sacram Caesaream Maiestatem Ferdinandi III. Imperatoris ac per totam Germaniam cum facultate legati de latere nuntio. <Adi 6 giugno 1648. Consegnato>¹⁰⁸

[f. 1r/ 980r] In Dei nomine. Amen. Per hoc publicum processus seu inquisitionis instrumentum cunctis pateat euidenter, et notum fiat omnibus et singulis ad quos spectat seu in futurum spectare poterit, quod dum Reuerendus Dominus Petrus Petretich, capituli Ecclesiae Zagrabiensis canonici et praepositi maioris a Sacra Caesarea Maiestate Ferdinandi III. imperatoris ad episcopatum Zagabriensem <per mortem Reuerendissimi Domini Martini Bogdan ultimi possessoris uacantem>¹⁰⁹ nominatus fuerit, instanter petiit ab Illustrissimo et Reuerendissimo Domino Camillo Meltio archiepiscopo Capuano, et apud dictam Caesaream Maiestatem Ferdinandi III imperatoris, necnon per Germaniam cum facultate legati de latere nuntio apostolico, ut processus seu generalis inquisitio <tam super statu Ecclesiae Zagrabiensis, quam>¹¹⁰ super ipsius idoneitate, vita, moribus, qualitatibus <et aliis necessariis>¹¹¹ legitime formaretur. Idem Illustrissimus et Reuerendissimus Dominus Nuntius Apostolicus, apostolica qua fungitur auctoritate petitioni predictae tanquam iustae et aequitati consonae annuendo, infras-

¹⁰⁷ A: addit in margine sinistro.

¹⁰⁸ A: addit: alia manu. B: deest.

¹⁰⁹ A: addit in margine sinistro.

¹¹⁰ A: addit in margine sinistro.

¹¹¹ A: addit in interlinea.

criptam inquisitionem et processum iuxta formam constitutionis foelicis recordationis Gregorii XIII, ac normam et praescriptum iussu Sanctitatis Suae anni 1627 emanatae formaturus, die Mercurii decima quinta Aprilis 1648 indictione <XVI. prima>¹¹², pontificatus Sanctissimi Domini Nostri Innocentii, diuina pro- uidentia papae X^{mi} anno quarto, Viennae Austriae in palatio solitae residentiae Illustrissimae Dominationis Suae, aliquot ecclesiasticos et seculares dignos viros ex officio secreto ad se aduocari mandauit qui praeuio iuramento ad sacra Dei euangelia praestando ad particularia interrogatoria tam super qualitatibus ipsius Reuerendi Domini Petri Petretich [f. 1v] <necnon Promouendi>¹¹³ quam super statu ecclesiae episcopatus Zagrabiensis satisfacerent.

Interrogatoria autem super quibus singuli testes interrogabuntur super qualita- tibus ipsius domini Promouendi, erunt quae sequuntur, videlicet:

Primo an testis cognoscat Promouendum, quomodo, a quo tempore [f. 980v] citra, an sit ipsius consanguineus, cognatus, affinis, nimium familiaris, aemulus uel odiosus.

2°. An sciat in qua ciuitate uel loco et dioecesi Promouendus sit natus et quae sit causa scientiae.

3°. An sciat ipsum natum esse ex legitimo matrimonio atque honestis et catho- licis parentibus et quae sit causa scientiae.

4°. An sciat cuius aetatis sit, praesertim an expleuerit annum 30, et quae sit causa scientiae.

5°. An sciat eum esse in sacris ordinibus constitutum, quibus, a quo tempore citra, praesertim an ante sex menses, et quae sit causa scientiae.

6°. An sciat eum esse in ecclesiasticis functionibus et in exercitio ordinum sus- ceptorum diu versatum, in susceptione sacramentorum frequentem et deuotum, et quae sit causa scientiae.

7°. An sciat eum semper catholice uixisse et in fidei puritate permansisse et quae sit causa scientiae.

8. An sciat eum praeditum esse innocentia vitae, bonisque moribus et an sit bonae conuersationis et famae et quae sit causa scientiae.

9°. An sciat eum esse virum grauem, prudentem, et usu rerum praestantem, et quae sit causa scientiae.

X°. An sciat eum aliquo gradu in iure canonico uel in Sacra Theologia insigni- tum esse, quibus in locis, quanto tempore [f. 2r] et quo fructu ipsi Theologiae

¹¹² A: XVI depennato: prima: addit in interlinea; B: XVI.

¹¹³ A: necnon : depennato; Promouendi: addit in interlinea.

et iuri canonico operam dederit et an uere ea doctrina polleat, quae in episcopo requiritur, ad hoc ut possit alios docere, et quae sit causa scientiae.

XI. An sciat eum aliquo munere aliquando functum esse, uel circa curam animarum uel circa regimen alterius ecclesiae se exercuisse, et quomodo in eis se gesserit, tam quoad doctrinam, quam quoad prudentiam, integritatem et mores et quae sit causa scientiae.

[f. 981r] XII. An sciat eum aliquando, aliquod publicum scandalum dedisse circa fidem, mores, seu doctrinam, uel aliquo corporis aut animi vitio, alioue canonico impedimento teneri, quominus possit ad ecclesiam cathedralem promoueri, et quae sit causa scientiae.

XIII. An eum idoneum existimet ad bene regendam ecclesiam cathedralem et praesertim eam ad quam ipse est promouendus, an dignum qui ad illam promouetur, et an ipsius promotionem eidem ecclesiae utilem, et proficuum futuram esse censeat, et quare ita existimet.

Interrogatoria autem super quibus singuli testes interrogabuntur super statu ecclesiae Zagrabiensis, erunt quae sequuntur, videlicet:

Primo, an testis sciat in qua prouintia sita sit ciuitas Zagrabiae, cuius situs, qualitatis et magnitudinis sit, quot conflatur domibus, et a quo christifidelibus inhabitetur, cuius dominio in temporalibus subiaceat et quae sit causa scientiae.

2°. An sciat in illa ciuitate esse ecclesiam cathedralem uel metropolitanam, sub qua inuocatione, cuius structurae et qualitatis, aut aliqua reparatione indigeat, et quae sit causa scientiae.

[f. 2v] 3°. An sciat cui archiepiscopo sit suffraganea, et quae sit causa scientiae.

4°. Quot et quales sint in dicta ecclesia dignitates, canonicatus et alia beneficia ecclesiastica, quis sit numerus omnium praesbyterorum et clericorum inibi in diuinis inseruientium, quae sit dignitas maior post pontificalem, quales sint redditus dignitatum, canonicatum et aliorum beneficiorum et an adsint praebendae theologalis et poenitentiarum et quae sit causa scientiae.

5°. An in ea cura animarum exercentur, per quem, an sit in ea fons baptismalis, et quae sit causa scientiae.

6°. An habeat sacrarium sufficienter instructum sacra suppellectili caeterisque rebus ad diuinum cultum et etiam ad pontificalia exercenda necessariis, [f. 981v] chorum, organum, campanile cum campanis, et coemiterium, et quae sit causa scientiae.

7°. An sint in ea corpora et aliquae insignes reliquiae sanctorum, quomodo asseruentur et quae sit causa scientiae.

8°. An habeant domum pro episcopi habitatione, ubi, et qualem, quantum distet ab ecclesiae et an reparatione indigeat, et quae sit causa scientiae.

9°. An sciat uerum ualorem reddituum mensae episcopalis, ad quam summam annuatim ascendant, in quibus consistent, an sint aliqua pensione onerati, ad cuius uel quorum fauorem dicta pensio sit reseruata, et quae sit causa scientiae.

X°. Quot existant in illa ciuitate ecclesiae parrochiales, et an unaqueque habeat fontem baptismalem. Quot item in illa existant collegiatae, quot monasteria uirorum et mulierum, quot confraternitates et hospitalia, et an ibi sit Mons Pietatis, et quae sit causa scientiae.

XI. Quantum sit ampla diocesis, quot et quae loca complectatur [f. 3r] et quae sit causa scientiae.

XII. An in ea erectum sit seminarium, quot in eo pueri alantur, et quae sit causa scientiae.

XIII. An ipsa ecclesia vacet, quomodo, a quo tempore citra, et quae sit causa scientiae.

Dicta die 15. Aprilis 1648.

Ad docendum de nominatione Caesaris facta de dicto domino Promouendo ad episcopatum Zagradiensem exhibitae fuerunt ipsemet littere originales nominationis quarum copia authentica in actis relaxata fuit, et est quae sequitur uidelicet:

[f. 4r] Nos Ferdinandus Tertius, Dei gratia electus Romanorum imperator semper Augustus, ac Germaniae, Vngariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniaeque etc. rex, archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, [f. 982r] Marchio Morauiae, comes Haupsurgi, Tyrolis et Goritiae, etc. Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit vniuersis, quod nos pro ea, qua in constituendis legitimis ecclesiarum Dei pastoribus tenemur cura et sollicitudine benignum ac debitum habentes respectum ad laudatos mores eruditionemque et honestam vitae conversationem, coeterasque laudabiles animi dotes fidelis nostri honorabilis Petri Petretich Capituli Ecclesiae Zagradiensis praepositi maioris, quibus ipsum Dei Altissimi munere insignitum et ornatum esse certorum fidelium nostrorum, fidedigno testimonio cognouimus eundem itaque tanquam personam idoneam et bene meritam ad episcopatum Zagradiensem necnon Abbatiam Beatae Mariae Virginis de Topuzka ordinis Cisterciensis, eidem episcopatui Zagabriensi iam inde a pluribus annis annexam et vnitam, nunc per mortem et decessum Reuerendi quondam Martini Bogdan, eiusdem episcopatus Zagradiensis et Abbatiae de Topuzka ultimi, veri, legitimi et immediati possessoris de iure et de facto vacan-

tem, autoritate iuris patronatus nostri regii quod in conferendis vniversis praedicti Regni nostri Vngariae, ac aliorum quoque regnorum eiusdem Sacrae Coronae subiectorum, ecclesiis et beneficiis instar diuorum quondam Vngariae regum praedecessorum nostrorum, foelicis memoriae optimo iure habere et exercere dignoscimur eligendum, nominandum et praesentandum ac eundem episcopatum Zagrabiensem dictamque Abbatiam de Topuzka vnacum omnibus castris, [f. 4v] castellis, ciuitatibus, oppidis, villis, possessionibus, praediis, portionibus ac aliis cunctis pertinentiis bonisque et iuribus possessionariis ubiuis et in quibuscumque praefatorum regnorum nostrorum Vnghariae, Croatiae et Sc-lauoniae comitatibus existentium quocumque nomine uocitatis ad eundem episcopatum Zagrabiensem ac abbatiam de Topuzka, de iure et ab antiquo spectantium et pertinere debentium necnon cum [f. 982v] omnibus eorundem iuribus, honoribus, libertatibus, praerogatiuis, prouentibus, obuentionibus ac emolumentis et iure patronatus conferendi ac disponendi personis idoneis et bene meritis omnia et singula beneficia ac dignitates canonicatus et praebendas in ipsa Ecclesia Zagrabiensi temporum in successu quacumque ratione vacaturos (excepta tamen praepositura maiori eiusdem Ecclesiae Zagrabiensis cuius collationem Nostrae reseruamus Maiestati) eidem Petro Petretich dandam et conferendam duximus, imo nominamus, eligimus, praesentamus, damusque et conferimus praesentium per uigorem. Quocirca uobis fidelibus nostris honorabilibus praeposito maiori, lectori, cantori, custodi, coeterisque canonicis et beneficiatis totique clero, tam dictae Ecclesiae Zagrabiensis quam praefatae Abbatiae de Topuzka et aliarum ad eosdem pertinentium harum serie firmiter committimus et mandamus quatenus amodo in posterum praefatum Petrum Petretich pro vero, legitimo et indubitato episcopo et praelato diocesanoque vestro necnon abbate de Topuzka habere et recognoscere eique debitam reuerentiam, honorem et obedientiam sicuti bonos ecclesiae ministros decet, praestare et exhibere in omnibus denique licitis et consuetis rebus, iurisdictioni ipsius parere et obtemperare modis omnibus debeatis et teneamini. Secus non facturi. Praesentes perlectis [f. 5r] exhibenti restituti. Datum in Arce nostra Regia Pragensi die quarta mensis Februarii anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo octauo, regnorum nostrorum Romani duodecimo, Vngariae et reliquorum uigesimo tertio, Bohemiae vero vigesimoprimo, etc.

Ferdinandus.

Georgius Szecheni episcopus

(Locus sigilli)

Quinque Ecclesiensis¹¹⁴

Georgius Oroszii

¹¹⁴ A: subscriptio autographa Georgii Szecheni.

<Praesentem litterarum nominationis copiam a suo uero et proprio originali desumptam esse ac cum eodem de verbo ad uerbum facta per me diligenti collatione concordare testor ego infrascriptus manus meae subscriptione et sigilli mei impressione.

Petrus Pieruccius I. C. Cancellarius¹¹⁵

(sigillum impressum).

[f. 6r /f. 983r]

Die Iouis 16. Aprilis 1648.

Constitutus personaliter coram illustrissimo et Reuerendissimo Domino Camillo Meltio, archiepiscopo Capuae, Nuntio Apostolico

Dominus Thomas Iuanouich, domini comitis Nicolai Zerini praefectus et contrascriba Caesaris, testis ex officio sumptus et secreto vocatus, aetatis suae annorum 48, cui delato iuramento per eundem Illustrissimum etc. super ueritate dicenda prout tactis sacris scripturis iurauit et examinatus super qualitatibus ipsius domini Promouendi respondit prout infra:

Ad primum respondit: “Cognosco Promouendum a multis annis citra et cognosco ab initio quia alios ueni Viennam cum Benedicto Winchouitz, olim episcopo Zagrabiense, nimirum tertio ab hinc episcopo, et tunc temporis iste Petrus Petretisck erat praefectus Seminarii Zagrabiensis hic Viennae, et extunc ille uenit in notitiam meam, et ego in notitiam ipsius, et ab inde citra saepe tractauimus insimul. Non sum ipsius consanguineus, neque cognatus, neque affinis, neque etiam nimium familiaris sed tamen sum amicus iuxta solitum, non sum illius emulus uel odiosus.”

Ad secundum respondit: “Audiui quod Promouendus sit natus in suburbio ciuitatis Kostanitz, in confiniis inter Styriam et Carniolam, puto quod locus iste sit diocesis Labacensis, sed non scio praecise. De causa scientiae quia audiui ab amicis predicti Promouendi.”

Ad tertium respondit: “Natus est ex legitimo matrimonio, ita enim audiui ab ipsius consanguineis et adhuc habet circa Zagrabiam uiuam materteram, seu sororem suae matris, honestae [f. 6v] conditionis matronam, atque etiam nobilem et mater ipsius Promouendi defuncta est Zagrabiae. Natus est ex honestis et catholicis parentibus quia ambo fuerunt Croathae, ubi omnes sunt catholici, et pater meruit stipendia Suae Maiestatis, ut audiui, et mater fuit honestae conditionis, ut supra. De causa scientiae, quia audiui ab amicis et uicinis, ut supra.”

¹¹⁵ A: addit Petrus Pieruccius, subscriptio autographa.

[f. 983v] Ad quartum respondit: "Ipsemet mihi dixit se agere de presenti annum 45. et omnino expleuit annum 30 et ultra, ut videre est ex eiusdem aspectu, ex quo iudicarem illum esse annorum 45 circiter. De causa scientiae, ut supra."

Ad quintum respondit: "Scio ipsum esse constitutum in sacris ordinibus necnon etiam in ipso sacerdotio, quia uidi ipsum celebrantem, necnon audiui aliquoties ipsius sacrum. Est ordinatus ante plures annos, audiui enim ipsius sacrum, iam sunt quinque anni circiter, et intellexi fuisse ordinatum hic Viennae dum erat praepositus in praedicto seminario. De causa scientiae, ut supra."

Ad sextum respondit: "Puto Promouendum esse diu versatum in ecclesiasticis functionibus et in exercitio ordinum susceptorum, quia ab initio fuit praefectus istius Seminarii Viennensis quod vocant Zagrabicense, deinde venit Zagabriam, ubi factus est pariter praefectus et magister Scolae Seminarii Zagrabiensis, deinde factus est decanus illius Capituli, [f. 7r] deinde archidiaconus et demum per Suam Maiestatem factus est praepositus, quem vocant maiorem. Debet igitur esse uersatus in susceptione sacramentorum et frequens et deuotus in functionibus ecclesiasticis, quae sunt propria predictorum munerum et dignitatum."

Ad septimum respondit: "Credo eundem semper catholice vixisse et in fidei puritate permansisse, et deduco ex eo quia ortus est ex catholicis parentibus, ut supra, fuit educatus in istis scholis Viennensibus, et prius in Zagabriensibus, et deinde habit munera et dignitates, ut supra, quae non possunt exerceri nisi a personis catholicis. De causa scientiae, quia uidit et audiuit, ut supra."

Ad octauum respondit: "Ex quo ipsum cognosco, ut supra, scio ipsum esse praeditum innocentia uitae et bonis moribus, necnon esse bonae et mansuetae conuersationis atque optimae famae; de causa scientiae, quia cognoui illum, tractaui et scio talem esse, ut supra, necnon etiam audiui ab aliis atque [f. 984r] ipsamet innocentia vitae illum promouit ad maiores et maiores gradus."

Ad nonum respondit: "Scio Promouendum esse talis grauitatis quae ipsum deceat, est prudens et discretus, est etiam magnae experientiae, tam in iure ciuili quam in iure canonico, et hoc scio quia fui pluries in iudiciis cum ipso in illis partibus."

Ad decimum respondit: "Non scio Promouendum esse insignitum aliquo gradu in iure canonico uel in Sacra Theologia, audiui tamen [f. 7v] ipsum dedisse operam Theologiae per tres annos hic Viennae, et credo cum aliquo fructu, quia se exercet in concionibus in ecclesia et passim ubi est necesse. Nescio an dederit operam iuri canonico, scio pollere optima doctrina, et uere ea doctrina quae iudicio meo requiritur in episcopo ad hoc ut possit alios docere. De

causa scientiae, ut supra, quia saepe conuersatus est cum ipso et cognouit et audiuit ipsum docte et prudenter discurrentem.”

Ad decimum primum respondit: “Scio Promouendum fuisse praefectum Seminarii Zagrabiensis hic Viennae, deinde fuisse praefectum et magistrum Seminarii Zagrabiensis Zagrabiae, postmodum decanum, deinde archidiaconum, postea praepositum Capituli Zagrabiensis, ut supra dixi. Scio se exercuisse circa curam animarum quia archidiaconi Zagrabienses habent sub se usque ad 20 parochias et in illis scio dictum Promouendum se exercuisse. Fuit etiam officialis defuncti episcopi Zagabriensis per duos annos circiter et semper audiui quod in istis muneribus se bene gesserit quoad doctrinam, mores et integritatem vitae. De causa scientiae, quia scio ipsum exercuisse munera predicta et nunquam aliquid mali de ipso intellexi, sed semper audiui quod in predictis se bene et laudabiliter gesserit a quo ipsum nosco.”

Ad decimum secundum respondit: “Nunquam audiui <nec scio>¹¹⁶ Promouendum dedisse aliquod scandalum publicum nec priuatum circa fidem, mores siue [f. 8r] doctrinam. [f. 984v] Nichil intellexi nec scio eundem teneri aliquo animi aut corporis vitio, quominus possit ad ecclesiam cathedralem promoueri. De causa scientiae, quia sepe conuersatus est cum ipso, ut supra, et a quo ipsum cognouit, non audiuit nec scit eundem Promouendum publicum scandalum dedisse circa mores, doctrinam uel fidem, nec aliquo uitio animi aut corporis laborare.”

Ad decimum tertium respondit: “Ego existimo Promouendum idoneum ad bene regendam ecclesiam cathedralem, et praesertim Zagrabiensem, immo dignissimum qui promoueat ad dictam ecclesiam et illius promotionem dictae ecclesiae proficuum futuram esse credo, eo quod magna spes in Promouendo sit emendationis certorum defectuum cleri illius diocesis, ob animaduersionem Promouendi in quo elucent prudentia, virtus et bona conuersatio, et fama bona. In causa scientiae, quia sic existimat ob cognitionem quam habet eiusdem Promouendi.”

Examinatus super interrogatoriis pro habenda informatione status ecclesiae respondit prout infra:

Ad primum respondit: “Ciuitas Zagrabiensis est sita in Regno Sclauoniae. Dicta ciuitas diuiditur in duas partes, quarum una denominatur Ciuitas Capitularis altera vero Ciuitas Regia, et has distinguit fluuiulus quidam inter medio fluens. Civitas Capitularis est in conualle, Regia [f. 8v] autem in monte. Domus Ciuitatis Capitularis ut plurimum sunt ex ligno confectae. Ciuitas ipsa <Capi-

¹¹⁶ A: addit in interlinea.

tularis>¹¹⁷ est minuscula et potius parua quam magna. Non possum scire quot domibus conflatur, sed Ciuitas Capitularis potest conflari circa quinquaginta domibus, habitatur a christifidelibus omnibus catholicis et signanter ab ipsis canonicis. Haec ciuitas quam uocant Arcam Capitularem est sub iurisdictione temporali ipsius Capituli, ciuitas autem altera, quam uocant Regiam, est [f. 985r] sub iurisdictione Camerae Suae Maiestatis, pro statu aliarum liberarum ciuitatum Regni Vngariae, non est adeo parua, sed conueniens ciuitas, est obducta muro, habitatur pariter a catholicis, sed nescio quot domibus conflatur. De causa scientiae, quia ego habeo domum in ipsa Ciuitate Regia et sum practicus in praedictis locis.

Ad secundum respondit: “In Ciuitate Capitulari adest ecclesia cathedralis sub inuocatione S. Stephani Regis, est structurae et qualitatis amplae et perpulcrae, indiget magna reparatione quia passa est incendium per duas vices et ad presens est solummodo tecta rudi minerua, sed indiget ut reparetur fornix, chorus et alia quae deciderunt, et passa sunt ruinam.”

Ad tertium respondit, ecclesia praedicta est episcopalis et est suffraganea archiepiscopatus Collossensi et Bachiensi; de causa scientiae, quia uidit et interdum habitat et habet prope sua bona.

[f. 9r] Ad quartum respondit: “In hac ecclesia sunt duo capitula distincta inter se, nimirum maius quod uocatur Zagrabiense, et capitulum minus quod uocatur Censmense. Capitulum Zagrabiense deberet constare ex 24 canonicis sed ad presens fortasse non sunt plusquam 20 circiter, quia ex redditibus aliorum canonicatum debent manuteneri organista, cantores et alii officiales ecclesiae. In hoc capitulo adest una dignitas, nempe praepositura maior, nam praepositura minor, quae uocabatur Beate Virginis est applicata Seminario. In capitulo Censmensi adest praepositus seu abbas, lector et custos, sed hoc capitulum in diuinis dependet a capitulo Zagrabiense, licet habeat suum archiuum et alia separata a praecedenti capitulo. In predictis canonicis Zagrabiensibus ultra praepositum adest etiam lector, cantor et custos, necnon etiam adsunt archidiaconi plures, qui sunt tanquam vicarii foranei in diocesi et habent [f. 985v] plures parochias sub sua iurisdictione seu uisitatione. Nescio adesse alios praesbiteros uel clericos in dicta ecclesia praeter nominatos, nisi clericos ex seminario, qui etiam inseruiunt in diuinis. Praepositura supradicta est dignitas maior post pontificalem. Non possum scire redditus distinctos dictarum dignitatum et canonicatum, sed iste praepositus qui nunc est promouendus referebat se habere in redditibus circa trecentos florenos, quod intelligendum est ultra vinum et frumentum, de

¹¹⁷ A: addit in interlinea.

cuius quantitate praecise [f. 9v] non potest scire. Non credo ibi adesse prebendam theologalem, uel penitentiariam, quia de hoc non audiui. De causa scientiae praedictorum, quia habito in predicta ciuitate et sum practicus, ut supra.”

Ad quintum respondit: “In praedicta ecclesia <nescio an>¹¹⁸ exercentur cura animarum, quae tamen procul dubio exercetur in alia ecclesia quam uocant S. Mariae Virginis, non puto adesse fontem baptismalem in predicta ecclesia cathedrali; de causa scientiae, quia sum practicus, ut supra.”

Ad sextum respondit: “Praedicta ecclesia habet sacrarium seu sacraria sufficienter necnon abunde instructa sacra supellectili, ceterisque rebus ad diuinum cultum necessariis. Habet etiam ea quae sunt necessaria ad exercenda pontificalia, habebat organum pulcherrimum, necnon etiam corum, sed per ruinam fornicis destructum est organum et corruiit magna pars cori, habet campanile cum campanis ualde bonis, habet quidem spatium loco cemeterii, sed cadauera sepeliuntur in ecclesia, quae ut plurimum sunt cadauera nobilium magnatum, canonicorum et similibus. De causa scientiae, quia uidit et est practicus, ut supra.”

Ad septimum respondit: “In dicta ecclesia adsunt reliquiae sanctorum, sed praecipue adest unum integrum corpus pueri innocentis, quod asseruatur in cistula cooperta christallo et argento et solet deferri in processionibus solemnioribus. De causa scientiae ut supra.”

[f.10r / f. 986r] Ad octauum respondit: “Adest domus pro habitatione episcopi quam uocant arcem, et est ualde conueniens, non est distans ab ipsa ecclesia nisi per breue spatium et ex illa est ambitus ad corum ecclesiae, conflagrauit quidem annis praeteritis, sed iam est refecta in bona parte; de causa scientiae, ut supra.”

Ad nonum respondit: “Non possum scire praecisum ualorem reddituum mensae episcopalis, sed audiui a praecedentibus episcopis, quod habeant ultra frumentum et uinum necessarium pro sua domo circa tria millia florenorum in redditibus. Consistunt isti redditus in uino et frumento necnon etiam in pensionibus pecuniaribus quas recipiunt episcopi, una cum decimis et similibus. Nescio dictam ecclesiam esse grauatam aliqua pensione ad fauorem alterius personae, et non credo quod sit.”

Ad decimum respondit: “In dicta Ciuitate Capitulari adest sola parochia supradicta Beate Mariae Virginis, et non alia, in Ciuitate autem quam uocant Regiam, alia ecclesia parochialis adest quam uocant S. Marci et utraque istarum habet suum fontem baptismalem. In huiusmodi ciuitatibus non adest alia ecclesia colegiata praeter cathedralem. In Ciuitate Capitulari adest conuentus Fran-

¹¹⁸ A: addit in interlinea.

ciscanorum Strictioris Obseruantiae. In Civitate autem Regia adest Collegium cum scolis Patrum Jesuitarum, necnon Patres Capuccini et ad presens aedificatur monasterium pro monialibus, credo Sancti Francisci. In ecclesia cathedrali adest confraternitas Corporis Christi, [f. 10v] necnon in ipsa ciuitate seu potius extra portam ciuitatis est unus hospitale pro mendicis. Non adest Mons Pietatis. De causa scientiae, quia sum practicus, ut supra.”

Ad decimum primum respondit: “Dioecesis est conuenienter ampla, quia se extendit per totum Regnum Sclauoniae. Habet sub se ciuitatem Warasdiensem, Coprocensem, Criciensem necnon praesidia Carlostadiense, Petrignense, Ivanicense et alia plura loca; de causa scientiae, ut supra.”

[f. 986v] Ad decimum secundum respondit: “Adest seminarium et in eo aluntur plures pueri, sed nescio numerum praecisum, cui seminario fuit applicata praepositura minor de qua supra. De causa scientiae, quia uidi, et sum practicus, ut supra.”

Ad decimum tertium respondit: “Ecclesia Zagrabiensis uacat de presenti per mortem Martini Bogdan defuncti circa praecedentem mensem Decembris; de causa scientiae, quia passim audiuit ab iismet qui iiderunt eum mortuum.”

Die Lunae 20. Aprilis 1648.

Comparuit personaliter coram Illustrissimo et Reuerendissimo domino nuntio prefato:

admodum Reuerendus Dominus Iohannes Pottak, venerabili capituli Zagrabiensis Viennae alumnorum praefectus, testis ex offitio sumptus et secreto uocatus, aetatis suae annorum 28, cui delato iuramento per eundem Illustrissimum etc. super veritate dicenda prout tactis sacris scripturis iurauit et examinatus prius super qualitatibus ipsius domini Promouendi respondit, prout infra.

[f. 11r] Ad primum respondit: “Cognosco Promouendum, et cognosco hac occasione quia dictus Promouendus postquam studuit Viennae rediit Zagrabiariam, et ibi factus est prima vice magister et deinde praefectus Seminarii; et ego de hoc tempore factus sum alumnus Seminarii et studui sub illo, ista sunt <gesta>¹¹⁹ ante 15 annos citra, circiter. Non sum <illius>¹²⁰ consanguineus, neque cognatus, neque affinis, sum illius amicus, sed non nimium familiaris neque sum illius emulus, neque odiosus.”

¹¹⁹ A: addit in interlinea.

¹²⁰ A: addit in interlinea.

Ad secundum respondit: “Non scio certe in quo loco Promouendus sit natus, sed ex relatione aliorum qui sunt compatriotae illius audiui, eundem esse natum in ciuitate Costanitae, uel in eiusdem suburbiis, puto ciuitatem predictam esse sub dioecesi Zagrabiensi. De causa scientiae, quia audiui a personis dignis, quae agnouerunt eum, et eius consanguineos”.

Ad tertium respondit: “Credo Promouendum esse natum ex legitimo matrimonio et deduco ex eo, quia fuit promotus ad ordines absque eo quod unquam fuerit [f. 987r] necessaria dispensatio, si enim dispensatio interuenisset, ut plurimum fuisset notum omnibus. Natus est Promouendus ex honestis et catholicis parentibus quia parens ipsius meruit stipendia Caesaris, quod non contingit nisi honestis personis, et cum parentes eiusdem fuerint Croatae absque dubio fuerunt catholici, neque enim in Croatia adsunt haeretici, et molto minus stipendia dantur illis. De causa scientiae ex praedictis.”

Ad quartum respondit: “Promouendus est aetatis ultra 40^m annum, et absque dubio est ultra 30^m. De causa scientiae, quia audiui ab ipso et ab aliis et quia eundem cognosco ante plures annos, ut supra, et ex computo colligo ipsum esse aetatis praedictae circiter.”

[f. 11v] Ad quintum respondit: “Scio Promouendum esse constitutum in sacris ordinibus atque etiam in sacerdotio, et hoc est ante 15 uel 16 annos. De causa scientiae, quia ministravi illi dum legeret sacrum, et audiui eundem decantantem sacrum in praedicta cathedrali necnon concionantem cum stola sacerdotali, et similibus.”

Ad sextum respondit: “Scio Promouendum esse diu uersatum in ecclesiasticis functionibus et in exercitio ordinum susceptorum, necnon fuisse frequentem et deuotum in susceptione sacramentorum. De causa scientiae, quia uidi et interfui dum fui eiusdem discipulus uel alumnus, necnon etiam eidem saepe ministravi in celebratione missarum.”

Ad septimum respondit: “Ab eo tempore quo ipsum noui, ut supra, ille semper catholice vixit, et in fidei puritate permansit, et ante praedictum tempus quo ipsum noui credo semper catholice vixisse, quia ortus est ex catholicis parentibus et quia dedit operam studiis in gimnasiis et vniuersitatibus catholicis, ex quibus bene infertur semper catholice vixisse. De causa scientiae, quia vidi et cognoui, ut supra, et ex predictis ratiocinatus sum, eundem semper vixisse catholice etiam antequam ipsum cognoscerem.”

[f. 987v] Ad octauum respondit: “Scio eundem praeditum esse innocentia vitae, et bonis moribus necnon fuisse et esse bonae conuersationis et famae et hoc scio, tam quia cognoui, ut supra, per plures annos, tum quia ex quo sum Viennae nem-

pe a septem annis citra audiui et intellexi continuare eamdem famam, super innocentia vitae et bonis moribus dicti Promouendi; de causa scientiae ex predictis.”

[f. 12r] Ad nonum respondit: “Scio eundem esse virum grauem, prudentem, necnon vsu rerum praestantem, et hoc scio quia tractaui illum, et ex muneribus quae gerit arguo esse talem, neque enim fuisset exercitatus in tot muneribus nisi fuisset talis, qualis supra dictum est. De causa scientiae, ut supra.”

Ad decimum respondit: “Non est insignitus in aliquo gradu in iure canonico uel in Sacra Theologia. Dedit operam Theologiae hic Viennae per tres annos et quamuis non dederit operam iuri canonico in scolis, attamen ita eidem operam dedit per priuatum studium, ut iam sit effectus valde intelligens in tali iure et propterea eundem plures cosulant super diuersis negotiis et difficultatibus. Arbitror eundem pollere ea doctrina quae requiritur in episcopo ad hoc ut possit alios docere; est enim theologus, habet magnam notitiam iuris canonici et est magnus et clarus concionator. De causa scientiae, quia tractaui illum, audiui concionantem, sepenumero necnon audiui ab aliis de eo loquentibus qui etiam poterant firmiter iudicare, quam ipse poteram de eius persona et habilitate.”

Ad decimum primum respondit: “Promouendus fuit hic Viennae praefectus alumnorum, Venerabilis Capituli Zagabriensis ante 15 annos, postea fuit factus magister Scolae Capitularis Zagrabiae; deinde praefectus Seminarii; deinde decanus Capituli Zagabriensis et deinde archidiaconus in Kemelech, et deinde praepositus maior praedictae cathedralis Zagabriensis. Non [f. 12v] exercuit praecise curam animarum, sed dum esset praepositus fuit etiam vicarius generalis seu officialis [f. 988r] eiusdem episcopi in quo munere se exercuit per annos quatuor circiter usque ad mortem ipsius episcopi, atque eo mortuo factus est vicarius capitularis prout etiam est de praesenti. Credo in predictis muneribus eundem bene se gessisse, tam quoad prudentiam quam quoad integritatem et mores, neque enim audiui unquam aliquem de ipso conquerentem. De causa scientiae praedictorum, quia uidit et audiuit, ut supra.”

Ad decimum secundum respondit: “Nunquam audiui Promouendum dedisse aliquod scandalum publicum circa fidem, uel mores, uel doctrinam, haec enim statim innotescerent, praesertim in illis partibus. Non tenetur aliquo corporis aut animi vitio, uel alio canonico impedimento, quominus possit ad ecclesiam cathedralem promoueri. De causa scientiae, quia uidit et interfuit in illis partibus et ibi studuit et audiuit parochos in concionibus et in sacris et si aliquid esset praedictorum omnino ad eius notitiam deuenisset.”

Ad decimum tertium respondit: “Existimo Promouendum idoneum esse ad bene regendam ecclesiam cathedralem quia bene se gessit in aliis muniis, quae exercuit et in specie existimo idoneum ad bene regendam ecclesiam Zagabriensis

sem, quia fuit ibi vicarius per plures annos, tractauit cum illis hominibus et bene se gessit in predicto ministerio. Iudico Promouendum dignum qui promoueat ad ecclesiam praedictam Zagrabiensem, necnon eiusdem promotionem censeo fore utilem et proficuum predictae ecclesiae. De causa suae existimationis respondet [f. 13r] quia bene se gessit in omnibus et praesertim in administratione seminarii quod cum esset aliquantulum collapsum fuit ab ipso optime restauratum et reductum in bonam formam.”

Examinatus deinde super interrogatoriis status ecclesiae respondit, prout infra:

Ad primum respondit: “Ciuitas Zagrabiae vere est in Sclauonia licet dicatur in Croatia, est situs mediterranei, siue terrestri, sunt duae ciuitates quasi simul [f. 988v] unitae et diuisae mediante quodam fluuiolo. Altera ciuitas est maior et uocatur Regia Zagrabiensis Grecensis, et est in situ altiori; altera est magis depressa et in situ humiliori et uocatur Arca Capitularis. Ciuitas Maior est magna conuenienter quasi uti Tyrnavium uel Possonium et habet ultra trecentum domus. Ciuitas Minor non est ualde ampla sed habet circa quinquaginta uel 60 domos ciuiles ultra domus canonicas, nam quilibet canonicus habet suam domum cum orto. Habitat a christifidelibus catholicis. Maior Ciuitas subest regi, uti subsunt aliae ciuitates liberae Regni Hungariae, Ciuitas Minor subest ipsimet Capitulo et adest Arcx, quam episcopus inhabitat. De causa scientiae, quia fui ibi per spatium nouem annorum circiter et potui ista cognoscere.”

Ad secundum respondit: “In Ciuitate Inferiori adest ecclesia cathedralis sub inuocatione S. Stephani Regis, est structurae et qualitatis eximia ex lapidibus incisis. Indiget magna reparatione quia prius passa est incendium et deinde corruit pars [f. 13v] fornicis citra sanctuarium in initio naui et corruit una columna, corruit organum quod adhaerebat dictae columnae et destruxit eorum et aliquot altaria. De causa scientiae, quia uidi dictam ecclesiam ante praedictum incendium et ruinam, et deinde audiui a pluribus de predicto incendio et ruina, qui ea uiderunt.”

Ad tertium respondit: “Ecclesia Zagrabiensis archiepiscopi Collocensis est suffraganea. De causa scientiae quia uidi ipsum archiepiscopum visitantem, et fuit exceptus uti archiepiscopus.”

Ad quartum respondit: “Audiui in predicta ecclesia adesse 32 canonicos quorum unus est applicatus seminario, alius organistae. Inter istos canonicos adest praepositus maior, deinde lector, deinde cantor, deinde praepositus Casmensis, deinde plures archidiaconi et deinde custos, et deinde alii canonici qui uocantur magistri. Sunt etiam alii canonici uocati Casmenses, qui sunt fugitiui [f. 989r] a sua patria, et habent residentiam in dicta ecclesia, et faciunt unum Capitulum inferius, habent enim suum proprium conseruatorium et archiuuium,

necnon etiam suam supellectilem sacram, quam attulerunt ex loco unde fugerunt. Praepositura est dignitas maior post pontificalem. Redditus dignitatum et canonicatum consistunt potissimum in grano et vino. Praepositus habebit tercentum florenos in redditibus, canonici ultra centum florenos, archidiaconi habent aliquid amplius ex cathedratico et cantor, et lector, et custos habent etiam aliquid amplius, sed habent nescio quae onera alendi quosdam personas. [f. 14r] Non adest praebenda theologalis in ipso capitulo, sed unus ex antecessoribus episcopis fecit quandam foundationem apud patres Iesuitas ad effectum, ut adesset in Collegio illorum unus lector qui legeret theologiam moralem, prout fit de praesenti. Non est praebenda penitentiaria, sed solet deputari unus canonicus peritus cum facultate absoluendi a casibus reseruatibus et in festiuitatibus tam canonici quam praebendarii Casmenses solent audire confessiones. De causa scientiae, quia fuit alumnus in Seminario et interfuit ibi per plures annos.”

Ad quintum respondit: “In ecclesia cathedrali non exercetur cura animarum neque adest fons baptismalis, de causa scientiae quia uidit, ut supra.”

Ad sextum respondit: “Ecclesia habet duplex sacrarium instructum instructum (!) optime sacra supellectili, tam ad cultum diuinum, quam ad pontificalia exercenda. Habebat corum sed est destructus, manent tamen appendices eiusdem; habebat organum pulcherrimum, sed omnino est comminutum; habet campanile cum campanis, non habet coemeterium sed corpora nobilium, canonicorum et episcoporum sepeliuntur in ecclesia. De causa scientiae, ut supra.”

Ad septimum respondit: “Adsunt reliquae sanctorum et in spetie adest unum integrum corpus pueri innocentis, adest caput S. Stephani Regis cum duabus costis [f. 989v] et duobus dentibus, adest brachium dexterum S. Ladislai regis, adest [f. 14v] pallium eiusdem, adest manus S. Petri martiris, et digitus S. Iohannis, et alia. Asseruantur istae reliquiae cum conuenienti dignitate in tecis argenteis uel ligneis deaureatis et similibus. De causa scientiae, ut supra.”

Ad octauum respondit: “Adest domus pro episcopo quam uocant arcem, et est quasi propinqua ipsi ecclesiae nimirum coniuncta muro sepienti, est domus satis conueniens, et intelligo fuisse reparatam, quia etiam ipsa fuerat combusta; de causa scientiae, ut supra.”

Ad nonum respondit: “Redditus mensae episcopalis sunt conuenientes, sed non possum dicere ad quam summam ascendant, quia ibi res parui ualent. Consistunt potissimum in grano et uino et in aliis praestationibus, quae fiunt ipsi episcopo et si omnia simul extimarentur, possent ascendere ad ualorem quatuor millium florenorum circiter. Non adest aliqua pensio super dicta ecclesia. De causa scientiae predictorum, quia uidi et sum practicus ut supra.”

Ad decimum respondit: “In Ciuitate Minori seu Inferiori adest una ecclesia parochialis quae uocatur Beatae Mariae Virginis, quae habet suum fontem baptismalem; in Ciuitate Superiori adest alia ecclesia parochialis, quae pariter habet suum fontem baptismalem et est sub titulo Sancti Marci. In Superiori Vrbe adest monasterium Cappuccionorum et Collegium Jesuitarum, necnon ad praesens aedificatur monasterium pro monialibus quae interim habitant in domo priuata. In Ciuitate Inferiori adest monasterium [f.15r] Franciscanorum Strictioris Obseruantiae. In cathedrali nulla est Confraternitas <sed adest in ecclesia parochiali Beate Virginis necnon in ecclesia Franciscanorum. Etiam in Ciuitate Superiori adest confraternitas>¹²¹ in parochiali Sancti Marci, necnon apud Iesuitas adsunt Congregationes ciuium et studiorum. Adsunt Hospitalia tam extra Ciuitatem Minorem quam Maiorem, nimirum [f. 990r] extra minorem Hospitale Capituli et Hospitale Episcopi, et extra Ciuitatem Maiorem hospitale ciuium. Non adest Mons Pietatis nec de eo habetur notitia.”

Ad decimum primum respondit: “Diocesis Zagrabiensis est ampla et complectitur ciuitatem Zagrabiensem, Varasdiensem, Crisiensem et plura praesidia; de causa scientiae, ut supra.”

Ad decimum secundum respondit: “Ecclesia predicta habet suum Seminarium Zagrabiae, in quo aluntur octodecim uel viginti alumni pro commoditate temporum, habet etiam unum Seminarium hic Viennae in quo ego ad praesens sum praefectus, et in eo aluntur octo uel decem alumni iuxta commoditatem temporum. Habet etiam unum seminarium Bononiae in quo possunt esse tam ecclesiastici quam seculares, habet etiam loca duo Romae in Collegio Germanico. De causa scientiae quia uidi, et sum practicus, ut supra.”

Ad decimum tertium respondit: “Ecclesia Zagrabiensis uacat ad praesens et uacat per obitum episcopi Martini Bogdan, qui defunctus est in mense Decembri proxime praeterito. De causa scientiae, quia audiui a pluribus, scriptum est mihi et est publica vox et fama.”

[f. 15v]

Die Lunae 4. Maii 1648.

Constitutus personaliter coram Illustrissimo et Reuerendissimo Domino Camillo Meltio archiepiscopo Capuano, Nuntio Apostolico admodum Reuerendus Pater Thommas Grosser, e Societate Jesu regens Seminarii S. Pancratii testis ex officio sumptus et secreto uocatus, aetatis suae annorum 44, cui delato iuramento per eundem Illustrissimum etc. super ueritate dicenda, prout tactis sacris

¹²¹ A: deest;

scripturis iuravit et examinatus super qualitatibus ipsius domini Promouendi respondit prout infra:

Ad primum respondit: “Cognosco Promouendum et cognosco quia ego fui Zagrabiae ubi docui casus conscientiae per tres annos et ille tunc temporis erat ibi canonicus, necnon etiam archidiaconus, et habuimus occasionem tractandi et conuersandi insimul, cognitio ista coepit circa annum 39. quia [f. 990v] tunc temporis coepi docere ibi, prout supra. Non sum ipsius consanguineus, neque cognatus, neque affinis, ipse enim est Chroatta et ego sum Germanus, non sum nimium familiaris, licet multum conuersati simus ad inuicem, neque sum aemulus neque odiosus.

Ad secundum respondit: “Non possum scire praecise in qua ciuitate uel loco Promouendus sit natus, sed bene scio eundem esse natum in dioecesi Zagrabiensis, de causa scientiae, quia ita audiui ab aliis, necnon quia ipse non indiguit dimissorialium alterius episcopi, quando suscepit ordines, ut prudenter conicere potui.”

Ad tertium respondit: “Non habeo scientiam praecisam de legitimis eiusdem natalibus, sed debeo supponere, quia comuniter habetur pro nato ex legitimo matrimonio. Quo ad honestatem [f. 16r] parentum nihil possum dicere quia non noui, sed quod fuerint catholici debeo supponere, quia in illo Regno nullus est haereticus. De causa scientiae, quia fui Zagrabiae, ut supra, et ita communiter audiui.”

Ad quartum respondit: “Non possum deponere praecise de aetate, sed ex aspectu apparet iam peruenisse ad 40. annum, atque etiam forte excessisse, et absque dubio excedit 30. annum; de causa scientiae, quia uidi et tractaui, et ita apparet ex facie.”

Ad quintum respondit: “Scio eundem esse constitutum in sacris ordinibus necnon esse praebiterum, et hoc circa annum 39. respectu meae cognitionis, et absque dubio est sacerdos ante sex menses. De causa scientiae, quia uidi illum celebrantem usque de eo tempore.”

Ad sextum respondit: “Scio eum esse in ecclesiasticis functionibus et in exercitio ordinum susceptorum diu uersatum, et scio esse frequentem, et deuotum in susceptione sacramentorum; de causa scientiae, quia uidi ipsum saepe celebrantem etiam solemniter, uidi et audiui concionantem frequenter etiam in nostra ecclesia.”

[f. 991r] Ad septimum respondit: “Ex quo illum noui scio eundem semper catholice uixisse, et in fidei puritate permansisse; de causa scientiae, quia tractaui illum, neque unquam uidi nec audiui quod defecerit a fide.”

Ad octauum respondit: “Suppono probabiliter eum esse praeditum innocentia uitae et bonis moribus et scio eum esse bonae conuersationis et famae; de causa scientiae, quia communiter [f. 16v] habetur ab omnibus pro tali.”

Ad nonum respondit: “Est omnino vir grauis, est prudens, necnon vsu rerum praestans. De causa scientiae, quia prius aduerti illum esse talem, et deinde quia comittuntur eidem plura negotia tam a Capitulo in Comitibus et alibi expedienda quam ab ipso episcopo ut etiam opinor.”

Ad decimum respondit: “Nescio eundem esse insignitum aliquo gradu in Jure Canonico uel in Sacra Theologia, audiui quod studuerit hic Viennae Philosophiae, quam absoluit, necnon Sacrae Theologiae si bene memini per duos annos tantum, non possum scire quo fructu supradictam operam dederit studiis, iudico eundem sufficienter pollere ea doctrina quae requiritur in episcopo ad hoc ut possit alios docere. De causa scientiae, quoad studia quia audiui ab aliis nostrae Societatis, et quoad doctrinam quia tractaui cum illo, et contulimus plura ad invicem, et potui cognoscere illum esse ualde versatum in canonibus, et diligentem in iis pertractandis.”

Ad decimum primum respondit: “Scio ipsum fuisse canonicum Zagrabiensem, exerquisse munus archidiaconatus, quod munus est quaedam species vicariatus, fuisse decanum eiusdem Capituli, et deinde praepositum, nescio eundem exercuisse formaliter curam animarum, aut regimen alicuius ecclesiae sed bene scio eundem docte et laudabiliter fuisse concionatum et concionari et in supradictis muneribus bene se gessit, tam quoad prudentiam, quam quoad integritatem et mores. [f. 17r] De causa scientiae, quia partim uidi et partim audiui eundem constitutum in predictis muneribus necnon quia audiui concionantem, et quia ista est comunis fama et reputatio.”

[f. 991v] Ad decimum secundum respondit: “Nescio eundem unquam dedisse aliquod scandalum circa fidem, mores, aut doctrinam, neque scio eundem teneri aliquo corporis aut animi vitio alioque canonico impedimento quominus possit promoueri ad ecclesiam cathedralem, quinimmo scio eundem esse placidissimae et mansuetissimae conuersationis et naturae. De causa scientiae, quia uidi, tractaui et audiui ab aliis.”

Ad decimum tertium respondit: “Iudico illum esse aptissimum ad regendam ecclesiam cathedralem et praesertim Zagrabiensem, et credo promotionem eiusdem fore utilem et proficua[m] ecclesiae predictae. De causa scientiae, quia dum tractaui illum cognoui esse plenum zelo, prudentia et mansuetudine, et ita ab aliis communiter reputatur, neque unquam fuit audita ulla uel minima querela contra ipsum uel eius mores.”

Super interrogatoriis pro habenda informatione super statatu(!) ecclesiae, examinatus respondit.

Ad primum respondit: "Ciuitas Zagrabiae est sita in Regno Schlauoniae, est mediterranea et non maritima, diuiditur in duas ciuitates quarum altera vocatur Inferior in qua est ecclesia cathedralis et domus canonicorum, et ista proprie vocatur Zagrabia, et subiacet tota ipsi Capitulo; altera Superior, quae proprie vocatur Mons Gretiae, ubi habitant communiter [f. 17v] ciues et ista subiacet regi Hungariae; diuiduntur autem inter se mediante quodam paruo fluuio. Superior Ciuitas est in monte et alicuius magnitudinis, Inferior est in valle, et est valde minor. Non possum scire quot conflatur domibus, habitatur a solis catholicis; subiacet dominio in temporalibus, ut supra, nimirum Superior ipsi regi, et Inferior ipsi Capitulo. De causa scientiae, quia vidi et audiui communiter.

Ad secundum respondit: "Scio in Ciuitate Inferiori esse ecclesiam cathedralem sub titulo Sancti Stephani regis Hungariae, est structurae et qualitatis amplae et nobilis. Scio ante quatuor annos fuisse incendium in Ciuitate Superiori atque illud transiuisse etiam in Ciuitatem Inferiorem, quo mediante exustum est tectum [f. 992r] ecclesiae predictae, et ulterius post duos uel tres annos cecidit pars fornicis eiusdem ecclesiae, qua ruina mediante destructa sunt alia, videlicet organum, chorus, et similia. An uero ista mala sint reparata ego nescio. De causa scientiae, quia uidi ecclesiam, audiui autem incendia et ruinas quibus non interfui."

Ad tertium respondit: "Ecclesia praedicta esse suffraganea archiepiscopo Colocensi; de causa scientiae, quia audiui et uidi etiam in aliquo libro."

Ad quartum respondit: "Dignitates in praedicta ecclesia sunt adminus duae, nimirum praepositus et lector et fortasse etiam custos et cantor, nam decanus et archidiaconi potius sunt offitia et munera [f. 18r] quam dignitates, sunt enim plures canonici qui habent offitium archidiaconale. Non possum scire quot sint canonicatus uel alia beneficia. Bene scio quod in dicta ecclesia adest aliud Capitulum, credo Cismense translatum ex Turcia, quod habet suum decanum et canonicos per se separatim, et subiacet eidem episcopo Zagrabiensi. Dignitas maior post pontificalem est praepositura. Non possum scire quales sint redditus dignitatum et canonicatum uel aliorum beneficiorum, sed scio ut plurimum consistere in frumento et uino et aliis victualibus. Non adest praebenda theologalis neque etiam scio adesse prebendam poenitentiariam, sed loco prebendae theologalis unus episcopus Zagrabiensis fecit quandam foundationem in nostro Collegio per quam semper adest unus lector Theologiae moralis in dicto Collegio, ad quam lectionem solent accedere alumni capitulares, nimirum seminarium episcopi et capituli; de causa scientiae, quia uidi et interfui necnon legi lectionem predictam."

Ad quintum respondit: “In dicta cathedrali exercetur curam animarum et regulariter exercetur per praebendarios, nimirum per capitulares Cismenses. Non possum meminisse, an in praedicta ecclesia adsit fons baptismalis; de causa scientiae, quia uidi.”

Ad sextum respondit: “Credo habere sacrarium sufficienter instructum sacra suppellectili non quia [f. 992v] distincte penetraui [f. 18v] sacrarium, sed quia in usu ipso uidi adesse necessaria ad cultum diuinum, necnon etiam ad exercenda pontificalia. In ecclesia adest corus pro canonicis. Aderat organum sed iam est fractum ex ruina, aderat campanile cum campanis, sed nescio an campanae sint corruptae propter incendium. Adest spatium condecens pro coemeterio, sed nescio an utantur illo pro sepelliendis cadaueribus. De causa scientiae, quia uidi, ut supra.”

Ad septimum respondit: “Adest in dicta ecclesia integrum corpus unius innocentis pueri martiris, asseruatur cum magna decencia. De causa scientiae, quia uidi ut supra.”

Ad octauum respondit: “Habet domum pro habitatione episcopi et est contigua ecclesiae nimirum intra murum qui ambit coemeterium. Domus est conuenienter commoda et magna, sed per incendium est destructa, suppono autem fuisse reparatam, quia episcopus praedefunctus ibi habitabat. De causa scientiae, quia uidi, ut supra.”

Ad nonum respondit: “Non possum scire praecise verum valorem reddituum mensae episcopalis, sed creditur ascendenere ad duo uel tria millia florenorum, et episcopus qui tunc temporis ibi erat quando ibi morabar ego, dicebat se pro duobus mille paratis uelle cedere omnes suos redditus. Isti redditus consistunt in frumento, vino, et aliis victualibus saltem in potiori parte. Non scio redditus predictos esse oneratos aliqua pensione. [f. 19r] De causa scientiae quia ita intellexi ab aliis et a predicto episcopo.”

Ad decimum respondit: “In predicta ciuitate uel ciuitatibus adsunt duae parochiales tantum ultra cathedralem una in Inferiori Ciuitate, quae uocatur Sancti Iohannis et altera in Ciuitate Superiori quae uocatur Sancti Marci. In Superiori scio adesse fontem baptismalem, in Inferiori Sancti Iohannis puto quod adsit sed non bene recordor. Non sunt aliae collegatae in praedicta ciuitate seu ciuitatibus. In Ciuitate Inferiori adsunt Patres Franciscani quos uocant Stricterioris Obseruantiae, in [f. 993r] Ciuitate Superiori adsunt Patres Capuccini et Collegium Societatis; uolebant facere etiam monasterium monialium, sed nescio quid factum sit, nescio adesse confraternitas sed scio adesse saltem unum Hospitale in Ciuitate Superiori, in Inferiori autem non bene recordor. Nullus adest Mons Pietatis. De causa scientiae, quia uidi et fui ibi per aliquot annos, ut supra.”

Ad decimum primum respondit: “Dioecesis est ualde ampla et se extendit intra Turcas, sed non possum expresse dicere, quantum et quomodo; nescio praecise quae loca complectatur. De causa scientiae, quia audiui ut supra, etiam ab ipsomet episcopo qui erat tunc temporis.”

Ad decimum secundum respondit: “In dicta ecclesia adest Seminarium, nescio numerum praecisum alumnorum, sed erunt 14 uel 15 circiter, de causa scientiae, quia uidi et quia aliqui ex illis [f. 19v] frequentabant meas letiones.”

Ad decimum tertium respondit: “Ecclesia predicta uacat de praesenti per mortem domini Martini Bogdan, et uacat a tribus uel quatuor mensibus citra circiter. De causa scientiae, quia audiui a patre rectore Zagrabiense, qui fuit hic, episcopum praedictum fuisse defunctum.”

Die 4. Maii 1648.

Attento quod dictus Reuerendus Dominus Promouendus erat in ciuitate Zagrabiae et ob distantiam loci accedere non poterat et professionem fidei in manibus Illustrissimi Domini nuntii emittere ab eodem Illustrissimo Domino nuntio subdelegatus fuit ad dictam fidei professionem recipiendam admodum Reuerendus Dominus Franciscus Janchieuich, canonicus et praepositus maior Zagrabiensis, cui scriptae fuerunt litterae subsequenter tenoris, uidelicet:

[f. 20r] <Litterae domino praeposito Zagrabiensi>¹²²

Admodum Reuerende Domine,

fuit nominatus ad episcopatum Zagrabiae admodum Reuerendus Dominus Petrus Petretich, praepositus Zagrabiensis, qui cum propterea debeat praestare solitum iuramentum iuxta formam quae transmittitur impressa, visum est conueniens [f. 993v] subdelegare Dominationem Vestram ad effectum ut ipsa recipiat iuramentum praedictum atque illud iuxta praescriptum ad nos transmittat. Primo loco dictus dominus Petrus Petresch propria sua manu nomen et cognomen suum describat et apponat in illis duobus spatiis quae in principio et fere in fine utriusque exemplaris, quod transmittitur, existunt. Deinde idem Petrus coram Dominationem Vestram genuflexus, adstante notario publico necnon duobus testibus de uerbo ad uerbum clara et intelligibili uoce perlegat contenta in dictis exemplaribus, necnon iuret obseruantiam eorundem, tangendo prius et deinde osculando sacra dei euangelia coram se posita. Quibus peractis Dominatio Vestra proprio caractere in fine utriusque exemplaris subscribat his uerbis. Ego N. etc.

¹²² A: addit in angulo sinistro.

Item pro organo de nouo fiendo requiruntur floreni 1600.

Pro altaribus sex denuo construendis, necessarii erunt pro singulo eorum floreni 150. quod faceret in toto floreni 900.

Denique pro stallis canonicorum et throno episcopali requiruntur ad minimum floreni 500.

Ad haec supellex ecclesiae ualde tenuis, nam pluuialia coloris albi uix tria bona habentur, reliqua partim lacera, partim usu attrita, partim etiam uetustate consumpta sunt, cum tamen in maioribus solennitatibus decem sint necessaria, unde fit ut laceris saepius non sine dedecore uti cogantur. Dalmaticarum praeterea eiusdem coloris non nisi tria paria extarent, quae tam pro usu quotidiano, quam maioribus festiuitatibus adhiberentur. Casulae similiter coloris albi uix octo bonae, reliquae uel usu, uel uero uetustate consumptae. Eadem fere in colore rubeo est ratio. Quantum [f. 994v] autem ad casulas coloris uiridis et coerulei attinet, licet aliquae uetustiores sint, nihilominus adhuc commode subsistunt.

Insuper ecclesia haec aere alieno est obstricta in floreni 2000.

[f. 21v] Res etiam lineae sunt ualde exiguae, adeo ut quilibet canonicorum propriam albam cum humerali et cingulo, prout et missale habere debeat.

Reliquiae habentur sequentes: Corpus innocentis infantis lignea theca inaurata cum cooperculo, duas crystallinas fenestras habente, inclusum. Cranium Sancti Stephani Regis Vngariae, theca argentea ab Eminentissimo Cardinale Francisco Barberino transmissa, inclusum. Item eiusdem Sancti Regis duae costae, uasae uitreo inclusae. Item duo dentes eiusdem Sancti Regis, uase uitreo inclusi. Item Sancti Ladislai Regis brachium thecâ ligneâ deaurata, ad formam manus facta, inclusum. Item eiusdem Sancti Regis pallium per modum puluilli inuolutum. Item digitus sancti Iohannis Baptistae argento deaurato inclusus. Item brachium Sancti Petri martyris thecâ aereâ inclusum. Idem de ligno Crucis Christi Domini in una cruce argentea deaurata.

Personae canonicorum in uniuersum sunt 28, ex quibus quinque dignitates: praepositus maior, lector, cantor, praepositus Chiasmensis, et custos, qui etiam thesaurarius nominatur. Archidiaconi decem: cathedralis, Dubicensis, Camarcensis, Goricensis, Kemlek, Vaska, Chiasmensis, Bexin, Varasdiensis, Vrbocz; canonici uero simplices 13.

Praeter hos sunt etiam in hac ecclesia duodecim praebendarii seu beneficiati actu sacerdotes, sicque in uniuersum 40 sacerdotes huic ecclesiae inseruiunt demptis aliis clericis in minoribus constitutis, qui ordinarie 16 interdum etiam 20 habentur et aluntur in Seminario.

Prouentus canonicorum consistunt in his: habet in paratis pecuniis quilibet eorum florenos 100. Item unum praedium cum colonis, et aliis prouentibus ad idem praedium pertinentibus, quorum alterum altero melius iuxta senium canonicorum, sicque seniores canonici meliora praedia possident, iuniores uero deteriora. His tamen praediis etiam industria accedere debet [f. 995r] qui enim melius excolit agros suos et uineas plures etiam prouentus habere potest.

Prouentus personarum in dignitate existentium et archidiaconorum sunt hii: praepositus maior in pecunia et uino habet circiter florenos 300. Lector in pecunia, frumento et uino habet circiter florenos 400 cum onere alendi magistrum scholae et notarium capituli. Cantor in pecunia, uino et frumento circiter [f. 22r] florenos 160 cum onere alendi succentorem et soluendi eundem. Praepositus Chiasmensis ex prouentibus nihil habet, quia Turcae bona possident. Custos in pecunia, uino et frumento circiter florenos 300, cum onere alendi sacristam eundemque soluendi. Archidiaconus cathedralis unacum cathedratico habet circiter florenos 160. Archidiaconus Dubicensis nihil, quia possidetur a Turcis; archidiaconus Camarcensis cum cathedratico florenos 40; archidiaconus Goricensis cum cathedratico circiter florenos 140. Archidiaconus Kemlek cum cathedratico florenos 30. Archidiaconus Vaska nihil quia a Turcis possidetur; archidiaconus Chiasmensis ex cathedratico solum florenos 2; archidiaconus Bexin in paratis pecuniis florenos 218. Archidiaconus Varasdiensis cum cathedratico circiter florenos 50. Archidiaconus Vrbocz cum cathedratico habet circiter florenos 90.

Residentia episcopalis uix ipsum episcopum pro dignitate sua capere potest, cum maior pars aedificiorum uel praeteriti incendii collapsorum, reaedicanda adhuc extaret.

Prouentus episcopales in paratis pecuniis extendunt se circiter ad
florenos 400.

in uino autem et frumento aliisque rebus uendibilibus ad florenos 2600.

Hinc personae quae in administratione bonorum temporalium diuersis in locis habiturum necessario occupantur intertenendae et alendae sunt circiter 40, quibus etiam de emerito ipsorum salario quotannis prouideri debet.

(Sigillum impressum). De voluntate Venerabili Capituli Ecclesiae Zagrabiensis. Franciscus Janchieuich lector et canonicus prefatae ecclesiae Zagrabiensis, manu propria.

<Adest alia similis scriptura tenoris suprascripti, quae concordet de verbo ad verbum cum alia non registratur, sed subscriptiones in ea existentes tantum annotantur et sunt sequentes, uidelicet>¹²⁵

¹²⁵ A: deest; B: adest.

[f. 24r / 995v]¹²⁶

(Sigillum impressum)

Franciscus Janchieuch prothonotarius apostolicus lector et canonicus ecclesiae Zagrabiensis
<manu propria>

(Sgillum impressum)

Ambrosius Jazkaii prothonotarius apostolicus praepositus Chasmensis et canonicus ecclesiae Zagrabiensis.
<manu propria>

(Sigillum impressum)

Andreas Supanich prothonotarius apostolicus, archidiaconus Goricensis et canonicus Zagabriensis
<manu propria>.

[f. 24v]

Die 30 Maii 1648.

Venerunt litterae responsivae a domino praeposito maiori Zagrabiense unacum fidei professione in manibus eiusdem tanquam in hoc subdelegato, ut supra, a dicto domino Promouendo emissa, quarum tenor est qui sequitur, videlicet:

<Die 30. Maii exhibita in Cancellaria Apostolica>¹²⁷

Illustrissime et Reuerendissime Domine Domine Patrone collendissime, salutem ac obsequiorum meorum deuinctissimam commendationem.

Literas Illustrissimae et Reuerendissimae Celsitudinis Vestrae summo cum honore accepi, quarum contenta quoque iuxta formam ad me transmissam recte, fideliter et diligenter uti ex ipsa impressa, quae Illustrissimae et Reuerendissima Celsitudinis Vestrae praesentibus inclusa remittitur, debito effectui mancipauit. Quod autem eadem exemplaria publici notarii caractere non sint subscripta, hoc tulit talis notarii non existentia; ordinarii tamen et iurati nostri cuius etiam in aliis authenticationibus utimur opera, id per omnia praescripto mihi ordine et modo duxi exequenda. Gratiam autem Illustrissimae et Reuerendissimae Celsitudinis Vestrae in hac subdelegatione mihi praestitam et indicatam perpetua eaque gratissima memoria promereri studebo. Eandem Illustrissimam et Reuerendissimam Celsitudinem Vestram ad uota sua optata saluam et incolumem omnique casu aduerso superiorem, florere desidero. Datum Zagrabiae die 20. mensis Maii anno Domini 1648.

Illustrissimae et Reuerendissimae Celsitudinis Vestrae

Humillimus Capellanus

Franciscus Janchieuch praepositus maior et canonicus ecclesiae Zagrabiensis necnon prothonotarius apostolicus manu propria.

¹²⁶ A: f. 23r-v copia instrumenti quod incipit: "Die 6. Martii exhibita in Cancellaria Apostolica. Status seu Constitutio Cathedralis Ecclesiae Zagrabiensis."

¹²⁷ A: alia manu in angulo dextro in apice folii.

[f. 996r / f. non numeratum] Stampa:

Ego Petrus Petretitsh a Sacra Caesarea Regiaque Maiestate episcopus Zagrabiensis nominatus¹²⁸ firma fide credo & profiteor omnia, & singula, quae continentur in Symbolo fidei, quo Sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet: Credo in unum DEUM Patrem Omnipotentem, factorem coeli, & terrae, visibilium omnium, & invisibilium, & in unum Dominum IESUM Christum, Filium DEI unigenitum, & ex Patre natum ante omnia saecula, Deum de DEO, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de coelis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex MARIA Virgine, & homo factus est, Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est, & resurrexit tertia die secundum scripturas; & ascendit in Coelum, sedet ad dexteram Patris: & iterum venturus est cum gloria iudicare vivos & mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum Dominum & vivificantem, qui ex Patre, Filioque procedit, qui cum Patre, & Filio simul adoratur, & conglorificatur, qui locutus est per Prophetas. Et unam sanctam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum Baptisma in remissionem peccatorum: & expecto resurrectionem mortuorum, & vitam venturi saeculi. Amen. Apostolicas, & Ecclesiasticas traditiones, reliquasque ejusdem Ecclesiae observationes, & constitutiones firmissimè admitto, & amplector. Item Sacram Scripturam juxtà eum sensum, quem tenuit, & tenet sancta mater Ecclesia, cujus est iudicare de vero sensu, & interpretatione Sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam unquam, nisi juxtà ananimem consensum Patrum accipiam, & interpretabor. Profiteor quoque, septem esse verè, & propriè Sacramenta novae Legis à IESU Christo Domino nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis necessaria, scilicet Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem Ordinem, & Matrimonium, illaque gratiam conferre, & ex his Baptismum, Confirmationem & Ordinem, sine sacrilegio reiterari non posse, receptos quoque & approbatos Ecclesiae Catholicae ritus, in supradictorum omnium Sacramentorum solemnè administratione recipio & admitto. Omnia, & singula, quae de peccato originali, & de justificatione in Sacrosancta Tridentina Synodo definita, & declarata fuerunt, amplector & recipio. Profiteor pariter, in Missa offerri DEO verum proprium, & propitiatorium Sacrificium, pro vivis & defunctis, atque in Sanctissimo Eucharistiae Sacramento esse vere, realiter & substantialiter corpus & sanguinem, una cum anima & divinitate Domini nostri IESU Christi, fierique conversionem totius substantiae panis in corpus, & totius substantiae vini in sanguinem, quam conversionem Catholica Ecclesia Transubstantiationem appellat. Fateor etiam, sub altera tantum specie, totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi, constanter teneo Purgatorium

¹²⁸ Subscriptio episcopi nominati Petri Petretitsh autographa.

esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis juvari. Similiter & Sanctos una cum Christo regnantes, venerandos, atque invocandos esse, eosque orationes DEO pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmissime assero, imagines Christi, ac Deiparae semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum, habendas, & retinendas esse, atque eis debitum honorem, ac venerationem impartendam. Indulgentiarum etiam potestatem a Christo in Ecclesia relictam fuisse, illorumque usum Christiano populo maxime salutarem esse, affirmo. Sanctam Catholicam, & Apostolicam Romanam Ecclesiam, omnium Ecclesiarum matrem & magistram agnosco; Romanoque Pontifici, beati Petri Apostolorum Principis successori, ac IESU Christi vicario veram obedientiam spondeo, ac juro. Coetera item omnia à sacris Canonibus, & oecumenicis Concilijs, ac praecipuè à Sacrosancta Tridentina Synodo tradita definita, & declarata indubitanter recipio, atque profiteor, simulque contraria omnia, atque haereses quascunque ab Ecclesia damnatas, & rejectas, & anathematizatas, ego pariter damno, rejicio, & anathematizo. Hanc veram Catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in praesenti sponte profiteor, & veraciter teneo, eamdem integram, & inviolatam, usque ad extremum vitae spiritum, constantissimè (DEO adiuvante) retinere, & confiteri, atque à meis subditis, uel illis quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri, & praedicari, quantum in me erit, curaturum. *Ego idem Petrus Petretitch a Sacra Caesarea Regiaque Maiestate episcopus Zagabrie nominatus* spondeo, voveo, ac juro. Sic me DEUS adjuvet, & haec Sancta DEI Evangelia.

[f. 996v]

Ego Franciscus Janchieuich praepositus maior cathedralis ecclesiae Zagrabiensis, archidiaconus Goricensis et Zagoriensis, prothonotarius apostolicus et canonicus praefatae ecclesiae Zagrabiensis, fidei professionem iuxta suprascriptam formam a Reuerendissimo domino Petro Petretich in manibus meis ad uerbum emissam recepi et ita testor.

Ita qui supra. manu propria.¹²⁹

Ego Ambrosius Jazkaij, prothonotarius apostolicus, praepositus Chasmensis, archidiaconus de Gueschia, canonicus cathedralis ecclesiae Zagrabiensis, premisso iuramento prestito presens testis uocatus atque rogatus subscripsi manu propria.¹³⁰

Et ego Nicolaus Medak prothonotarius apostolicus, archidiaconus Camarcensis, canonicus <cathedralis>¹³¹ ecclesiae Zagrabiensis, praemisso iuramento praestito, praesens testis uocatus atque rogatus subscripsi manu propria.¹³²

¹²⁹ A: scriptura autographa Francisci Janchieuich.

¹³⁰ A: scriptura autographa Ambrosii Jazkaij.

¹³¹ A: ommittit.

¹³² A: scriptura autographa Nicolai Medak.

In Dei nomine. Amen.

Omnibus et singulis, quorum interest, fidem facio et attestor Ego infrascriptus notarius, quod anno a natiuitate Sanctissimi Domini Nostri millesimo sexcentesimo quadragésimo octauo, indictione decima sexta, die uero decima octaua mensis Maij, pontificatus Sanctissimi Patris et Domini Nostri, Domini Innocentij, diuina prouidentia papae decimi, anno eius quarto, constitutus Reuerendissimus Dominus Petrus Petretytsh, hactenus praepositus et canonicus Zagrabiensis, archidiaconus Gorensis et Zagoriensis, à Sacra Caesarea et Regia Maiestate in episcopum Zagrabiensem nominatus, coram Admodum Reuerendo Domino Francisco Janchieuich¹³³ praeposito maiore, protonotario apostolico et canonico dictae ecclesiae Zagrabiensis, necnon archidiacono, ut supra, Gorensi et Zagoriensi, flexis genibus et sacrosanctis Evangelijs, quae prae manibus habebat, cum iuramento tactis et osculatis, retrospectam fidei professionem, de uerbo ad uerbum, prout iacet, in ma[f.997r]nibus eiusdem Domini Francisci Janchieuich praepositi maioris et protonotarij apostolici, emisit, praesentibus Admodum Reuerendis Dominis, Ambrosio Jazkaij, protonotario apostolico, praeposito Chasmensi, archidiacono de Guerche, ac Nicolao Medak protonotario itidem apostolico, archidiacono Camarcensi, canonicis dictae ecclesiae Zagrabiensis, testibus ad praemissa vocatis atque rogatis. Datum Zagrabiae, in loco solito residentiae praedicti domini praepositi, die, mense et anno suprascriptis.

Franciscus Mikefaluaij

Sedis Iudiciariae Spiritualis ac Venerabilium Capitulorum Zagrabiensis et Chasmensis necnon Tabulae Regiae¹³⁴

Iudiciariae Juratus Notarius manu propria.

[f. 25r / 998r]

Et quia Ego Petrus Pieruccius, iuris consultus et ciuis Florentinus necnon Illustrissimi ac Reuerendissimi Domini Camilli Meltii, archiepiscopi Capuae, nuntii apostolici per Germaniam cancellarius, memoratae inquisitioni et testium examini per eundem Illustrissimum et Reuerendissimum Dominum Camillum Meltium, archiepiscopum Capuae, nuntium apostolicum praefatum, habitae et receptae personaliter requisitus interfui, necnon iuramenta testium praenominatorum solemniter fieri, uidi et audiui, eorumque dicta in his scriptis fideliter redegei, idcirco hoc examen et totum hunc inquisitionis processum manu aliena mihi fida scriptum, quod cum originali fideliter per me <de uerbo ad uerbum>¹³⁵ collationatum concordare inueni, subscripsi et consueto meo sigillo muniui.

¹³³ Janchieuich; Janchieuych.

¹³⁴ A: scriptura autographa Francisci Mikefaluaii.

¹³⁵ A: adest; B: deest.

Viennae Austriae in Cancellaria Apostolica Viennense die [sine die!] 1648.¹³⁶

<Sigillum impressum>¹³⁷

Petrus Pieruccius iuris consultus cancellarius subscripsi.

Camillus <Meltius Dei et apostolice Sedis gratia archiepiscopus Capuanus Sanctissimi in Christo Patris et Domini Nostri Domini Innocentii, diuina prouidentia pape X^{mi} et Sanctae Sedis Apostolicae apud Sacram Caesaream Maiestatem Ferdinandi Tertii Imperatoris necnon per totam Germaniam uniuersumque Romani Imperii disctrictum cum facultate legati de latere nuntius>¹³⁸ [f. 998v] supradictae informationi super qualitatibus Reuerendi Domini Petri Petretisch a Sacra Caesarea Maiestate ad episcopatum Zagrabiensem nominati, per nos ipsos assumptae, et praedictum dominum Petrum Pieruccium cancellarium nostrum in scriptis fideliter redactae, plenam fidem adhiberi posse in verbo ueritatis asserimus. Testes a nobis receptos credimus esse fide dignos potissimum ex eorum professione neque enim eos cognoscimus. Eundem autem Reuerendum Dominum Petrum Petretisch [f. 25v] audiuius communiter esse personam ulde dignam et licet non tractauerimus de persona, attamen ex relatione multorum necnon ex communi extimatione credimus aptissimum ad predictum episcopatum regendum. In quorum <omnium et singulorum fidem has propria manu subscripsimus sigilloque nostro communiri iussimus.>¹³⁹ Datae Viennae Austriae ex Palatio Apostolico nostrae solitae residentiae die <3> mense <Iunii> anno <1648>¹⁴⁰

Camillus archiepiscopus Capuae nuntius apostolicus¹⁴¹

Thomas Goeddeus¹⁴² a Sarto de mandato.

[f. 999r] <Ego infrascriptus ex praemissis censeo Reuerendum Petrum Petretitsch a Caesarea Maiestata tanquam Rege Vngariae ad Ecclesiam Zagrabiensem nominatum dignum esse qui eidem Ecclesiae praeficiatur in episcopum et pastorem.

Hieronymus cardinalis Columna

M[arcellus] episcopus Ostiensis cardinalis Lantes [della Rovere].

A[loisius] cardinalis Capponi manu propria>¹⁴³

¹³⁶ B: Viennae Austriae in Cancellaria Apostolica die [sine die];

¹³⁷ A: deest; B: adest.

¹³⁸ A: deest; B: adest.

¹³⁹ A: deest; B: adest.

¹⁴⁰ A: deest; B: adest.

¹⁴¹ A: subscriptio autographa.

¹⁴² A: a Godeus; B: Goeddeus.

¹⁴³ A: deest; B: adest: subscriptiones autographae cardinalium.

How to become a bishop of Zagreb in the post-tridentine age: Petar Petretić and the Zagreb bishopric in 1648

Jadranka Neralić
Croatian Institute of History
Opatička 10
10000 Zagreb
Croatia
E-mail: neralic@yahoo.it

Marko Jerković
Centre for Croatian Studies
University of Zagreb
Borongajska c. 83d
10000 Zagreb
Croatia
E-mail: mjerkovic@hrstud.hr

Summary

The Roman Curial administration developed a very complex system of bishop appointments which relied on decisions reached at the Tridentine council (concluded on 4 December 1563) as well as upon papal constitutions issued in the course of the 16th and during the first decades of the 17th century. In the post-tridentine age informative processes became an important instrument used both for collecting information on candidates to be promoted bishops, and for implementing papal reform of local dioceses. They consisted of three witnesses' interrogation on personal qualities of candidates and the state of the diocese. Although some processes have been organised in the Curia too, they were prevalently organised by the apostolic nunzio in the residence of his Nunziature. A rich source of information not only on the candidate himself and the diocese he is going to administer, they tell us much more on the entire system of appointments to vacant bishoprics in the researched period.

The informative process the authors analysed in this essay was organised in May 1648 by the apostolic nunzio to the Court in Vienna Camillo Melzi, about the candidacy of Petar Petretić following the death of late bishop of Zagreb Martin Bogdan.

As Petar Petretić was actually appointed bishop of Zagreb on the Secret Consistory held on 1 February 1649 in the Apostolic palace at Quirinale, and soon con-

sacrated in Bratislava by three catholic bishops, the authors discuss the prerequisites the successful candidate had to satisfy. By analysing the first phase of the long process of his appointment, the authors investigated into the system of acquiring the bishop's dignity in the lands under the Habsburg dominion which usually started with the monarch's use of his right of patronage and the presentation of a convenient candidate, continued with the interrogation of witnesses in the Nunciature, and ended with the case discussion on the Secret Consistory in Rome which regularly produced the papal letter of appointment. Along with the profile of Petar Petretić, the portrait of Zagreb, a bishopric on the frontiers of the catholic world in the central years of the 17th century, depicted by the witnesses and the Apostolic nunzio was sent to the Roman Curial administration.

The appendix publishes the copy kept in the Vatican Secret Archives of the informative process organised by the Apostolic nunzio in Vienna Camillo Melzi upon the qualities of Petar Petretić and the state of the Zagreb bishopric in 1648.

Key words: Post-tridentine catholic reform; Apostolic nunciature in Vienna; Roman curia; informative process; bishop's appointment; Zagreb bishopric; Petar Petretić